

ОДБРАНА

Интервју

Бригадни генерал Здравко Јелисавчић

У СВЕТЛОСТИ ТАЈНЕ

Тема

ПРОДАЈА
ВОЈНЕ ИМОВИНЕ

Специјални
прилог
18
АРСЕНАЛ

putovanje

BEZ GRANICA

Lasta

eurolines

LASTA info centar • 011/3348-555

www.lasta.co.yu • www.lasta-turizam.com

od 5 do 9 EUR

TRANSFER NOVCA IZ NEMAČKE

Najkraćim putem...
do onih koje volite.

Kada su u pitanju Vaši najbliži, razdaljine su itekako važne.

Komercijalna banka omogućava da Vaši najbliži budu bliže, a razdaljine kraće.

Za sve naše građane, Komercijalna banka nudi ekskluzivnu uslugu - brz transfer novca iz Nemačke, uz najniže bankarske naknade. Dovoljno je da pošiljalac ima otvoren tekući račun u bilo kojoj nemačkoj banci, a primalac devizni račun u bilo kojoj ekspozituri Komercijalne banke u Srbiji.

Budite bliže onima koje volite...

Info telefon u Frankfurtu: +49(0)69 208 24
Kontakt centar u Beogradu: 0700 800 900
www.kombank.com

KOMERCIJALNA BANKA

Sa nama je lakše

Iznos transfera	Naknada * (u dinarskoj protivvrednosti)
Do 250 EUR	5 EUR
Od 250 do 700 EUR	7 EUR
Preko 700 EUR	9 EUR

*Ove troškove snosi primalac novca

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране Србије

„Одбрана“ наставља традиције „Ратника“, чији је први број изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Новински центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19

Директор и главни и одговорни уредник

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Заменик главног уредника

Раденко Мутавић

Уредници

Драгана Марковић (специјални прилози)
Мира Шведић (арсенал)

РЕДАКЦИЈА:

Александар Антић, поручник фрегате,
Душан Глишић (фељтон, историја и традиције),
мр Снежана Ђокић (свет),
Бранко Копуновић (друштво),
Александар Петровић, потпоручник,
Владимир Почуч, мајор (одбрана),
Сања Савић (интернет)

Стални сарадници

Бошко Антић, Станислав Арсић, Себастиан Балаш,
Игор Васиљевић, Југослав Влаховић, мр Славко Влацић,
Милосав Ђорђевић, Александар Лијаковић,
др Милан Мијалковић, мр Зоран Миладиновић,
Предраг Милићевић, Миљан Милкић,
Крстан Милошевић, др Милан Милошевић,
др Александар Мутавић, Никола Остојић,
Никола Оташ, Иштван Паљанац,
Будимир М. Попадић, Влада Ристић,
др Драган Симеуновић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш, Бранко Сиљевски
(технички уредници)

Фотографија

Горан Станковић (уредник)
Звонко Перге, Даримир Банда (фоторепортери)

Језички редактори

Мира Попадић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Денковски

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор и главни и одговорни уредник
3241-258; 23-809
Заменик главног уредника 3241-257; 23-808
Секретар редакције 3241-363; 23-079
Прелом 3240-019; 23-583
Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765
Преплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

e-mail

odbrana@beotel.rs
redakcija@odbrana.mod.gov.yu

Internet

www.odbrana.mod.gov.yu

Жиро-рачун

840-49849-58 за НЦ „Одбрана“

Преплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РСЦ
месечно 160 динара.
За претплатнике преко Поштанске штедионице
месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд,

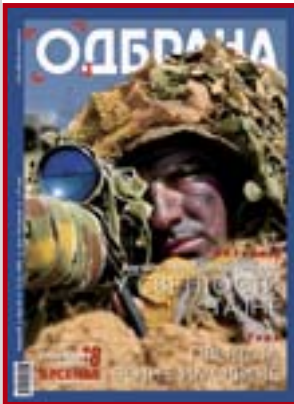
Македонска 29

ОДБРАНА ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења војних новинара

Снимио Звонко ПЕРГЕ

28

18

САДРЖАЈ

ИНТЕРВЈУ

Бригадни генерал Здравко Јелисавчић, заступник директора
Војнообавештајне агенције

У СВЕТЛОСТИ ТАЈНЕ

8

Per aspera

БУНКЕРИ ОД СЛАМЕ

11

ТЕМА

Продаја војне имовине

ТЕЖЕ НО ШТО ТРЕБА

12

ОДБРАНА

„Тител 2008“

КАД ЗАПРЕТЕ ПОПЛАВЕ

18

Центар за обуку логистике

СЕРТИФИКАТИ ЗА МАЈСТОРЕ

22

Слушаоци Школе националне одбране у Немачкој и Белгији

СТУДИЈСКО УСАВРШАВАЊЕ

24

Интернационални курс за помоћ и заштиту од хемијског оружја

КАТЕДРА ЗА СТРУЧЊАКЕ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА

26

Аеромитинг „Air show“ у Ченеју – празник
за љубитеље ваздухопловства

НОЖ, ВАЉАК И ОГЛЕДАЛО

28

78

Са галерије

РЕКОРДЕРИ

55

У посети

Мајор др Дејан Стојковић

НОВИ ПУТОКАЗ

56

Паралеле

АМЕРИЧКА ЧИЗМА У ИРАКУ

61

ТЕХНИКА

Сигурносне камере

БЕЗБЕДНОСТ НА ДАЉИНУ

62

КУЛТУРА

Љубивоје Ршумовић, песник

ДЕЦА СУ НАРОД ПОСЕБАН

66

Нови експонати Војног музеја

ПРЕСЛУШАВАЊЕ ИСТОРИЈЕ

69

ФЕЉТОН

Тршћанска криза (3)

НА КРАЈУ ОЛАКШАЊЕ

70

Традиције

Положај војних свештеника у српској војсци

**ОД УВАЖАВАЊА
ДО ЗАПОСТАВЉАЊА**

74

ЗАСТОЈ

Реализација Програма дугорочног субвенционисаног стамбеног кредитирања професионалних припадника Војске Србије за 2008. годину тек се захуктава. Представници банака које су заинтересоване за тај посао кренули су у акцију обавештавања потенцијалних клијената о условима кредитирања. Захтеви и изјаве стамбених интересената да ће своје стамбено питање решавати трајно подизањем кредита већ увелико стижу у Управу за кадрове, а ускоро се може очекивати и склапање првих уговора о кредитирању.

Други део приче о решавању нагомиланих стамбених проблема професионалних припадника Министарства одбране и Војске Србије продајом вишка војних непокретности не иде тако глатко. Од 447 војних објеката предвиђених за продају према Мастер плану, који је Влада Србије усвојила пре две године, до сада је у руке нових власника прешло тек десетак. Ако се настави тим темпом биће потребно неколико деценија да се тај посао оконча. Многи војни бескућници, нажалост, не могу толико да чекају на решење свог стамбеног питања, а себе не виде ни као потенцијалне кориснике субвенционисаних кредита.

У чему је проблем и зашто је дошло до застоја у реализацији Мастер плана?

Компликована процедура у процесу приватизације војне имовине само је један од одговора на то питање, о чему смо писали и у теми овог броја „Одбране“. Међутим, процедура није проблем ако су решена остала питања која се односе, пре свега, на рашчишћавање имовинско-правних односа и укњижење војних непокретности, што очито иде врло споро.

Ипак, можда је највећи проблем то што се многи заинтересовани купци, у првом реду општине на чијој територији се налазе војни објекти, потајно надају да ће јефтино доћи до некретнина на које имају право прече куповине. Због тога, по свему судећи, локални органи власти и нису нарочито заинтересовани да се тај процес убрза. Нажалост, пример за углед својевремено је дала сама држава. Неки војни објекти, попут Команде одбране Београда у Немањиној улици, лако су променили власника а да Војска од тога није имала никакве вајде.

Војна имовина није и не сме бити „алајбегова слама“, јер је једини реалан извор неопходних средстава која би могла да се усмере у стамбену изградњу, набавку станова или неки други облик решавања стамбених проблема припадника Министарства и Војске. И не само за то већ и за модернизацију, опремање јединица и побољшање војне инфраструктуре, као што је и предвиђено Мастер планом.

Дакле, не сме се дозволити да тај важан докуменат остане мртво слово на папиру или да се од његовог спровођења у дело одустане. Ако је до застоја и дошло, сигурно постоји начин да се отклони. Нада војних бескућника не сме бити поново изневерена, а планови и процедуре нису Свето писмо да не могу да се промене како би се убрзао процес отуђења војних непокретности и обезбедила средства за војне станове. ■

ИЗ АКТИВНОСТИ МИНИСТРА ОДБРАНЕ

ПОСЕТА ЦЕНТРУ ЗА МИРОВНЕ ОПЕРАЦИЈЕ

Министар одбране Драган Шутановац са сарадницима посетио је 11. јуна Центар за мировне операције Здружене оперативне команде Генералштаба Војске Србије.

Начелник ЦМО пуковник Јелесије Радивојевић упознао је министра Шутановца са активностима Центра и ангажовањем припадника Војске Србије у мировним операцијама под покровитељством Уједињених нација и представио међународни курс за штабне официре који је у току.

Министар Шутановац обишао је и интернат намењен страним студентима који похађају различите курсеве и усавршавају се у организацији Генералштаба Војске Србије. ■

А. П.

ПРИЈЕМ ЗА МЛАДЕ ОФИЦИРЕ

Министар одбране Драган Шутановац примио је 10. јуна официре који су завршили Војну академију као најбољи у рангу у периоду од 2001. до 2007. године.

Министар је са официрима разговарао о могућностима њиховог напредовања у служби, проблемима са којима се сусрећу и начинима њиховог превазилажења, како би њихов потенцијал био у потпуности искоришћен.

Министар Шутановац је истакао да је неопходно да се најбољима пружи могућност даљег образовања и напредовања у струци, у складу са потребима Министарства одбране и Војске Србије. ■

Пријем за најуспешније студенте и

ЗАСЛУЖЕНЕ НАГРАДЕ

Министар одбране Драган Шутановац примио је 13. јуна студенте завршне године Војне академије и официре Војске Србије који су били најуспешнији на показној тактичној вежби „Дипломац 2008“.

Министар је уручио награде студентима и официрима и честитао им на успешно изведеној вежби. Ручни сат са посветом добили су студенти 128. и 129. класе Војне академије Немања Томић, Милан Вукобратовић, Борис Станојевић и Милан Микић. Пуковнике Горана Филиповића и Јанка Грандића и потпуковника Ненада Иванчевића министар одбране је новчано наградио.

Пријему и уручењу награда присуствовали су помоћник министра одбране за људске ресурсе Бојан Димитријевић и начелник Војне академије генерал-мајор Видосав Ковачевић.

Вежба „Дипломац 2008“ одржана је 30. маја на полигону „Пасуљанске ливаде“. ■

КОНФЕРЕНЦИЈА ДРЖАВА ПАРТНЕРС

Снимко Р. ПОПОВОИЋ

СТВА ЗЕМАЉА ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Здравко Понош учествовао је у раду Конференције држава партнерства земаља југоисточне Европе, која је 3. јуна одржана у главном граду Бугарске, Софији.

На конференцији су учествовали начелници генералштабова десет земаља региона, Албаније, Босне и Херцеговине, Бугарске, Хрватске, Мађарске, Македоније, Црне Горе, Румуније, Словеније и Србије, те представници НАТОа и команданти националних гарди оружаних снага САД.

Циљ одржавања конференција јесте јачање међусобне безбедносне сарадње разменом искустава и идеја за повећање заједничког деловања ради унапређења стабилности у региону.

Програм Државног партнерства са Националном гардом Охаја, у оквиру којег Војска Србије реализује активности у области обуке извођењем војне вежбе и разменом малих јединица, оцењен је као један од најуспешнијих од укупно 56 програма које оружане снаге САД спроводе широм света. ■

Свечаност у грчкој амбасади у Београду

МЕДАЉЕ ЗА ПОМОЋ У ГАШЕЊУ ПОЖАРА

Амбасадор Републике Грчке у Београду Христос Панагопулос, 4. јуна је у својој резиденцији уручио почасне дипломе и медаље председника Републике Грчке и ресорног министарства за питања јавног реда, представницима Републике Србије који су пружили драгоцену помоћ приликом гашења прошлогодишњих пожара у Грчкој

Дипломе и медаље добили су државни секретар Министарства одбране Душан Спасојевић, припадници Министарства одбране пуковник Дарко Перишић и мајор Ђорђе Петровић, затим припадници Министарства унутрашњих послова, ватрогасци, пилоти и техничари који су учествовали у гашењу пожара.

„Прошле године тешка природна катастрофа погодила је Грчку. Ватра је захватила нашу земљу и угрозила многе људске животе. У том тешком тренутку, потражили смо пријатеље који су нам помогли да обуздамо пожаре. Влада Србије се одазвала од првог тренутка на веома дирљив начин. Наш пријатељ државни секретар Министарства одбране Душан Спасојевић био је први који је координирао те операције са другим високим функционерима, наравно, и Министарство унутрашњих послова. Вашта помоћ у људству и техничким средствима коју сте упутили на место катастрофе много нам је значила. Сви које сте срели приликом пружања помоћи Грчкој говоре како сте били похртовани и храбри. Својим напорима додали сте још један каменчић у веома стари мозаик грчко-српских односа“, рекао је том приликом амбасадор Панагопулос.

Државни секретар Спасојевић подсетио је присутне на 26. август, када су „наши пријатељи из грчке амбасаде позвали и пренели захтев за помоћ“. У року од 48 сати српски авиони су полетели пут Пелопонеза, где су имали више од 300 налета и исто толико сати лета и 450 тона воде бацили на ватру. Он је рекао да су се Срби заложили као да гасе пожар у својој земљи и подсетио да су Грчка и Србија учествовале у пет ратова на истој страни, те да, у последњих 15 година, није било тешке ситуације у којој се Србија нашла, од бомбардовања НАТОа до других догађаја, а да Грчка није притекла у помоћ „Ово је само мали део онога што је Србија могла да врати својој браћи Грцима“, закључио је Спасојевић. ■

С. ЂОКИЋ

Бригадни генерал Здравко Јелисавчић, заступник директора Војнообавештајне агенције

У СВЕТЛОСТИ ТАЈНЕ

Безбедносна ситуација у региону и Србији биће оптерећена изналажењем дугорочног решења за будући статус Косова и Метохије, пре свега решавањем проблема опште и личне безбедности српског и другог неалбанског становништва и повратка привремено расељених и прогнаних лица. Од осталих изазова, ризика и претњи безбедности и одбрани нашој земљи, може се очекивати да ће, са различитим значајем и нешто смањеним интензитетом, и даље постојати опасност од тероризма, организованог криминала, етничких напетости, националног и верског екстремизма, илегалне миграције становништва, природних непогода, индустријских и других катастрофа.

Снимио Радован ПОПОВИЋ

Као део система безбедности Републике Србије, Војнообавештајна агенција (ВОА) надлежна је и одговорна за обавештајно обезбеђење и представљање и заштиту интереса Министарства одбране у иностранству. Њена намена и задаци одређени су државним интересима Републике Србије, безбедносним изазовима, ризицима и претњама, али и мисијама и задацима Војске. И, премда закони јасно одређују област којом се ВОА бави, јавност у њеном раду често наслућује зрно мистерије.

У сусрету са бригадним генералом Здравком Јелисавчићем, заступником директора Војнообавештајне агенције, покушали смо стога да сазнамо више од уобичајеног виђења и сагледамо улогу ВОА пред новим ризицима и претњама.

– Војнообавештајна агенција је организациона јединица Министарства одбране, која је *Законом о основама уређења служби безбедности* и *Законом о министарствима* дефинисана као орган управе у саставу, са статусом правног лица.

Агенција треба да спречава изненађења и обезбеђује податке о војнобезбедносној ситуацији и активностима међународних снага и страног војног фактора у ближем и ширем окружењу. Да би то остварила, мора да планира и усмерава рад на прикупљању, анализи и процени података, те достављању информација о реалним или потенцијалним претњама за безбедност земље. Тежиште у раду стављено је на откривање и праћење снага и намера потенцијалног непријатеља и терористичких и екстремистичких снага, али и прикупљање других података војне, политичке и економске природе ко-

ји могу да учину на безбедност земље. Своју намену ВОА остварује обавештајно-оперативном и војнодипломатском делатношћу.

Као и већина савремених обавештајних агенција (служби), и ВОА је организована на принципима, односно светским стандардима и нормама који дефинишу ту област.

– Део задатака, већ по природи ствари, обавља се у тајности. С друге стране, друштво настоји да рад ВОА подвргне демократској контроли. Да ли је то спајање неспојиво? Како се спроводи цивилна контрола ВОА?

– У нашем случају правни стандарди контроле дефинисани су на четири нивоа – парламентарни надзор, контрола коју спроводи извршна власт, унутрашња контрола на нивоу Агенције и јавност рада.

Скупштина надзира тако што доноси законе којима се уређује рад служби безбедности и обезбеђују потребна буџетска средства. Поред тога, у њеном оквиру постоји и Одбор, чије су обавезе прописане Законом о основама уређења служби безбедности, а који је ступио на снагу крајем 2007. године.

Војна дипломатија је мукотрпан даноноћни посао, због чега би у изасланства одбране Републике Србије требало упућивати најбоље официре.

Извршна власт контролну функцију остварује тако што планира, управља и усмерава рад ВОА, то јест – поставља задатке, приоритете и осигурава потребне ресурсе за рад, а поред тога и директор Агенције редовним и ванредним извештајима и реферисањем извештава министра одбране о активностима које се спроводе у ВОА.

Унутрашња контрола на нивоу саме Агенције усмерена је на питања као што су правилно спровођење закона, овлашћења, исправна употреба обавештајних података, коришћење посебних овлашћења у складу са законом, те унутрашње управљање Агенцијом. Један од облика контроле јесте и јавност рада Агенције, а пример за то је и овај интервју. Посебну улогу у оквиру својих надлежности има и судство.

Дакле, владавина закона темељни је и неизоставни део демократије, а рад служби безбедности може бити легитиман једино ако је заснован на закону. Нама предстоји израда још неких законских и подзаконских аката, како бисмо потпуно одредили правни оквир у складу са начелима која владају у демократским свету.

После дуго времена, средства за ову годину, додељена Агенцији као директном кориснику буџета, у потпуности задовољавају њене потребе.

– Где се налази домаћа служба у поређењу са сличним у региону? И, колико је одмакла од улоге коју је имала раније, још у Војсци Југославије?

– Поређење са сличним службама у региону није једноставно. Ипак, могу рећи да знамо довољно о раду и резултатима рада сличних служби у региону, те сматрам да у професионалности и стручности не заостајемо за њима.

Поређење садашњег места, улоге и организације ВОА, са њеном ранијом улогом можемо направити само посматрањем у контексту трансформације и прилагођавања савременим токовима који су сада прихваћени. Послове које данас обавља ВОА, обављала је Друга, односно Обавештајна управа Генералштаба. Одлуком министра одбране о организацијско-мобилизацијским променама од 2004. године, расформирана је Обавештајна управа ГШ, а од њених припадника формиране су ВОА, која је саставни део Министарства одбране, као и Управа за обавештајно-извиђачке послове и електронска дејства Генералштаба, која представља организацијску целину Генералштаба. Тим променама ВОА је плански уобличена у савремену обавештајну службу.

– Својевремено најављено обједињавање ВОА и ВБА у заједничку службу побудило је страх јавности да ће се таква институција лако „отети“ контроли и постати сувише моћна. Шта ви кажете?

– Законом о основама уређења служби безбедности установљено је постојање три службе безбедности, БИА, ВБА и ВОА. У предлогу *Нацрта стратегије националне безбедности* такође је дефинисано постојање те три службе, које су функционално обједињене у оквиру Обавештајно-безбедносне заједнице, као подсистема националне безбедности Републике Србије. Усмеравање и координација њиховог рада остварује се преко Савета за националну безбедност, у оквиру кога постоји и Биро за координацију.

У претходном периоду доста је изучавана организација рада

Цивилна контрола ВОА остварује се парламентарним надзором, контролом коју спроводи извршна власт, унутрашњом контролом и уз помоћ јавности рада.

страних обавештајних и безбедносних служби и давана су одређена мишљења и предлози у вези са тим, тако да се и „најављено обједињавање ВОА и ВБА у заједничку службу“ може посматрати само као једна од варијаната могућих решења, а не и а priori циљ према коме се ишло. Садашње решење сматра се адекватним и примерним тренутку, али се и даље ради на модернизовању рада Агенције и њеном прилагођавању стандардима савремених обавештајно-безбедносних служби у свету. Када то кажем, мислим пре свега на прецизно дефинисање надлежности и одговорности између наших служби, даље техничко осавремењивање и кадровско оспособљавање наших припадника, а све због заштите националних интереса у складу са нормативно-правним документима.

– Један од интригантнијих делова Агенције јесте Ситуациони центар. Говори се да ће му бити додељена још једна улога – обавештајно обезбеђење учешћа припадника Војске Србије у мировним мисијама. Тачно, или...?

Признавањем такозване државе Косово и Метохија угрозе су демократски напори Србије и поверење у институције Европске уније.

– У Ситуационом центру (СЦ) окончане су све неопходне припреме и он ће, након завршетка актуелних организацијско-формацијских промена и планираних набавки, заједно са осталим деловима ВОА, бити оспособљен и опремљен за обавештајно обезбеђење учешћа припадника Војске Србије у мировним мисијама у свету, када (и ако) о томе буде донета политичка одлука.

Иначе, основна функција Ситуационог центра јесте непрекидно праћење и обезбеђивање информација о деловању страног војног и војно-политичког фактора, војнополитичким догађајима, појавама и процесима у суседним земљама, региону и свету, те о деловању тероризма (глобалном и регионалном) и другим активностима које могу утицати на безбедност Републике Србије, а неопходних за рад ВОА. У Центар се, током 24 часа сваког дана, сливају сви обавештајни подаци које добијамо, а његова дежурна смена је, у сарадњи са осталим деловима Агенције, оспособљена и опремљена за тзв. „рано упозорење“ највишег државног и војног руководства.

– Изасланства одбране представљају значајан ослонац српској дипломатији. Како сарађујете са амбасадама?

– Чињеница да су наша изасланства одбране и физички део наших амбасада, симболизује заједнички циљ – унапређење позиције наше земље у свету и изградња билатералних односа са државама у којима се амбасаде налазе. У складу са тим, један од основних задатака изасланика одбране јесте пружање савета шефу наше дипломатске мисије о војно-политичким и безбедносним питањима. У највећем броју амбасада та сарадња је на високом нивоу.

– Колики је допринос војне дипломатије државној?

– Сматрамо да је он веома значајан и вишеструк. Изасланици одбране на свом нивоу пружају максималну подршку државној и спољној политици преношењем ставова државних органа Републике Србије званичницима земље у којој се налазе, али и обавештавањем колега у војнодипломатском кору, који је у свакој земљи веома добро повезан

и изузетно активан. Изасланици наше одбране користе сваку активност, којих је годишње најмање две стотине, да заступају и бране интересе наше земље.

Међутим, војну дипломатију не чине само изасланици одбране него и делегације нашег система одбране различитих нивоа. Протеклих месеци, да би унапредила наше позиције и појачала сарадњу са другим земљама и организацијама, те ради одбране наших државних интереса када је реч о Косову и Метохији, наша војна дипломатија је била изузетно активна и на билатералном и на мултилатералном плану. Када цивилна и војна дипломатија наступају јединствено, са истим добро осмишљеним и прецизно координираним циљем, резултати не могу да изостану.

– *Где све Србија данас има своја изасланства?*

– У овом тренутку, у функцији је 20 изасланстава одбране. У шест држава, у саставу изасланства налазе се изасланик и помоћник изасланика (САД, Велика Британија, Немачка, Русија, Италија и Белгија). Остала изасланства у свом саставу имају само изасланика (суседи – Хрватска, Мађарска, Румунија, Бугарска, Македонија; европске земље – Француска, Аустрија, Грчка, Пољска, Турска, Украјина; Азија – Кина и Израел; Африка – Египат). На принципу нерезиденцијалне акредитације покривено је још пет држава (Канада, Либија, Словачка, Холандија и Луксембург). Војни представници при појединим организацијама (ОЕБС у Бечу, РАСВИАС у Загребу, ОРСВ у Хагу) у надлежности су Сектора за политику одбране.

– *Занимљиво је да у скандинавским земљама, посебно Норвешкој, нема изасланства, иако је та држава знатно помогла у процесу реформи српског система одбране.*

– Новим Законом о одбрани предвиђено је да одлуку о броју и распореду изасланстава одбране доноси Влада Републике Србије. Војнообавештајна агенција, као носилац војнодипломатске функције у нашем систему одбране, имала је задатак да, уз консултације са осталим елементима система одбране, изради предлог те одлуке. У изради тог документа руководили смо се интересима наше земље и Министарства одбране из домена војне и безбедносне политике, јачања билатералне и мултилатералне војне, војноекономске и научно-техничке сарадње, те принципима подршке нашим контингентима у садашњим и будућим мисијама у иностранству, трошковима, и слично.

Дакле, Нацрт одлуке о броју и распореду изасланстава одбране предвиђено је отварање неколико нових изасланстава одбране. Једно од њих требало би да буде у Ослу.

– *Мисли се да је дипломатија, како цивилна тако и војна, пут у лагодан живот људи који одлазе с пријема на пријем. Каква је у стварности?*

– То је мукотрпни даноноћни посао, који захтева сталне физичке и умне напора. Да би био што квалитетније обављен, потребно је да се у изасланства одбране Републике Србије упућују најбољи и најквалитетнији официри. У Агенцији се зато посебна пажња посвећује избору кадра за изасланства одбране, који се обавља по конкурс, а коначну одлуку о избору, на основу документације наше комисије, доноси министар одбране. Кандидати који буду изабрани за дужности у изасланствима долазе у Агенцију на припреме, које начелно трају девет месеци, а један од њених значајних сегмената јесу и припреме супруга будућих изасланика или помоћника изасланика одбране. За те припреме добили смо више похвала, од професора са наших цивилних факултета, колега из Министарства спољних послова, али и припадника министарства одбране неких страних земаља.

– *Регион Балкана је, историјски гледано, подручје крхке стабилности. Како процењујете претње безбедности Републике Србије данас, посебно у контексту нелегалног проглашења независности Косова и Метохије?*

– Уз помоћ међународне заједнице започео је процес демократизације и транзиције нових држава, док је перспектива прикључења евроатлантским интеграцијама и економског просперитета потакла ре-

гионалну сарадњу и помирење, чиме је Балкан ушао у фазу стабилизације. Међутим, противправним самопроглашењем независности Косова и Метохије ти су процеси угрожени, а досадашњи резултати политике Европске уније на западном Балкану девалвиран. Тим чином обновљен је процес насилне промене граница на Балкану.

Самопроглашењем независности КиМ првенствено су угрожени опстанак и интереси српског и осталог неалбанског становништва у Покрајини, које треба да настави живот у „страној држави“. Угрожени су демократски напори Србије, али и поверење у институције Европске уније. Премда Европска унија, као организација, не може признати ову творевину, оно што су учиниле државе – оснивачи ЕУ и промотери њених реформи, довело је до јачања евроскептицизма и утицаће на углед европских институција у будућности.

Процес „признавања“ КиМ наставља се уз условљавање и притиске на државе које оклевају да прихвате „нову реалност“, што ствара лошу политичку климу и може бити разлог дуготрајне нестабилности на Балкану.

И поред процена НАТОа да је стање у региону стабилно „више од очекиваног“, чињенице указују на то да је безбедносна ситуација дугорочно поремећена, јер проглашење и подршка независном КиМ, поред осталог, само доприноси јачању сепаратистичких тежњи у региону и шире.

Међународна заједница, а посебно ЕУ, суочава се са веома комплексним питањем и могућношћу стварања више „неуспешних држава“ на Балкану, које неће имати власт на целокупној територији. С друге стране, може утицати на стварање компактне територије са доминантним албанским становништвом, које демографским кретањима у будућности може знатно променити равнотежу у региону. Изразито тешка економска и социјална ситуација, посебно висока стопа незапослености, условили су експанзију организованог криминала, корупције, недозвољене трговине наркотицима, трговине људима, националног и верског екстремизма. Специфичност тих претњи одражава се у сложености структуре албанског организованог криминала и улози, односно ауторитету лидера тзв. ОВК у успостављању контроле над илегалном трговином у зонама своје бивше (пара)војне надлежности.

– *Каква је ситуација са радикалним исламом у Србији? Његово се постојање на нашој територији често негира.*

– Република Србија је суочена и са појавом радикалног ислама, који је присутан у свим земљама у региону. Продор исламског фундаментализма на подручје западног Балкана финансијски потпомажу поједине муслиманске земље Блиског и Средњег истока. Балкан све више добија на значају као дуготрајни и стабилни логистички, регрутни и финансијски ослонац исламских екстремиста на тлу Европе. Исламски екстремисти настоје да се чвршће међусобно повежу и ојачају везе са терористичким и радикалним групама Албанаца, и то делом остварују заједничким криминалним активностима којима се финансирају екстремне организације. ■

Снежана ЂОКИЋ

Пише
Љубодраг
СТОЈАДИНОВИЋ

Пишући о рату и његовим поукама, сви велики мемоаристи слажу се бар у једном: реч је о врхунском хаосу који се може контролисати само привидима одлучности. У корену сваке одлуке налази се безброј нијанси колебања и наде да је противничка дезорганизација надмашила сопствену.

БУНКЕРИ ОД СЛАМЕ

Некада сам волео да читам ратне мемоаре. Али и то ме је прошло кад се појавио канал на ТВ посвећен историји. Телевизија заиста производи лењост, и у томе се човек добро осећа, бар првих пола сата. Георгиј Жуков, Шарл де Гол и Двајт Ајзенхауер су одавно мртви, а исто би се могло рећи за Винстона Черчила.

Сви су писали о томе како је текла историја. Свако од њих је стварао на свој начин. Уопште, лична сећања спасавају аутора од немилосрдног суда других. Због тога је Жуков храбар пред Стаљином, а Черчил пред Британцима. Он је њима обећао „крв, зној и сузе“, као услов да све буде као пре. Своје обећање у вези са патњама Черчил је одржао.

Његови ратни мемоари су превазишли скучени приповедачки жанр са личним перцепцијама највеће светске катастрофе, па је писац добио Нобелову награду за књижевност. Кад човек пише, не може се знати шта ће испасти. Черчил није стварао лепу литературу, него сагу о голготи и изнуђеној мудрости. И тако је настао велики роман, као непланирани производ саме судбине, чијом је руком писао први лорд адмиралитета.

Де Гол и Ајзенхауер ће касније постати председници великих држава, а генерал Жуков, који је заиста био спреман да подвикне и Стаљину, није могао да ужива у слави победника. Хазјајин га је скрајнуо, силно се бојећи за свој божански трон.

Пишући о рату и његовим поукама, сви велики мемоаристи слажу се бар у једном: реч је о врхунском хаосу који се може контролисати само привидима одлучности. У корену сваке одлуке налази се безброј нијанси колебања и наде да је противничка дезорганизација надмашила сопствену.

Свако сећање носи опасност од накнадне мудрости, која је била насушна пре свега, али тако се писац суочава са својим поштемем. Мемоариста који не прави грешке, а сам је себи етички узор, поред тога је леп, mudar и великодушан, могао би да пише бајке и басне. Зато се тако ретушираним комедијама не верује, и нико их не чита осим егалитираног аутора.

Великих ратова више одавно нема, па ни великих војсковођа. Тако да нема материјала за оне писце који су заметнули перо кад су окачили танцирару о клин. Но, коме говорити! Пре неколико година генерал Весли Кларк, командант напада на Србију, писао је о својој улози у историји. То су били дани! Нема сумње да Кларк није војсковођа него психопата који се докопао високе команде. Како се то догодило, друга је прича. Али овде је реч о литератури. То доказује да потреба за писањем нема граница, чак ни код чудака који би морали да буду под надзором.

Кларк је оправдавао све што је чинио, није жалио цивиле које је побио. Он јесте писац без дара, али њега су читали само због тога што је некада био командант снага НАТОа за Европу. Писао је да би га бар неко запамтио, да објасни свима како и поред толике силе није успео да постане зликовац од формата. То би могло да значи како ни хартија не трпи баш све – и данас је Кларк без часног имена чак и у родном Литл Року.

Многи су војници процветали пред празним папиром.

Рат је велика трагична литература, сам по себи. Писци су тек пред страшним сценама ослободили свој дар.

Али и обични, несносни скрибомани заслужују своје место у бизарној књижевности. Знао човека који је осамдесетих био на високом положају у ЈНА. Док је уживао у моћи, убеђено је сматрао како пишу само залудни људи, они који ништа друго и не знају, и да је тај занат достојан сваког презрења. Кад је отишао у пензију, мало је размислио чиме би могао да прекрати време. Закључио је да би лако могао да умочи перо у тинту и почне. О чему? Па о свему!

Али, хоћеш! Ни први ред није могао да састави како је наумио. И тако данима и месецима. Те је после свратио до неког „пискарала“, верујући да тамо има проћу. Пробао је, вели, али му се не да, има мисао, али је она склона да утекне, никако да је доведе у склад са идејом. Па је одлучио да предложи овако: он ће да смисли тезе, а писац нека пише.

Наравно да од тога није било ништа, али некима и успе. Посебно полазницима фабулозне „ресавске школе“. Тако је један мудри војни писац у матичном листу недељама објављивао одличан текст о модерним војскама. Све док га нису ухватили да је до последње речи преписао труд неког страног теоретичара. Мислите да је престао? Ма не, то је као дувач, као конопља. Кад преписивање ухвати, то не пушта.

Тај Ресавец је још могао да се провуче, само да је знао да се заустави на време. Један други безобразни плагијатор је у фељтону дуго писао мудрости које су непристојно надилазиле његову моћ. Али уредник је пуштао, шта ће. Све док му се није учинило да однекуд познаје тај текст. Све док није открио да мученик преписује војводу Живојина Мишића и испод ставља своје дично, безначајно име.

Геније је касније престао да се баћке мемоарском литературом, и потражио своје место у сатири. Мислио је да тамо прође ако је са Мишићем омануо. Ионако је војвода рекао: „Ко сме – тај може“. Преписивао је туђе мисли и слао на све стране. Чак је уреднику „Ошишног јежа“ послао његове афоризме испод којих се хладно потписао.

Не може се знати ни куда све води стварање великих војних историјских дела. Један неуморни овдашњи скрибер ствара искључиво дебеле књиге, које брат брату вреде мање од хартије на којој су штанцоване. Али нису скроз за бацање: може да их наређа по висини, и укочи се на те незaborавне ствари кад кречи стан.

Овај текст о војним писцима и скрибоманима могао би да буде оглед о неизбежности литературе у једном суровом занату. Ма каква она била, ма ко је стварао и са којим побудама. Нисам склон да замерим преписивачима, нити људима којима је писање теже од дрвосечког посла. На неки начин, потребни су нам њихови бункери од сламе.

Британски историчар Сајмон Сибег Монтефијоре, у својој двотомној саги о Стаљиновом двору, каже да је газда учио писце њиховом послу. То би могло да значи како свако знање долази од апсолутне власти, а страдање од слободе. Исак Бабел није слушао никога, па ни земаљског бога. И то га је коштало живота.

Изгледа да је велики таленат смртоносан, и за војнике, и за писце. За нас овде опасности нема

Аутор је коментатор листа „Политика“

ТЕЖЕ
НО ШТО

Иако и Војсци и држави одговара што скорија продаја вишка војне имовине, процес комерцијализације војних непокретности очито је у шкрипцу, а прошло је скоро две године од доношења *Мастер плана*. Да ли су разлози за то само процедуралне природе?

Од када је, јуна 2006. године, Влада Србије, усвајањем *Мастер плана* и законски омогућила отуђење војних непокретности у Републици, занимање јавности за куповину најатрактивнијих објеката Војске не престаје. О томе сведоче и свакодневне посете „војном сајту“, односно званичној Интернет презентацији Министарства одбране, на којој су објављени прецизни подаци о вишку војне имовине, понуђеном за отуђење. У бази података *Мастер плана*, 447 војних комплекса подељено је у десет категорија, од којих су, бар према досадашњем искуству, најзанимљивији аеродроми, клубови Војске, спортско-рекреациони центри и касарне у атрактивним урбаним центрима.

 ■ КОМПЛИКОВАНА ПРОЦЕДУРА

Неретко се догађало и да су, од самих објеката понуђених за комерцијализацију, много занимљивија била земљишта на којима се ти

ТРЕБА

ОСТВАРЕНИ ПРИХОДИ

Према информацијама које смо добили у Управи за инфраструктуру МО до сада је продато десет војних непокретности и то две у Београду (Угриновачка и Мала Моштаница) две у Коцељеви (Расница и Ливаде) и по један објект у Горњем Милановцу (Клуб ВС), Пожеги (складиште), Старој Пазови (Стари Бановци 4), Кладову (Вијуга), Смедереву (део комплекса *Иван Стефановић Срба*) и Шапцу (Клуб ВС). Остварен је приход од око 450 милиона динара и 10 станова.

СНИМКО Н. ПАНЧИЋ

Пуковник Горан Димић, начелник Управе за инфраструктуру Министарства одбране

објекти налазе. Има, наиме, доста и оних који се интересују за полигоне, стрелишта и вежбалишта, са не тако вредним здањима. Ипак, ма колико понуђена војна имовина била занимљива, обимније реализације амбициозних понуда и куповине већег броја објеката није било ни готово две године од усвајања *Мастер плана*.

Док неки објашњење траже у веома компликованој процедури приватизовања војне имовине, други као разлог споре продаје војних вишкова наводе нереалну цену понуђених некретности, а трећи неозбиљност понуде, односно нерешене имовинско правне односе за већину објеката.

Који су стварни разлози, слободно се може рећи, неуспеха у комерцијализацији војних непокретности и како доћи у посед понуђених вишкова Војске, покушали смо да сазнамо у Републичкој дирекцији за имовину, директно задуженој за реализацију *Мастер плана*. Иако та институција није једина која учествује у процесу отуђења војних непокретности, с правом се истиче њена првенствена улога. Влада Србије, наиме, овластила је Републичку дирекцију за имовину да, у

сарадњи са Министарством одбране, реализује све послове у вези с продајом војне имовине, а то значи да прикупи и провери својинско-правну документацију, да од Министарства финансија, односно Пореске управе, прибави процену тржишне вредности понуђене имовине, додвори и провери све друге документе, потребне за продају војних комплекса и припреми одговарајући предлог за Владу. Треба подсетити да је Влада Србије, истовремено с доношењем *Мастер плана*, овластила Републичку дирекцију за имовину да, после прибављених

позитивних мишљења од Министарства финансија, Републичког секретаријата за здравство, Јавног правобранилаштва и других, спроведе поступак јавног оглашавања и изабере најповољнијег понуђача.

Мада је јасно да је процедура отуђења понуђене војне имовине веома сложена, видљиво је и у чијој је руци нож, а у чијој погача. У Републичкој дирекцији кажу да застој у реализацији *Мастер плана* није проузрокован толико

самим административним разлозима, односно компликованом процедуром, колико неизбежном обавезом да се та процедура испоштује. С друге стране, истичу у Дирекцији, утврђена динамика комерцијализације војних непокретности није испоштована ни због преамбициозног плана и нереалних рокова за његову реализацију.

■ ПРОБЛЕМИ

– *Мастер план* донет је 22. јуна 2006, с пројектованом динамиком од првог квартала исте године, што је значило шестомесечно кашњење у старту – истиче директор Републичке дирекције за имовину Републике Србије др Милан Томић. – Од тада до данас сусрећемо се с недостатком својинско-правне документације за понуђене војне непокретности. Веома мали број војних објеката укњижен је у књиге о евиденцији непокретности, а документи којима се доказује ванкњижно власништво веома су оскудни. Поједине, не тако малобројне непокретности оптерећене су забраном располагања, или другим теретом, због чега је њихово отуђење отежано. Неретко се догађа и да Министарство одбране, у складу са својим правима, захтева ревизију процене тржишне вредности одређене војне имовине коју је дало Министарство финансија, што такође успорава, или одгађа продају. По-

ред тога, догађа се да су војни комплекси ван градских подручја у веома лошем стању, оштећени током бомбардовања, или неуређени, што узрокује смањену заинтересованост потенцијалних купаца, односно нижу цену. То су само неки од објективних проблема с којима се сусрећемо у реализацији *Мастер плана* – напомиње др Томић и наглашава пример који показује како Војска сама себи отежава посао.

– У одређеном броју војних објеката, па и оних најатрактивнијих, смештени су бескућници, односно активна или пензионисана војна лица и њихове породице. Иако су им ти објекти дати на привремено располагање, као нужни смештај до коначног решавања стамбеног питања, они су у њима готово деценију. Ти људи су избегли из отцепљених република и сада се поставља питање реалне могућности и рокова за њихово иселење. Кад је реч о посебно вредним локацијама у градовима, за које имамо доста заинтересованих купаца, постоји тешкоћа и са незадовољавајућим решеним имовинско-правним односима, по дефиницији у корист Републике, односно Министарства одбране, али с немалим фактичким неслагањима. Посебно апостро-

фирамо локације на којима се планира изградња станова за припаднике Министарства одбране и Војске. *Мастер планом* је, наиме, као један од начина отуђења војних непокретности предвиђено суинвестирање, што значи да Србија трећем лицу уступа право грађења одређеног броја станова, од којих би део припао Републици, односно Министарству одбране, а део суинвеститору, на основу средстава уложених у изградњу. То се, ипак, не може реализовати пре рашчишћавања имовинско-правних односа везаних за својину над земљиштем – закључје др Томић, тврдећи да комерцијализација војне имовине има приоритет у раду запослених у Дирекцији.

– До сада смо објавили девет јавних огласа којима смо за продају понудили већи број војних непокретности. Само у „Политици“ од 26. марта ове године објавили смо продају 28 војних непокретности. То су три војна комплекса, код Краљево – „Ушће“, код Обреновца – „Село Мислођин“ и у Болечу – „Село Болеч“, два клуба Војске – у Белој Цркви и Смедеревској Паланци и 23 пословна простора (у Београду, Бачкој Тополи и Смедеревској Паланци). Док за војне комплексе и домове није било понуђача, пословни простори су продати најповољнијим купцима с којима нас очекује закључење уговора. То свакако није довољно, али, с обзиром на све наведене тешкоће, сведочи о изузетним напорима Републичке дирекције за имовину да реализије *Мастер план*, тим пре јер су нам познате и разумљиве жеље припадника Министарства одбране и Војске да што пре дођу до новца неопходног за модернизацију опреме и интензивнију станоградњу – напомиње др Томић.

■ НА ПОТЕЗУ ОПШТИНЕ

Нема сумње да је војна јавност, кад је о реализацији *Мастер плана* реч, више него разочарана. То, наравно, не изненађује ако знамо да су средства остварена комерцијализацијом војних непокретности намењена првенствено за решавање стамбеног збрињавања припадника Министарства одбране и Војске, а потом и за модернизацију и опремање јединица и обнављање инфраструктуре. Процењено је да понуђена војна имовина може донети између једне и неколико милијарди евра, док оптимисти спомињу и бројку од десетак милијарди. Тих средстава, међутим, нема. Застој у продаји војне имовине је више него очигледан, па нам затварање очију пред тим проблемом више не помаже. С том оценом слаже се и пуковник Горан Димић, начелник Управе за инфраструктуру Министарства одбране.

– Општи је утисак да се *Мастер план* отуђења војних непокретности реализује споро, по веома сложеној процедури. Потребно је прибавити много докумената, укључен је велики број учесника, нужна је сагласност многих институција. Све то успорава реализацију *Мастер плана* и одбија неке од потенцијалних купаца. Законску процедуру, међутим, морамо да поштујемо. Очекујем да се ти проблеми у каснијој фази реализације процеса отуђења војних непокретности смање. Министарство одбране је обавезно да за сваки војни комплекс достави

Извод из *Мастер плана* отуђења непокретних ствари за војне потребе на територији Републике Србије

Red. br.	ID br.	OPŠTINA	NAZIV KOMPLEKSA	NAPRENA KOMPLEKSA	ZEMLJIŠTE (ovršina u hektarima)				UKUPNA VREDNOST		
					MO I VISC	Druge (prava lica)	Prijava	Ukupna površina	Ukupna vrednost	Broj stanova	Površina (m ²)
5	423	Beograd - Vukobrat	Selo Jajinci	Strešite	22 8537			22 8537	g	4	1.621
9	1277	Beograd - Zemun	Petra Kočića (ideo kompleks)	Zemljište	0 0			0 0	g	0	0
23	367	Beograd - Savski Venac	Bargički vis (ideo kompleks)	Poligon	11 2905	2 2266		13 5271	g	0	0
24	427	Beograd - Vukobrat	Vojvoda Stepa Stepanović (ideo kompleks)	Kasarna	25			25	g	4	4.000
195	787	NS	Artilje	Poligon	34 7903			34 7903	g	2	22
205	786	NS	Stevan Sindelic	Kasarna	30 2627			30 2627	g	34	17.608

Комплетан *Мастер план* објављен је на сајту МО РС www.mod.gov.yu

ВЕЛИКА ОЧЕКИВАЊА

С обзиром на то да је поступак продаје војних објеката у неким општинама управо у току у Управи за инфраструктуру МО очекују прилив значајних средстава. Ускоро би, наиме, требало да се реализују договори са општинама Суботица, Чачак, Младеновац, Сопот и Пирот. Такође је у изгледу и значајнија сарадња са Грађевинском дирекцијом Србије и Дирекцијом за грађевинско земљиште и изградњу Београд, од којих се очекује учешће у суинвестирању.

ПОЈАЧАНО ИНТЕРЕСОВАЊЕ

У мноштву војних објеката и локација које заслужују нарочиту пажњу потенцијалних купаца свакако се издвајају зграда ВТИ у Катанићевој, зграда у Балканској 53, Савској 25 у Београду и војни комплекси у улицама Индуријској, Мишелуку, Ј. Руњанина, Војводе Бојовића, Ј. Чмелика, Београдској 12, Футошкој 26 и део касарне „Душана Вукасовића Диогена“ (РПФ) у Новом Саду.

лицитациони елаборат с предлогом за продају, или размену. Пореска управа обавља процену вредности, а Републичка дирекција за имовину Републике Србије прикупља потребна документа, обезбеђује неопходне сагласности и води даљи поступак. На послетку, на основу закључка Владе Србије, Дирекција отлашава продају војних непокретности. Ми смо до сада доставили лицитациону документацију за око 150 војних објеката, или комплекса. Од тога је продато свега десетак, а Влада Србије, колико знам, донела је закључке за отуђење двадесетак војних комплекса. Тиме не можемо бити задовољни – каже пуковник Димић.

Највећу кочницу у процесу продаје вишка војних непокретности путем лицитације, у Управи за инфраструктуру МО виде у локалној самоуправи, односно поступку размене непосредном погодбом с општинама. С обзиром на то да прово прече куповине општина није временски ограничено, локална самоуправа отеже с доношењем одлука о прихватању непокретности уз адекватну накнаду и тако блокира продају најатрактивнијих локација и објеката. Разлог за то неки виде у очекивањима општина да им војни објекти, ускоро, падну у руке „као зреле крушке“. Колико су те наде оправдане и да ли ће им будући Закон о локалној самоуправи дати за право?

– Нема никаквог оправдања за таква очекивања – тврди пуковник Димић. – *Мастер планом*, који је донела Влада Србије, јасно је предвиђено да локална самоуправа има право прече куповине војних непокретности, што значи да се одређени државни објекти преносе на коришћење органима локалне самоуправе, уз накнаду у висини тржишне вредности, или путем размене за друге непокретности. Министарство одбране је, сходно томе, упутило позив градовима и већем броју општина да се изјасне о заинтересованости за преузимање војних непокретности на њиховој територији. Од 79 општина интересовање за најатрактивније војне комплексе исказало је њих 55, а озбиљне понуде је доставило свега 20 општина – рекао је пуковник Димић.

Ако се по јутру дан познаје, продаја војних непокретности реализоваће се за неколико деценија. То, наравно, неће помоћи припадницима Министарства одбране и Војске који с неугаслом надом у срцу очекују убрзану изградњу станова. Подсетимо, средства добијена продајом војних непокретности сливаће се у буџет Републике Србије, на подрачун Министарства одбране, а биће искоришћена за изградњу војних станова, модернизацију и опремање јединица Војске и побољшање војне инфраструктуре. ■

Душан ГЛИШИЋ

Делегација Управе за односе са јавношћу у Москви

УНАПРЕЂЕЊЕ САРАДЊЕ

Делегација Управе за односе са јавношћу, коју је предводио начелник капетан бојног брода Петар Бошковић, боравила је крајем маја у Москви, у узвратној посети Служби за односе са јавношћу Министарства одбране Руске Федерације

Циљ посете био је упознавање са радом, структуром, организацијом и трансформацијом Службе за односе са јавношћу МО РФ, а посебно о врстама и садржају докумената који регулишу односе са јавношћу, кризну комуникацију и програме едукације официра за односе са јавношћу.

Током посете делегација Министарства одбране Србије сусрела се са в. д. начелника Управе прес-службе и информисања генерал-мајором Леонидом Бочаковим и са начелницима свих одељења Управе (Прес-служба, Служба за мониторинг и анализу медија, Група за планирање, Центар информативног обезбеђења, Информационо-пропагандно одељење и Одељење за видео-продукцију).

Чланови делегације имали су прилику и да сагледају капацитете Агенције „Военинформ“, која се бави фото и видео продукцијом, издаваштвом и маркетингом. Одржани су састанци са начелником Агенције пуковником Александром Артозејем, са главним уредником те агенције, начелником планирања и маркетинга и начелником фото и видео продукције и часописа „Воение комесариати“.

Едукација у области односа са јавношћу у МО РФ организована је у три групе курсева. Током састанака разматрана је могућност школовања наших официра за односе са јавношћу у Русији.

Делегација Министарства одбране Србије обишла је и државни Архив кино и фото документације у граду Красногорску, који поседује изузетно богату грађу. Договорено је да се успостави контакт са нашим војним архивом и ВФЦ „Застава филм“ ради разматрања могућности сарадње и размене архивске грађе.

Посебно је било занимљиво сазнање о раду ТВ станице Министарства одбране „Звезда“, која посредством сателита покрива највећи део земљи.

У Москви је организована и посета Војном музеју и Кремљу, потом Ваздухопловној академији ОС РФ „Јуриј Гагарин“ и Музеју ваздухопловства у Монину.

Пријем делегације Министарства одбране био је на изузетно високом нивоу, а у већем делу активности учествовао је и наш изасланик одбране пуковник Мирослав Младеновић. Поред бројних сусрета у Министарству одбране РФ, делегацију је примио и амбасадор Републике Србије у Москви Станимир Вукићевић.

Оцењујући значај посете капетан бојног брода Петар Бошковић посебно истиче нова искуства стечена у сагледавању разноврсног рада једне велике службе за односе са јавношћу, какву има Министарство одбране Руске Федерације. Изражено је обострано занимање да се сарадња интензивира, што ће допринети богаћењу облика и садржаја рада, посебно у потенцијалним кризним ситуацијама изазваним новим глобалним ризицима и претњама, али и различитим опасностима које носе природне катастрофе. ■

Јелена ЈЕВТОВИЋ

УКРАТКО

ПОВРАТАК ВОЈНОГ ПОСМАТРАЧА ИЗ ЛИБЕРИЈЕ

Након истека редовног мандата од годину дана, из мировне операције у Либерiji (UNMIL) вратио се капетан Дамир Јеина. У операцији UNMIL Србија учествује од 10. децембра 2003. године, када су њена прва два војна посматрача упућена у Либерiji. Данас Република Србија у мировној мисији у Либерiji има шест војних посматрача. До сада је у успостављању и одржавању мира у тој земљи учествовало 30 припадника МО и ВС. Поред припадника Министарства одбране, у мисији учествује и пет припадника МУП-а Србије.

Ситуација у Либерiji је стабилна и нема индикатора погоршања. Тежиште рада мировних посматрача јесте на свакодневним активностима примене мировног споразума. Прошлог

месеца, између осталог, успешно је завршен први попис становништва након 23 године, што је један од показатеља стабилности безбедносне ситуације у тој земљи.

Подсећамо да су 29. маја у мировну мисију УН у Либерiji упућени нови војни посматрачи, мајори Милан Делибашић, Славен Вујић и Дејан Ђурић и капетан Игор Цолић. ■

С. Ђ.

ПОСЕТА АКАДЕМАЦА КРАЉЕВИНЕ НОРВЕШКЕ

Представници Војне академије ОС Краљевине Норвешке боравили су недавно у Србији као гости Војне академије. Циљ посете био је да сагледају какви су систем школовања нашег официрског кадра и наставни планови и програми Војне академије, те да сазнају више о историји и култури Снаше земље.

У делегацији су били капетан Стиг Лаурсен, студент Кристофер Аесе и студенткиња Анике Агедал.

Норвежани су присуствовали и показној вежби студената Војне академије „Дипломац 2008“ на Пасуљанским ливадама. ■

Генерал-потпуковник Здравко Понош ПОГРЕШНА ОДЛУКА НАТО

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Здравко Понош изјавио је да је одлука Савета министара НАТО да Кфор изграђује безбедносне снаге Косова погрешна и да је његова реакција на то била отказивање планираног сусрета са командантом Кфора у Нишу.

„Одлука Савета министара НАТО о додељивању додатног задатка Кфору је погрешна из два разлога – прво, то представља искорак из мандата који Кфор има у складу са Резолуцијом 1244, а друго, НАТО је повукао потез који угрожава досадашњу, иначе, одличну сарадњу Војске Србије и Кфора“, оценио је генерал Понош 13. јуна у изјави *ФоНету*.

Понош је истакао да разуме потребу да међународне снаге контролишу све што има везе са безбедношћу на Косову, „јер би вероватно било поразно да се то препусти локалним ауторитетима“, али да учешће у формирању такозваних безбедносних снага Косова на неки начин затвара врата досадашњег облика сарадње Војске Србије и Кфора.

Он је подсетио да је, још када је била најављена могућност промене мандата Кфора, током разговора са генералним секретаром НАТОа Јап де Хоп Схефером у Бриселу пре пар недеља, указао да би такав ангажман међународних снага на Косову био за Србију апсолутно неприхватљив.

Тај ангажман би, додао је Понош, представљао, на неки начин, примену одредби плана специјалног изасланика УН Марти Ахтисарија, који Србија није прихватила.

Одлука Савета НАТО, према речима Поноша, за даљу сарадњу Војске Србије и Кфора значиће вероватно снижавање нивоа односа на технички ниво и сарадњу дуж административне линије.

„Комисије за имплементацију Војнотехничког споразума и даље морају да раде, морамо да имамо заједничке патроле. Наш интерес је да безбедносну ситуацију држимо под контролом, али тешко да би сарадњу Војске Србије и Кфора могли да зовемо партнерском, ако Кфор буде имао задатак да гради безбедносне снаге Косова“, закључио је генерал Понош. ■

НА ПУТУ УСПЕ

Свечаност поводом завршетка школовања 124 ученика 32. класе Војне гимназије у Београду одржана је 7. јуна у Војној академији. Скупу су, поред матураната и њихових породица, осталих гимназијалаца, професора и старешина те војне школе присуствовали начелник Војне академије генерал-мајор мр Видосав Ковачевић, начелник Управе за школство Министарства одбране пуковник др Младен Вуруна и изасланик одбране Амбасаде САД у Србији потпуковник Џон Капело.

Честитајући матурантима успешан завршетак школовања, начелник Војне гимназије пуковник мр Милан Стевић рекао је: „Пре четири године започели сте школовање у школи са тридесетосмогодишњом традицијом и почасним местом у Војсци и друштву. Урадили сте и научили много и од голобрадих дечкића стасали сте у одрасле и зреле момке, којима се Гимназија данас поноси. У току школовања настојали смо да вас научимо што више. Сада сте пример својој генерацији. Највећи број вас наставиће даље школовање на Војној академији или факултетима у грађанству. Будите поносни што припадате 32. класи, јер сећање на дане које сте провели у Војној гимназији и пријатељства која сте у њој стекли пратиће вас читавог живота“, рекао је пуковник Стевић.

ШКОЛОВАЊЕ У ИНОСТРАНСТВУ

Ученици 32. класе Војне гимназије Бранко Ковачевић, Милош Шеовац, Данијел Менковић, Милан Станковић, Миша Живковић, Милко Дурлевић и Милош Сташин, положили су заклетву пред одлазак на школовање у страним војним академијама од септембра ове године.

На школовање у САД одлазе два студента, у Италију један, Грчку два и у Чешку два. Ово је први пут да наши студенти одлазе у војне академије West Point у САД и Брно у Чешкој.

Након положене заклетве, будућим академцима је успешан наставак школовања пожељео начелник Војне академије генерал-мајор Видосав Ковачевић.

НОРВЕШКА ДОНАЦИЈА САНИТЕТСКОГ МАТЕРИЈАЛА

Начелник Управе за међународну војну сарадњу Министарства одбране Милорад Перић примио је 13. јуна изасланика одбране Краљевине Норвешке у Београду потпуковника Терје Хаверстада. Том приликом потпуковник Хаверстад и начелник штаба Команде за обуку Млађен Нишевић потписали су Протокол о донацији Министарства одбране Краљевине Норвешке.

Донацију – осам тона санитарског материјала за потребе санитарске обуке у Војсци Србије предао је у Нишу представник Здружене војно-медицинске службе Краљевине Норвешке мајор Отар Томерстал. Допремљена помоћ представља само први део заједничких активности у сарадњи на развоју капацитета санитарско-ветеринарске чете Центра за обуку логистике и формирању Регионалног санитарског центра за обуку медицинских техничара и болничара.

На основу плана билатералне војне сарадње и војномедицинске сарадње министарстава одбране Србије и Норвешке, мајор Томерстал ће наредних дана посетити Команду за обуку, Војну болницу у Нишу и санитарско-ветеринарску чету Центра за обуку логистике. Том приликом он ће сагледати могућности за опремање санитарско-ветеринарске чете у складу са захтевима за реализацију санитарске обуке по међународним стандардима и присуствовати курсу за инструкторе индивидуалне обуке кадра санитарске службе. ■

3. М

Тројицу најбољих ученика 32. класе – Данијела Менковића, Бранка Ковачевића и Милоша Радојковића – сатом са посветом наградио је помоћник министра одбране за људске ресурсе др Бојан Димитријевић. За постигнути успех током школовања начелник Војне академије наградио је прибором за писање матуранте Милка Дурлевића, Милоша Шеовца и Радована Жунића. Начелник Војне гимназије наградио је књигом Горана Антонијевића, Стевана Драгојловића, Мишу Живковића и Љубисава Јокичића. Признања ученицима уручио је генерал Ковачевић.

Најбољем ђаку генерације додељена је и годишња награда „Фонда потпоручник Борко Никитовић“. Награду Данијелу Менковићу предала је Зора Никитовић, мајка погинулог потпоручника Борка Никитовића, који је 1987. године завршио Војну гимназију.

Матурантима су успех у даљем школовању и професионалној каријери пожелели професор Петар Радовић и начелник 32. класе Војне гимназије мајор Милоје Илић.

Свечаност на Војној академији употпунио је пригодним програмом Естрадни оркестар Уметничког ансамбла „Станислав Бинички“.

В. ПОЧУЧ

Конференција за новинаре
у Војномедицинској академији

ПОВРАТАК НА ЕВРОПСКУ СЦЕНУ

– После успешне трансплантације јетре стање свих животних функција болесника Горана Козића је стабилно. Лабораторијски параметри иду у прилог уредног функционисања свих органских система, укључујући и трансплантирану јетру. Започет је програм постоперативне рехабилитације и вертикализације, а болесник је добро расположен и комуникативан – рекао је 13. јуна на конференцији за новинаре начелник ВМА генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић.

Генерал Јевтић истакао је изванредну сарадњу великих здравствених кућа, као што су ВМА, Клинички и Ургентни центар, захваљујући којима је, умногоме, обogaћен медицински простор наше државе. Радећи на нивоу европских стандарда, лекари тих установа помогли су тројици људи – двојици је трансплантиран бубрег, а једном јетра.

На конференцији је било речи и о интензивној регионалној и међународној сарадњи, посебно у области војне медицине. ВМА се поново враћа на велику медицинску европску сцену и постаје једна од референтних установа у региону. Ту констатацију потврђују три ствари – земље у региону изабрале су ВМА за регионални центар војномедицинске едукације, ВМА и Санитетска служба ВС примљени су у стално чланство Балканског комитета војне медицине и, као треће, њих је Светски комитет војне медицине изабрао за члана петочлане европске групе, која има задатак да сагледа све аспекте сарадње и рада на простору Европе у оквиру програма Светског комитета војне медицине.

Протеклих дана ВМА су посетили еминентни професори и представници познате америчке војне болнице Волтер Рид, а представници ВМА и Санитетске службе били су у посети Русији, на позив челних људи њихове војноздравствене службе.

Наредних месеци у ВМА ће доћи (ради едукације, усавршавања и размене искуства) бројне колеге из иностранства.

Новинарима се обратила и проф. др Мирјана Вановић, начелник Сектора за школовање и НИР, саопштавајући вест која је стигла из Филаделфије, на адресу Института за научне информације – часопис лекара и фармацеута „Војносанитетски преглед“ уврштен је у престижну библиографску базу SCIE (Science Citation Index Expanded), у којој се индексирају најутицајнији часописи из појединих научних области. Како је проф. др Вановић истакла, за пријем у друштво престижних сваке године конкурише 2.000 часописа, а високе критеријуме испуни само 10 до 12 одсто предложених. Ове године у базу је увршено 38 часописа, а наш је један од 16 из Европе.

Значајна вест јесте и нови веб-сајт који недавно има ВМА. То је, како је на конференцији рекла др Елизабета Ристановић, начелник Одељења за односе са јавношћу, врло детаљан сајт, са конкретним информацијама и контактима, дизајниран према потребама корисника. Налази се на адреси www.vma.mod.gov.yu.

На крају конференције, одговарајући на питања новинара, генерал Јевтић је истакао како се спекулише са подацима да су ухапшена два доктора са ВМА зато што су били умешани у незаконите родње. Истина јесте да је приведена једна лекарка, јер је у свом раду учинила одређене преступе. Генерал Јевтић енергично је осудио ту појаву.

М. ШВЕДИЋ
Снимко Д. ГОЛ

„Тител 2008“

КАД
ЗАПРЕТЕ
ПОПЛАВЕ

Прва бригада Копнене војске, ојачана снагама Речне флотиле, припадницима 246. батаљона АБХО и 5. батаљона војне полиције, у сарадњи са Центром за обавештавање АП Војводине, Црвеним крстом Војводине, општинским штабом Цивилне заштите и службом за тражење, извела је почетком јуна на Тиси тактичку вежбу спасавања људи и материјалних добара из подручја захваћеног поплавама

Када се догоди поплава ширих размера, а ангажовани потенцијали цивилних структура нису у могућности да заштите угрожено становништво и материјална добра, штабови ЦЗ угроженог подручја упућују захтев Влади Републике Србије да за отклањање последица искористи људске, техничке и материјалне ресурсе Војске Србије.

На недавно одржаној вежби *Тител 2008* приказано је ангажовање састава Војске у оквиру њене треће мисије – пружање подршке и помоћи цивилним властима у случају природних непогода, односно поплава.

Према замисли вежбе, после изливања реке један број људи остао је одсечен од осталих и животно угрожен. На лице места упућени су старији водник прве класе Милорад Јокић, старији водници Борис Шкорић, Чедомир и Александар Мартиновић, затим, четворочлани ронилачки тим РФ и шест десантних понтонирских чамаца. Док су рониоци извлачили унесрећене из воде, понтонирци су већ евакуисали остале становнике.

На супротној обали Тисе у приправности је била санитарска екипа. После прве лекарске помоћи, грађани су упућени у Мобилно село. Припадници службе тражења општинског Црвеног крста пажљиво су евидентирали податке о сваком збринutom лицу, како би о њима информисали породице и родбину угрожених.

Пошто се пловним средствима нису сви становници могли евакуисати, Војска је употребила скелу, носивости 40 тона, реморкер и два амфибијска транспортера за попречно превожење.

Истовремено је ка другом угроженом правцу, да би евакуисао два путничка возила, запловио и десантно-јуришни чамац 411 Речне флотиле.

Уочено је и да на једном од критичних места, на десној обали Тисе, попустила одбрамбени насип. Ту се, такође, за превоз врећа са песком користила скела, а војници су санирали насип и спречили даљи продор воде.

Ватрогасно одељење започело је испумпавање воде из бројних стамбених објеката.

У Мобилном селу логистичари су сместили повређене и оболеле, делили топле напитке, исправну воду и храну грађанима. Припадници 246. батаљона АБХО деконтаминирали су простор који је захватила поплава, али и материјалне ствари на њему, како би се предупредила евентуална епидемија.

На вежби „Тител 2008“ око 250 припадника Војске Србије приказало је реаговање у подручју захваћеном поплавама, начине на које помажу становницима угроженог простора и спасавају материјална добра.

Поред начелника Генералштаба ВС генерал-потпуковника Здравка Поноша, вежбу су пратили и генерал-потпуковник Милоје Милетић, заменик начелника ГШ ВС, генерал-потпуковник Младен Ђирковић, командант КоВ, Милан Попадић, начелник Управе за ванредне ситуације МО РС и др Габор Лоди, потпредседник Извршног већа Војводине. ■

Будимир М. ПОПАДИЋ

ОФИЦИР ЗА ВЕЗУ

Састави Војске Србије, који се ангажују на подручју угроженом елементарним непогодама, претпочињавају се у организационом и командном смислу надлежним штабовима ЦЗ. Међу члановима Оперативног штаба ЦЗ налази се и официр који је посредник између цивилних структура и команде ангазоване јединице Војске.

Садашња формација штабова ЦЗ није предвидела официра за везу, односно старешину који се бави пословима цивилно-војне сарадње, али је пракса потврдила његову улогу у ванредним ситуацијама.

ЗАЈЕДНИЧКО ДЕЛОВАЊЕ

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Здравко Понош оценио је по завршетку вежбе „Тител 2008“, да војне и цивилне структуре треба заједно да делују у спречавању последица елементарних непогода. „Са оваквим проблемима најбоље се носимо ако сарађују сви који могу да буду од користи“, рекао је Понош.

Начелник Генералштаба Војске Србије честитао је учесницима вежбе успешну реализацију и истакао да ће стечена искуства бити поучна за цивилну власт и за припаднике Војске. „Учесници вежбе заслужују све честитке за оно што су показали“, рекао је Понош, наводећи да је неопходна сарадња Војске и цивилних власти у спречавању последица елементарних непогода.

Он је најавио да ће убрзо бити обједињени Речна флота и понтонирски батаљони, јер је на вежби показана њихова функционална обједињеност, „па нема разлога да не буду и организационо обједињени“.

Понош је навео да Србија има велико искуство стицано током многих година борбе са елементарним непогодама и да је вежба „Тител 2008“ показала спремност на инвентиван рад, али и импровизације, „јер се никада све не може у потпуности предвидети“. Он је додао да је за решавање такве врсте проблема „потребно вежбати до савршенства и да без тога никада не може бити све како ваља“.

БРЗО РЕАГОВАЊЕ

– Јединице Прве бригаде КоВ су у високом степену развијености, у тренутној готовости, па им је и за ангажовање у ванредним ситуацијама услед елементарних непогода потребно кратко време. Оне имају техничке капацитете за спасавање угрожених људи и материјалних добара – нагласио је бригадни генерал Ђокица Петровић, командант Прве бригаде КоВ.

ЦЕНТАР ЗА ОБУКУ ЛОГИСТИКЕ

СЕРТИФИКАТИ ЗА МАЈСТОРЕ

оčetком 2007. године, у оквиру организацијско-формацијских промена Војске Србије, формиран је Центар за обуку логистике у Крушевцу. Центар је убрзо ушао у састав Команде за обуку, као и делови некадашњег Позадинског школског центра из Крушевца, Техничког наставног центра из Ниша, Интендантског наставног центра из Свилајнца, Саобраћајног и аутомобилског наставног центра из Краљева, Ветеринарског наставног центра из Ниша и Санитетског наставног центра из Новог Сада.

Центар за обуку логистике обележио је 4. маја прву годину постојања, што је била и прилика да се сагледају досадашњи резултати рада, али и поставе смернице за наредни период.

У крушевачкој касарни „Цар Лазар“ разговарали смо са командантом Центра пуковником Милорадом Димитријевићем, замеником команданта потпуковником Чедомиром Дупором, старешинама и извођачима обуке, који су одговорни да стручно-специјалистичка обука техничког, интендантског, саобраћајног, санитарског и ветеринарског кадра наше војске буде организована, квалитетна и садржајна.

■ СТАНДАРДИЗАЦИЈА ОБУКЕ

Некадашњи центри за обуку логистичких специјалности сада су обједињени, што олакшава управљање обуком и омогућава већу ефикасност у раду, рационализацију трошкова и бољи квалитет оспособљености. После формирања Центра трошкови рада и обуке смањени су неколико пута. То је последица укидања шест команди, али и обједињавања некадашњих јединица, које су биле распоређене у пет гарнизона. Данас су састави Центра размештени у три гарнизона.

Извођачи обуке сада су одговорни само за специјалистичко оспособљавање припадника Војске, а не, као што је то доскора било, и општевојну обуку, која се сада изводи у територијалним центрима за обуку.

Да би се олакшало управљање обуком, обезбедила већа ефикасност у раду, смањили и рационализовали трошкови, обједињени су некадашњи центри за обуку логистичких специјалности. То је у мноме унапредило систем обуке и оспособљеност припадника Војске.

После годину дана рада командант Центра за обуку логистике пуковник Милорад Димитријевић каже:

– Можемо да кажемо да смо на добром путу и да смо остварили циљеве и задатке постављене пред Центар у том периоду. Наглашавамо да нисмо имали ванредних догађаја, што је од великог значаја, поготово када се има у виду да се сваког дана овде обучава око седам стотина војника, у неколико десетина кабинета, на вежбаљима и полигонима.

Центар за обуку логистике је током 2007. и у прва четири месеца ове године реализовао 31 курс и више облика стручног усавршавања припадника Војске Србије. Обучено је 17 официра, 90 подофицира, 215 професионалних војника, 47 цивилних лица, 134 студената Војне академије и 97 војника на одслужењу војног рока.

Тренутно се у Центру изводе четири курса у чети за обуку санитетске и ветеринарске службе – деветомесечни курсеви водича паса и паса за трагање, откривање опојних дрога и мина и једномесечни курс за обуку водича паса и паса чуварске службе.

Посебна пажња поклања се курсевима за инструкторе индивидуалне специјалистичке обуке, пошто се на тај начин команди одељења и водова припремају за сертификацију. Циљ стручног оспособљавања извођача обуке јесте стандардизација и уједначавање критеријума у процесу обуке, односно да војници по завршетку обуке добију сертификат о оспособљености за одређену војноевиденциону специјалност. Велика је вероватноћа да ће поменути сертификати за куваре, противпожарце и остале специјалности бити драгоцени војницима за запошљавање после одслужења војног рока.

Шта припаднике Центра за обуку логистике очекује у наредном периоду?

Намена и задаци прецизно су дефинисани – обука и усавршавање кадра логистике, при чему ће се, поред обуке војника на редовном служењу војног рока, велики значај дати обуци и оспособљавању војника професионалаца и подофицира. Предвиђено је да се формирањем подофицирског кора и сертификацијом њихових способности подофицирима врати место и улога у обуци, које су неоправдано изгубили двадесетак година уназад.

У току је и израда докумената обуке и дефинисање стандарда до којих се мора доћи.

– Сада се прецизира – објашњава потпуковник Чедомир Дулор – шта војник мора да зна, јер је дошло до раскорака између трајања обуке и постојећег плана и програма обуке. Нама остаје да организацијом рада унутар Центра, применом већ проверених наставних метода и, уз помоћ Команде за обуку, што брже и једноставније остваримо планиране циљеве.

Пуковник Милорад Димитријевић

УСАВРШАВАЊЕ

Обука у логистичком Центру јесте сложен процес који од извођача обуке захтева високу војностручну и методску оспособљеност. Зато се посебна пажња поклања додатном школовању и усавршавању старешина. До сада је на курсеве за мировне операције, стране језике и главне подофицире упућено осам официра и два подофицира из Центра. У њему раде и два магистара наука, двојица официра са постдипломским облицима специјализације. Још десетак официра завршава више облике школовања на цивилним факултетима.

Поводом Дана Центра за обуку логистике признања за постигнуте резултате у раду добили су капетани Драгоје Спасојевић и Душан Мандић, поручник Никола Лазаревић, заставник Срђан Куртић и професионални војник Златко Вукадиновић.

РЕГИОНАЛНИ САНИТЕТСКИ ЦЕНТАР

Центар за обуку логистике у свом саставу има Команду, командну чету, чету за обуку техничке службе, чету за обуку интендантске службе, батаљон за обуку саобраћајне службе и чету за обуку санитетске и ветеринарске службе.

Командни кадар Центра је млад, па је више мотивисан за рад и посвећен послу. Због такве старосне структуре, старешинама Центра недостаје искуства за поједине задатке које обављају. Они, ипак, успешно завршавају послове у области обуке и током преузимања материјалног књиговодства и архивске грађе расформираних наставних центара и школа.

Према речима командира чете за обуку интендантске службе капетана Војислава Благојевића, Центар поседује сву потребну опрему за обуку полазника куварске и пекарске специјалности. Оспособљавање се изводи на савременој куварској техници, ратној пекари и осталим интендантским средствима.

– Један број војника – тврди капетан Благојевић – нема одговарајућа предзнања, тако да се са њима мора много интензивније радити, како би успешно савладали све наставне садржаје.

И оспособљавање у чети за обуку техничке службе је квалитетно, мада по мишљењу технолога капетана Александра Ђорђевића увек има простора за напредак. Занимљиво је да се у техничкој чети обучава читав низ специјалности за разнородна техничка средства, почев од пешадијског и артиљеријског наоружања, муниције и минско-експлозивних средстава, па све до радио уређаја или моторних возила точкаша и гусеничара.

Стручно и квалитет саобраћајне службе Војске Србије и даље зависи од обуке у краљевачкој касарни „Рибница“, као што је то било и годинама уназад. Тамо се налази батаљон за обуку саобраћајне службе, који има дугу традицију у обуци војника возача и студената Војне академије за борбена и неборбена возила.

– С обзиром на слабији ниво знања и вештина код војника при доласку на обуку – истиче командант батаљона потпуковник Милан Терзић – потребно је уложити додатне напоре током њиховог оспособљавања како би били добри возачи у Војсци.

Много је боља ситуација у чети за обуку санитетске и ветеринарске службе, јер су скоро сви војници завршили средњу медицинску школу или медицински факултет.

– Обука таквог кадра је једноставнија – наглашава командир чете потпуковник Слободан Андрејић – у односу на остале логистичке специјалности, па највише пажње придајемо ратној санитетској обуци.

Планирано је да се у Нишу формира Регионални санитетски центар. У том пројекту, донацијама санитетске опреме за обуку, учествује Краљевина Норвешка.

Из крушевачког центра у јединице Војске долазе добри возачи, кувари, противпожарци, електромеханичари, медицински техничари и војници осталих специјалности. То је доказ да су промена досадашњег система обучавања и обједињавање ранијих логистичких центара уродили плодом. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

СЛУШАОЦИ
ШКОЛЕ
НАЦИОНАЛНЕ
ОДБРАНЕ
У НЕМАЧКОЈ
И БЕЛГИЈИ

СТУДИЈСКО УСАВРШАВАЊЕ

Путовање официра на генералштабном усавршавању Школе националне одбране у иностранство, које се други пут организује, незамењив је облик стицања знања и искустава, потребних на највишим дужностима у Министарству одбране и Војсци Србије. На тај начин наша највиша војна школа, уз непрекидно освремењивање наставних програма, достигла је стандарде који се примењују у страним одбрамбеним и ратним колецима.

Полазници 51. класе генералштабног усавршавања били су шест дана – од 5. до 10. маја – на студијском путовању у Савезној Републици Немачкој и Краљевини Белгији. Том приликом, сагледали су цивилну и војну структуру НАТОа и посетили Центар за европске студије безбедности у Гармишпартен-Кирхену, школу НАТОа у Оберамергауу, Сектор јавне дипломатије при Алијанси у Бриселу и главну команду у Монсу.

Такође, обишли су и одељак за координацију Програма Партнерство за мир. Захваљујући томе, полазници Школе националне одбране употпунили су сазнања о глобалним и регионалним аспектима безбедности.

Уз подршку Краљевине Норвешке, студијско путовање осмислио је Атлантски савет Србије, који је био организатор и прошлогодишњег пута полазника Школе националне одбране у Белгију.

■ СТРУЧНА ПРЕДАВАЊА

У школи НАТОа у Оберамергауу полазници су сагледали њену организацију и могућности, али и циљеве школовања. Српску делегацију примио је заменик команданта Школе пуковник Вилхелм Вицум. На брифинзима и током обиласка стекли су слику о њеном месту и улози у систему обучавања припадника Алијансе и осталих земаља припадница Програма Партнерство за мир, Медитеранског дијалога, на оперативно-тактичком нивоу. Захваљујући томе, могли су да упореде такав начин школовања и обучавања са оним у Србији.

Слично је било и у Центру за европске студије безбедности „Џори Маршал“ у Гармишпартен-Кирхену. Наше старешине, са којима је био и државни секретар Министарства одбране др Зоран Јевтић, дочекао је директор Центра др Џон Роуз. Говорио им је о историји те образовне установе, програмима рада и задацима. Том приликом одржана су три брифинга – о конзорцијуму Партнерства за мир, супротстављању идеолошкој подршци тероризму и о концепту тимова за реконструкцију и њиховом ангажовању у Авганистану.

Са пријема који је приредио амбасадор Норвешке при НАТОу

„Маршал Центар“ јесте јединствена немачко-америчка институција за студије одбране и безбедности, на коме се ангажују еминентни предавачи. Знатан број наставних садржаја Центра истовестан је са онима који се изучавају током нашег генералштабног усавршавања из предмета стратегија.

По доласку у Брисел, амбасадор Норвешке при Алијанси Ким Травик приредио је пријем за учеснике студијског путовања. Скупу је присуствовао и Бранко Милинковић, амбасадор Републике Србије у НАТОу. Они су нагласили значај студијских путовања и потврдиле добру сарадњу Норвешке и Србије.

Током једнодневнoг боравка наших старешина у седишту НАТОа у Бриселу организовано је више сусрета са званичницима Алијансе. Разговарало се о функционисању те организације, њеним најзначајнијим активностима, о променама и перспективама у 21. веку. Референт за Србију у Одељењу за јавну дипломатију НАТОа Мишел Дураи био је домаћин полазницима 51. класе генералштабног усавршавања. Такође, уприличено је неколико предавања о односима НАТОа и Балкана, актуелним операцијама Алијансе и њеном односу са Русијом. Учесници студијског путовања састали су се и са амбасадором Републике Чешке при НАТОу Штефаном Фухлеом.

■ ПАНЕЛ ДИСКУСИЈЕ

Последњег дана боравка у Белгији наши официри посетили су Врховну команду савезничких снага за операције и ћелију за координацију Партнерства за мир у Монсу. Тада их је дочекао грчки бригадни генерал Атанасиос Панагиотопулос који је српским официрима приказао структуру Команде, њено место у оквиру НАТОа и улогу у планирању и управљању операцијама.

На панел дискусији са делегацијом SHAPE, коју су водили турски бригадни генерал Тургаи Бакал и специјални саветник команданта за операције Андреу Brentнал, расправљало се о променама у структури Команде, проблемима у планирању и у реализацији појединих операција.

Директор ћелије за координацију Партнерства за мир, мађарски генерал-мајор Јозеф Форго, информисао је учеснике студијског путовања о њеним основним функцијама и активностима – координација активности у области образовања и обуке, одржавање везе између канцеларије и партнерских земаља, евалуација војних активности и достављање различитих публикација партнерским земаљама.

Путовање официра на генералштабном усавршавању Школе националне одбране у иностранство, које се други пут организује, незамењив је облик стицања знања и искустава, потребних за највише дужности у Министарству одбране и Војсци Србије. На тај начин наша највиша војна школа, уз непрекидно освремењавање наставних програма, достигла је стандарде који се примењују у страним одбрамбеним и ратним колеџима, што је чини привлачном за официре из осталих земаља, посебно из окружења. ■

Милољуб СРЕТЕНОВИЋ

САРАДЊА

Интернационални курс за помоћ и заштиту од хемијског оружја

КАТЕДРА ЗА СТРУЧЊАКЕ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА

Србија је једна од ретких земаља у свету која оспособљава кадар за активности у области забране употребе хемијског оружја. Интернационални курс у Крушевцу омогућио је да учесници из бројних држава стекну основна знања о могућностима заштите од таквог оружја, али и различитим аспектима његове примене, пре свега у терористичким дејствима.

Почетком јуна у крушевачком Центру за усавршавање кадрова АВХО одржан је четврти међународни курс из области заштите од хемијског оружја, који су похађала 23 полазника из Алжира, Азербејџана, Бангладеша, Доминиканске Републике, Етиопије, Јамајке, Јордана, Монголије, Марока, Нигерије, Пакистана, Перуа, Филипина, Румуније, Танзаније, Турске, Јемена и Србије.

Организован у оквиру сарадње Организације за забрану хемијског оружја Уједињених нација и Војске Србије, курс је заснован на имплементацији Конвенције о забрани хемијског оружја. Његова успешна реализација потврдила је инфраструктурни, технички и кадровски квалитет Центра из Крушевца.

О значају такве обуке у области заштите од хемијског оружја говори и чињеница да су предаваче и слушаоце у Крушевцу обишли генерални директор техничког секретаријата Организације за забрану хемијског оружја УН Рохелио Фиртер, директор Управе за међународну сарадњу и помоћ Калими Мворија, чланови Организације Генедиј Лутај и Мухамед Кази, те представник Србије за примену Конвенције амбасадор Братислав Ђорђевић.

Конвенција о забрани развоја, производње, складиштења и употребе хемијског оружја усвојена је у Женеви 3. септембра 1992. године, а Уједињене нације су је прихватиле почетком 1993. године у Паризу. Тај документ се односи на уништавање хемијског оружја и предвиђа одговарајуће мере имплементације, и на унутрашњем, и на међународном плану. Од држава потписница захтева се да своје законодавство ускладе са обавезама из Конвенције и да прихвате мере које контролишу њено спровођење.

Треба знати да Организација за забрану хемијског оружја Уједињених нација има 183 чланица (ратификацију чекају још четири земље), те да само седам земаља није потписало Конвенцију. Република Србија је потписала и ратификовала тај документ 2000. године, а члан Организације за забрану хемијског оружја постала је исте године. Од тада активно сарађује у свим областима рада организације.

ДРЖАВНИ СЕКРЕТАР ДУШАН СПАСОЈЕВИЋ ПРИМИО ДИРЕКТОРА ОРСВ РОХЕЛИЈА ФИРТЕРА

Државни секретар Министарства одбране Душан Спасојевић примио је 3. јуна генералног директора Организације за забрану хемијског оружја (ОПСВ) Рохелија Фиртера.

Том је приликом државни секретар Спасојевић истакао да Министарство одбране даје пуну подршку остварењу циљева ОПСВ, пре свега спречавању ширења хемијског оружја и међународној сарадњи на том плану. Република Србија у потпуности извршава све своје обавезе из Конвенције за забрану ширења хемијског оружја и активно учествује у обуци кадрова земаља ОПСВ.

Обострано је закључено да Министарство одбране и ОПСВ имају развијену сарадњу. Посебно су истакнуте активности које се спроводе у Центру за усавршавање кадрова АБХО у Крушевцу и Центру за контролу тровања ВМА, а разматране су и конкретне могућности за унапређење даље сарадње.

Генерални директор Организације за забрану хемијског оружја Рохелио Фиртер изразио је задовољство квалитетом реализације пројеката који су у току и могућностима даље сарадње у областима обухваћеним Конвенцијом о забрани ширења хемијског оружја.

Реализација курсева у Центру за усавршавање кадрова АБХО представља једну од активности којима Република Србија даје допринос спровођењу Конвенције, посебно члана 10, који се односи на помоћ и заштиту од хемијског оружја. Крушевачки центар јесте извршни носилац обавеза Републике Србије, које проистичу из Конвенције о забрани хемијског оружја.

У сарадњи са Техничким секретаријатом Организације за забрану хемијског оружја Србија је у Центру АБХО већ организовала три интернационална курса у области помоћи и заштите од хемијског оружја, на којим је обуку похађало и завршило шездесетак полазника из 48 земаља света. Прошле године су по посебном програму реализовани основни и напредни курс за особље из земаља северне Африке (Мароко, Алжир, Тунис и Египат) и тренинг-курс инструктора Организације за забрану хемијског оружја за рад са токсичним хемикалијама.

Почетком 2008. године Центар је организовао тронедељни тренинг за 28 новопримљених инспектора у Инспекторату Организације за забрану хемијског оружја. На основу анализа и запажања званичника Организације за забрану хемијског оружја, оцене слушалаца, представника државе, Министарства одбране и Војске Србије, Центар за усавршавање кадрова АБХО испунио је у потпуности постављене циљеве и задатке курсева.

Четврти основни интернационални курс у области помоћи и заштите од хемијског оружја организовали су Министарство

Уручивање сертификата полазницима курса

одбране, Генералштаб ВС, Команда за обуку и Организација за забрану хемијског оружја УН, док је за обуку био задужен Центар из Крушевца. Комуницирало се на енглеском језику, а предавачи су били припадници Центра – потпуковник мр Иван Лазаревић, капетан мр Далибор Јовановић и мајор Душан Миловановић. Део наставних садржаја предавао је начелник Центра за контролу тровања ВМА пуковник др Зоран Шегрт, а на обуци су биле ангажоване и старешине 246. батаљона АБХО.

Детекција и идентификација токсичних материја, терористичка дејства хемијским оружјем, примена медицинских мера заштите, употреба гасне собе, процена и прогноза хемијске опасности и процедуре за реаговање у ванредним ситуацијама само су део садржаја које су изучавали полазници курса у Крушевцу.

Директор Управе за међународну сарадњу и помоћ Калини Мворија уручила је на крају курса сертификате 23 полазника из 18 земаља. Том приликом захвалила је Влади РС и ЦУК АБХО у Крушевцу за допринос у реализацији курсева и сарадњи са Организацијом за забрану хемијског оружја. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

РЕГИОНАЛНИ ЦЕНТАР

Инфраструктурни капацитети Центра за усавршавање кадрова АБХО превазилазе потребе Министарства одбране, што повећава могућности да се у наредном периоду Центар више ангажује за осposобљавање осталих структура на регионалном и међународном нивоу.

– Код надлежних у Министарству одбране покренули смо неколико пројеката у области примене оружја за масовно уништавање, чији је заједнички и дугорочни циљ формирање регионалног центра АБХО за едукацију, али и извођење оперативних и доктринарних задатака на националном, регионалном и међународном плану. Традиција дуга 60 година, стручан кадар, добра инфраструктура и опрема јесу добра основа за успешну реализацију пројекта Регионални центар АБХО до 2010. године – истиче каже командант ЦУК АБХО пуковник Слободан Савић.

На спортском аеродрому на Ченеју, наомак Новог Сада, у организацији новосадског Аеро-клуба „галеб-4“

1. јуна је, већ други пут, одржан Међународни аеро-митинг „Air show“, на коме су, у занимљивом петочасовном програму, учествовали акробатски пилоти из осам европских земаља, наравно, уз пилоте Ваздухопловства Војске Србије

НОЖ, ВАЉАК И ОГЛЕДАЛО

Након што је министар одбране Драган Шутановац отворио Аеро-митинг, први су се, атрактивним скоковима, представили падобранци Аеро-клуба „Нови Сад“, после којих је, своје летачке бравуре на авиону „супергалеб“ приказао пилот потпуковник Саша Ристић. Извлачећи на тренутке максимум из летилице извођењем фигура „ковит“ и „звоно“, Ристић је изазвао бурне реакције бројне публике.

У акробатском делу програма на авионима типа I3, CAP 231, Extra 300L, Veloh REV 1, Long EZ, Extra 300 S, галеб-Г2, SU-26 и Pitts S-2B, наступили су акробатски пилоти Бранимир Амбрековић из Хрватске, Питер Стојман из Немачке, Петер Подлуншек из Словеније, Серђо Пла Мерино из Шпаније, Иван Јаклец из Словеније, Золтан Вереш из Мађарске, потпуковник Драган Злокас из Војске Србије, Енди Бикмор из Велике Британије и Свилен Иванов из Бугарске.

Ваздушним бравурама попут лета „на нож“ и „огледало“, које су се на моменте чиниле застрашујућим, али и приказом ваздушне трке, пилоти светске акро-класе често су посматраче остављали без даха.

Изузетне маневарске способности хеликоптера *газела* приказали су пилоти ВС потпуковник Драгомир Симић и мајор Владан Богичевић. Лет око репне осе, лет улево и удесно, окретање у месту, заокрет уназад био је само део њиховог програма.

Летећи авионом МиГ-21 у кратком, али упечатљивом наступу, „протутњали“ су пилоти мајори Само Зорман и Мирослав Чеман, док је пилот бригадни генерал Небојша Ђукановић, летећи на авиону МиГ-29, својим наступом измамио уздахе публике.

Наступ Акро-групе „Stars“ („Звезде“) новосадског Аеро-клуба „галеб-4“, која је у односу на прошлу годину, када је бројала четири летилице, овога пута летела на пет авиона „галеб-2“ и коју чине пилоти потпуковници Саша Ристић, Драган Злокас, Саша Грубач, Иштван Канас и Томислав Бећаговић, дочекан је са нестрпљењем, а сваки бравурино изведен поредак и фигура, „змај“,

ЗА ЉУБИТЕЉЕ ВАЗДУХОПЛОВСТВА

„гусеница”, ваљци са искакањем и други, извођени геометријском прецизношћу, били су награђене правим овацијама.

Уз Драгана Шутановца, министра одбране, Аеро-митинг је пратио и генерал-мајор Драган Катанић, командант Ваздухопловства и противваздухопловне одбране Војске Србије.

Након готово петочасовног летачког програма, задовољство више од десет хиљада гледалаца у потпуности је оправдало напоре и организатора и учесника тог изузетног програма. ■

Б. М. ПОПАДИЋ

УСПЕШНИ И ПРИЗНАТИ ЛЕТАЧИ

– Ми смо се у овој години потрудили да употпунимо летачки програм и да напослетку покажемо да су наша авијација и наше ваздухопловство стали на здравије гране. Данас наши пилоти лете много више и много боље него раније. Имамо успешне официре летаче, који и ван граница наше земље добијају престижна признања и мислим да ћемо тако и наставити у следећим годинама.

Данас ће у ваздуху бити МиГ-29, већ имамо три спремна. Очекујемо да до краја године буде оспособљено пет таквих авиона и могуће је да ће их већ следеће године грађани моћи видети баш на овом аеро-митингу – рекао је министар одбране Драган Шутановац, изражавајући задовољство начином на који се представила Војска Србије.

ОСАВРЕМЕЊИВАЊЕ ВАЗДУХОПЛОВСТВА

Командант ВиПВО генерал-мајор Драган Катанић нагласио је да је у оквиру својих могућности Војска Србије подржала Аеро-митинг.

– Овим наступом желимо да покажемо да смо, након великих проблема у којима се наше ваздухопловство налазило претходних година, коначно стали на своје ноге. Пилоти су оспособљенији и имају четири-пет пута више налета, а имамо и довољан број авиона да испунимо своје задатке за које смо намењени.

У наредном периоду очекујемо модернизацију авиона „галеп-4”, а предузимамо и мере да повећамо број исправних хеликоптера како бисмо их ангажовали на пружању помоћи и заштити становништва. У наредне три-четири године планирамо да за наше ваздухопловне снаге набавимо и једну ескадрилу савремених вишенаменских авиона – рекао је генерал-мајор Драган Катанић.

ПОДОФИЦИРИ НА УСАВРШАВАЊУ У ПАНЧЕВУ

Петонедељни курс за прве подофицире Војске Србије, после којег ће подофицирски кор бити снажнији за још тридесетак стручњака за обављање квалитативно другачијих обавеза и задатака од оних које су до сада обављали у својим јединицама, почео је 2. јуна у панчевачком Другом центру за обуку.

Полознике друге класе Курса за прве подофицире, у име Команде за обуку Генералштаба Војске Србије поздравили су заменик начелника Управе за обуку и доктрину пуковник Бранко Деле-

тић и пуковник Драган Вељковић, док је о Другом центру за обуку изабраним подофицирима говорио командант Центра пуковник Жељко Чобић.

Наглашавајући значај подофицирског кора у новој организацији Војске Србије, пуковник Делетић је будућим првим подофицирима одржао и први час курса, на којем је највећа пажња посвећена изучавању теоријских и практичних садржаја из области права, лидерства, управљања ресурсима, војне и физичке обуке.

Курс ће трајати двадесет пет радних дана и, према искуствима стеченим током оспособљавања прве групе подофицира која је обуку завршила 20. маја, очекује се знатно повећање нивоа стручне оспособљености изабраних подофицира, чији је највећи део завршио четворогодишње школовање у некадашњим средњим војним школама. ■ Д. Г.

ГРЧКА ДЕЛЕГАЦИЈА У УПРАВИ ЗА ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈЕ И ИНФОРМАТИКУ

У оквиру билатералне војне сарадње Војске Србије и Оружаних снага Републике Грчке реализована је посета представника Управе за информатику Ваздухопловног Генералштаба ОС Грчке Управи за телекомуникације и информатику Генералштаба ВС. Циљ посете била је размена ставова о капацитетима мрежног повезивања.

Током посете представници Оружаних снага Грчке обишли су и Центар за командно-информационе системе и информатичку подршку и обавестили се о организацији и задацима Центра. ■

ПОСЕТА ВОЈНИХ ПОЛИЦИЈАЦА ХРВАТСКЕ

Дводневна посета делегације Одељења војне полиције Главног стожера Хрватске војске, Управи војне полиције Генералштаба ВС завршена је обиласком Специјалне бригаде у Панчеву. Петочлану хрватску делегацију предводио је бригадир Владо Ковачевић, начелник Одељења ВП ГСХВ, док је домаћине представљао бригадни генерал Ђуро Ђелић, начелник Управе војне полиције.

Гости из Хрватске имали су прилику да током посете Специјалној бригади виде приказ обучености наших специјалних снага у домену противтерористичке борбе као и део наоружања и опреме коју јединица користи. Нарочиту пажњу привукао је приказ обучености службених паса, као и решавање талачке ситуације.

Током протекла два дана војни полицијци из две државе размењили су искуства и у погледу организације и обуке јединица. ■ А. П.

ШТАБНИ КУРС ЗА КАДРОВСКО-ПЕРСОНАЛНЕ ДУЖНОСТИ

У Генералштабу Војске Србије одржан је петодневни Штабни курс за кадровско-персоналне дужности у батаљону – бригади. Курс треба да подигне ниво оспособљености професионалних припадника Војске и Министарства одбране који раде на тим пословима. Курс организује Управа за људске ресурсе ГШ ВС.

Отварајући курс, начелник Управе за људске ресурсе генерал-мајор Петар Радојчић подсетио је да су у неколико наврата већ одржани слични курсеви са људима који се баве тим послом на оперативном нивоу, али и да је потребно више пажње посветити кадровима у тактичким јединицама.

– До сада смо највише проблема имали са кадровским информационом системом, са недовољним познавањем стања. То увиђамо готово свакодневно. Курс је због тога осмишљен тако да вам може послужити као добра основа за даљи рад – рекао је генерал Радојчић. ■ С. Ђ.

ВОЈНА СТАНДАРДИЗАЦИЈА, КВАЛИТЕТ И КОДИФИКАЦИЈА

У оквиру билатералне војне сарадње министарстава одбране Србије и Бугарске, у Београду су, 4. и 5. јуна, у дводневној посети боравили представници Дирекције за војну стандардизацију, квалитет и кодификацију МО Бугарске.

У мултимедијалној сали Сектора за материјалне ресурсе, у присуству начелника Управе за одбрамбене технологије бригадног генерала Данка Јовановића, бугарски експерти са Петром Петровим Ивановим на челу, одржали су презентацију софтвера за кодификацију по стандардима НАТО „Булкод“.

Бугарски експерти су током те презентације говорили и о организацији кодификационог бироа Бугарске и својим искуствима у процесу увођења кодификационих стандарда НАТО. ■ А. А.

Специјални прилог

АРСЕНАЛ

18

ПУШКА CORNER SHOT

ПУЦАЊ ИЗА УГЛА

ТРАНСПОРТНИ
ХЕЛИКОПТЕР
СН-53К

МОРСКИ ПАСТУВ

ЛАКА ТЕРЕНСА ВОЗИЛА

НАСЛЕДНИЦИ РАТНОГ ЦИПА

ПУЦАЊ ИЗА УГЛА

САДРЖАЈ

Пушка Corner Shot	
ПУЦАЊ ИЗА УГЛА	32
Кинески тенк ZTZ-99 (type-99)	
КОНКУРЕНТ НАЈБОЉИМА	35
Транспортни хеликоптер CH-53K	
МОРСКИ ПАСТУВ	40
Авионски топови	
НЕЗАМЕНЉИВИ БОРБЕНИ АЛАТИ	44
Лака теренска возила	
НАСЛЕДНИЦИ РАТНОГ ЦИПА	51

Уредник прилога
Мира Шведић

Конструкторима је требало пуних шездесет година да реше проблем пуцања иза угла. Израелски стручњак Асаф Надел својим хај-тек системом успео је да направи оно што многи пре њега нису. То су системи намењени јединицама за антитерористичка дејства. Онај ко је наоружан њима, може без проблема и безбедно да елиминише противника иза угла.

Највеће потешкоће приликом чишћења ровова током Првог светског рата (уједно препознатљивом по рововском ратовању) настајале су услед скретања рова под углом од деведесет степени. Проблем је био видети, а затим и дејствовати, на онога ко вас чека иза угла. У тадашња времена то се решавало једноставним бацањем бомбе. Тај проблем се појачао у Другом светском рату када су се борбе полако преносиле на насељена места. Основно питање је било – шта, где, како и ко вас чека иза угла зграде, у соби... У тим случајевима најлакше је било протурити оружје и без нишањања испалити неконтролисани рафал. Али, у том случају се војник делимично излаже евентуалној непријатељевој ватри и може бити погођен.

ЕКСПЕРИМЕНТИ

Да би помогли припадницима војске конструктори Вермахта направили су током Другог светског рата три занимљива решења којима је циљ био да помогну војницима у борби иза угла. Прво су на свој чувени стандардни аутомат MP 38/40 експериментално монтирали нову, улево закривљену цев и додаток у виду два огледала, која су била постављена под углом, тако да је стрелац могао да иза заклона примети против-

ника, да дејствује по њему, а да се не изложи узвратној паљби. То решење је у почетку функционисало на полигонима Вермахта, али када су поделили оружје јединицама, а нарочито Вафен СС трупамa које су дејствовале у Украјини, показало се да се цеви необично брзо „троше“ и да је расипање погодака практично неконтролисано, тако да је цео систем био нефункционалан.

Но, конструктори Вермахта нису се предали већ су наставили експеримент. Најпре су заменили материјал од које се прави цев, затим су променили угао закривљености цеви, али ниједан примерак није могао да испали више од 50 до 60 метака, што је било веома мало за борбу у насељеном месту.

Следећи експеримент био је са јуришном пушком STG 44. На основну конфигурацију оружја постављен је закривљени наставак цеви дуг 220 мм. Али, то се у пракси показало као још лошије решење јер је испалено зрно најпре прелазило уобичајену путању у „нормалној“ цеви, да би се потом нашло у закривљеном додатку који је требало да му измени путању како би се гађало из угла. И тај експеримент је био унапред осуђен на пропаст јер су зрна бележила јако велико расипање.

Можда је најамбициознији пројекат Вермахта на том пољу била потпуно нова, знатно дебља и надоле искривљена цев за пушку STG 44, која се користила из тенка или оклопног возила. Стрелац је стајао унутар возила, пушка је била предњим делом фиксирана за каросерију и повезана миниперископом који је извиривао напоље. Намена тог оружја била је занимљива – када би пешадинци, опремљени ручним бомбама или бензинским флашама, кренули да се прикрадају тенку, потпуно ненадано сусрели би се са стрелцем који би могао лако да их елиминира, а да истовремено остане заштићен и неприметан споља. Међутим, крај рата је спречио да тај систем буде озбиљније испробан у пракси.

ИЗРАЕЛСКО РЕШЕЊЕ

Конструкторима је требало пуних шездесет година да реше проблем пуцања из угла. Израелски стручњак Асаф Надел својим хај-тек системом успео је да направи оно што су стручњаци Вермахта покушавали да реше за време Другог светског рата. Тако је израелски стручњак представио Corner Shot's CEO, Amos Golan. Реч је о систему намењеном јединицама нарочито за антитерористичка дејства војних и полицијских снага. Онај ко је наоружан тим системом, који обједињује видео-технику и ватрено оружје, може без проблема и безбедно да елиминира противника из угла.

Корисник рукује комбинацијом која у свом склопу има класичан преклопни кундак и рукохват пушке *галил*, на који се надовезује такозвани „swing-out/flip-out“ видео монитор са мини-камером. У предњој трећини система налази се носач који прима стандардне савремене пиштоље као што су Glock, SIG, HK USP/P2000, Bereta 92, FN 57x28, те бацач граната од 40 мм. Међутим, није се стало само на тим моделима оружја (пиштољу и бацачу граната), већ се уназад неколико година појавио и модел који прихвата америчку верзију карабина М4, ознаке APR (Assault Pistol Rifle) и наравно у калибру је 5,56 мм.

Испод фиксираног оружја смештен је објектив камере, односно система, EO tech

552 HDS (Holographic Diffraction Sight) са Aimpoint CompM2 red – dot нишанским системом. Све делује изузетно компликовано и претерано тешко, али је крајње функционално, тако да се корисник тог система веома брзо ослособи за успешну употребу. Томе доприноси и једноставност команди – циљ може да се посматра или преко холограмског нишана или слике на дисплеју (која има урађену кончаницу као на оптичком нишану) пренете опсегом камере. То значи да док доминантна рука држи окидач, другом руком, преко „зглоба“, који ротира 180 степени по правцу, може да се „избаци“ предњи део система иза зида или друге препреке и осматра талачка ситуација или скривени непријатељ. А када је то потребно цео

БАЦАЧ ГРАНАТА

Када је Corner Shot опремљен бацачем граната 40 мм у могућности је да користи различите пројектиле 40 мм и то специјалне намене, попут пројектила тренутног дејства, затим димне пројектиле, осветљавајуће са падобраном, па мање несмртоносне пројектиле, пројектиле пуњене сузавцем или другим иритирајућим (ОЦ) смешама. Бацач се веома лако прилагођава за коришћење пројектила од 37 мм. Ради на принципу „пумпе“ – после сваког појединачног хица избацује чауре истрошеног пројектила и тако се омогућава пуњење новим пројектилом.

систем може да се ослони на ножице, преузете са француске пушке FA MAS.

Ако се мало боље погледа и простудира систем, може се утврдити да и није тако тежак за руковање као што се чини на први поглед. Још би се могло рећи да је и олакшано нишањење јер на дисплеју може да се види кончаница исто као кад се гађа снајперском пушком.

Кундак је преузет од јуришне пушке *галил*. Он је скелетског типа и преклапа се у десну страну. На крају, на ослонцу ојачан је гуменим потковом. Израђен је од висококвалитетног полимера. Он се сматра првом трећином система. Друга трећина система има следеће делове – рукохват са механизмом за окидање, предњи доњи рукохват и кућиште (сандук).

Рукохват са механизмом за окидање јесте пиштољски, а сам рукохват је анатомски обликован и прилагођен што удобнијем хвату стрелца. Са унутрашње стране је шупаљ ради смањења тежине система. Такође је израђен од висококвалитетног полимера. Обарач је преузет од пиштоља. На њему се налазе три рупе, што донекле доноси чврстоћу самом обарачу. Ход обараче (иако овде иде преко полуге на сам пиштољ) уопште се не разликује од дејства из стандардних пиштоља. Заштитник обараче јесте широк и велик, чиме је решен проблем специјалних јединица да могу користити рукавице приликом руковања. Изнад самог рукохвата налази се класична кочица, која кочи обарачу и спречава њено окидање када је кочица закована.

Испред заштитника обараче налази се ваљкасти предњи рукохват са уздужним жлебовима који би требало да помогну специјалцу приликом држања, нарочито када на руци носи рукавице.

Изнад рукохвата и предњег рукохвата налази се кућиште (сандук) у коме је смештен већи део електронике, напајање и преносни систем окидања. Изнад кочице

је лежиште батерије из које се напаја цео систем. На десној страни кућишта, кроз напред, смештен је покретни дисплеј помоћу кога може да се осматра и нишани. Покретан је због тога што може да јој се мења угао и по правцу и по висини. Реч је о висококвалитетним LC мониторима са дисплејом од течног кристала који са својим објективом (смештеним у трећој трећини) даје слике високе резолуције и на већим даљинама. Видео снимак може да се преноси и до других корисника, као што су командна места.

Испред покретног монитора налазе се команде за активирање ласера или тактичког светла. Постављен је испред монитора и са њиме се може успешно руковати са левом руком и то палцем када се држи систем за предњи рукохват. Могуће је монтирање не само кућишта већ и „Picatinnyjeve“ или „Виверове“ шине, а на које се пак могу монтирати други холограмско-рефлексни нишани.

Спој између друге и треће трећине је зглобног типа са којим се веома лако манипулише и лако се заузима жељени угао за дејствовање. Довољно је само предњи рукохват окренути у жељену страну да се предњи део окрене и вратити ручицу на своје место – тиме је зглобни део ослобођен и трећа трећина може се померати деведесет степени како у леву тако и у десну страну. После употребе тог система под углом, ако се за то укаже потреба, може се вратити у првобитни положај или у праву линију на исти начин помоћу предњег рукохвата и то окретањем у страну и враћањем у првобитни положај.

У трећој трећини постоји лежиште за стандардни пиштољ. Он се веома лако монтира и учвршћује. Када је пиштољ „легао“ на своје место, напољу се од пиштоља види само навлака. Ако је пиштољ правилно монтиран, навлака пиштоља ће се приликом дејства кретати напред-назад без икаквих пре-

ТАКТИЧКО-ТЕХНИЧКИ ПОДАЦИ

	Бацач гранате	Стандардни пиштољи
Дужина са отвореним кундаком	900 мм	820 мм
са затвореним кундаком	730 мм	640 мм
Тежина комплекта	4,4 кг	3,86 кг
Број жлебова	6	У зависности од модела пиштоља
Смер увијања	десни	
Корак увијања	122 мм	
Максимални домет	350 м	
Максимални угао	90 степени	
Сила окидања		2,1 кг

прека или застоја. Са леве стране обезбеђен је приступ утврђивачу оквира тако да се оквир без икаквих сметњи може мењати док је пиштољ монтиран у систему. Испод саме цеви, у телу носача, смештен је и ласерски обележивач циља. Испод њега је тактичко светло, а испод светла објектив камере.

По потреби могу се коритити ножице које се једноставно поставе са носачем на задњи део треће трећине и утврде са три вијка.

ПОСЛЕДЊИ МОДЕЛ

Последњи модел Corner Shot-а јесте комбинација са APR (Assault Pistol Rifle), настала од чувеног америчког карабина М4. Није, међутим, реч ни о каквом новом моделу оружја, већ је М4 карабин скраћен толико да би могао да се уклопи у Corner Shot. Тактичко-техничке одлике су му знатно смањене, почев од димензија, тежине, па и пре-

цизности – која се сада рачуна до 250 метара. Задржани су само технологија и материјал израде оружја. Поред тога, задржане су и неке старе карактеристике попут врсте паљбе (јединачна, рафална и ограничен рафал од три метка), принципа рада (позајмица барутних гасова са ротирајућим затварачем). Исти је и број жлебова – шест са десним смером увијања, анатомски пиштољски рукохват, оквир (мада је за потребе Corner Shot-а конструисан и оквир са мањим капацитетом), и наравно, чувени калибар 5,56 x 45 мм. APR користи стандардну муницију исто као и М16 и М4, али је за потребе Corner Shot конструисана и потпуно нова врста неубојите муниције, која све више постаје популарна, нарочито у полицијским специјалним јединицама.

Одлике те комбинације систем оружја су следеће: има високу резолуцију видео-камере и LC монитора, која обезбеђује веома брзу и laku детекцију и нишањење циља; може се користити дану и ноћу; видео сигнала може да се преноси на друге системе у мрежи; ергономски је савршено пројектован; могуће је монтирање разноврсних камера на систем, а и „Picatinnyjeve“ или „Виверове“ шине на које се могу монтирати други холограмско рефлексни нишани.

Наравно, постоје и мане. Најпре издржљивост батерија. Данас постоји веома велики асортиман батерија високог капацитета, али оне нису отпорне на ниске температуре, а познато је да батерије на нижим температурама краће трају. Следећа мана је осетљивост ЛЦ монитора како на механичка оштећења тако и на метеоролошке услове (киша, снег итд). Али, највећи недостатак тога система је изузетно висока цена од око осам хиљада долара. Но, државама које су суочене са честим терористичким дејствима данас то не представља никакав проблем јер миран сан становника нема цену. ■

Иштван ПОЉАНАЦ

Импровизована оружја која су коришћена у рововском ратовању

КОНКУРЕНТ НАЈБОЉИМА

Најновији кинески тенк ЗТЗ-99, означен и са Туре-99А21, има већу ватрену моћ, бољу или идентичну заштиту са најбоље заштићеним тенковима у свету, већу специфичну снагу погона, аутоматско пуњење топа, трочлану посаду и знатно мању масу. Говори се да су и финансијска улагања била мања него код тенкова Запада. Дакле, критериј цена-ефикасност је, такође, на његовој страни.

Кинеска војна индустрија, у оквиру индустријске корпорације NORINCO, (China North Industries Corporation), са бројним пројектантским, развојним и производним капацитетима за оклопна борбена возила (ОБВ), већ педесет година бави се производњом тих средстава, у почетку по совјетским лиценцама, а у новије време на основу сопствених развојних пројеката. Подсетимо да је прве тенкове Туре-59 и Туре-69, развијене на совјетским Т-54 и Т-55, произвела више од 13.500, уз новије генерације (Туре-79, Туре-80 и Туре-90).

Са производних трака сишло је више од 30 типова и модела тих возила (не рачунајући самоходна и специјална оруђа на шасијама тенкова), која су и извожена у око двадесетак земаља. И док је шездесетих и седамдесетих година опредељење било на масовној производњи, последњих двадесет, нарочито почетком овог века, тежиште је на ква-

литету и примени најновијих технолошких достигнућа. Стога су развој и производња тенкова треће генерације трајали дуже од једне деценије (уз строге тестове и испитивања у екстремним климатским и амбијенталним условима). Тако су тенкови Туре-98 и Туре-99 прешли 10.700 км и испалили више од 960 граната (неки извори говоре и о 20.000 км пређених у пробној возњи). Последњи модел ЗТЗ-98Г (Туре-98Г) произведен је у малој серији од око 100 примерака (по другима око 60 тенкова), а први пут се појавио на паради у Пекингу 1. октобра 1999. поводом педесетогодишњице НР Кине.

Од тада је интензивирао рад на унапређењу тенка ЗТЗ-98, па се од 2001. појављује модернизована верзија Туре-981 (Improved), односно Туре-98Г (Gai jin), произведена у око 40 јединица. Иако су за основу тих модела послужили руски тенкови Т-72М, кинески стручњаци су, унапређујући и моди-

фикујући та решења, учинили знатна побољшања и конструкционе измене, добивши бољи тенк од рускога оригинала. У развоју и производњи последњих типова тенка на унапређењу неких подсистема, главних делова и уређаја интензивно су сарађивали и са више компанија Запада, користећи њихова достигнућа и искуства. Истовремено, интензиван је рад у истраживачким и опитним институцијама на пројектовању, технолошком и конструкцијском унапређењу сопствених решења (конструкција куполе, оклопна заштита у целини, иновација активне заштите, аутомата за пуњење топа, нишанских уређаја...).

ВРХУНСКО ДОСТИГЊУЋЕ

Најновији кинески ОБТ типа ZTZ-99 (оригинална ознака) или Туре-99А2 (интернационална ознака) резултат је надограње модела ZTZ-98G (Туре-98G), са бројним побољшањима у конструкцији, оклопној и укупној заштити, ватреној моћи и покретљивости возила. Тај тенк, масе око 54 т, са домаћим топом 125 мм глатке цеви, снажним погонским агрегатом, трочланом посадом и софистицираним електроником и уређајима, по укупним борбеним квалитетима избио је у сам врх основних борбених тенкова. Са њим, према доступним подацима, могу да се пореде: јужнокорејски ХК-2 (К-2) МВТ црни пантер, руски црни орао (објекат 640), донекле и Т-80У-М1 барс, Т-90С и западни М1А2 SEP абрамс, леопард 2А5/А6, леклерк МВТ и израелски меркава Мк4. Тенк Туре-99А2 развио је Институт 201, а прототипску и серијску производњу фабрика 617 из конзорцијума NORINCO. Кинески извори наводе да је произведено мање од 200 тих тенкова.

Битна унапређења код овога тенка у односу на претходне из кинеског Пројекта 9910 (Модернизација оружаних снага) јесу у следећем: нова конфигурација и структура основног оклопа заварене конструкције куполе, делимично и тела тенка, продужено оклопно тело, примена додатне динамичке

заштите (ЕРО) домаћег развоја, модификована активна заштита по руском узору – арена, примена ласерског и ИЦ ометача сопственог развоја, уградња савремених термоизијских нишанско-осматрачких система, примена електронског КИС-а и система ГПС, уградња топа побољшаних балистичких и техничких одлика, нова ПТ муниција, посебно поткалибарна, дизел мотор од 1.500 КС са планетарним преносником и ласерско вођење ПОВР које се испаљују из топа (руска лиценца 9М119 рефлекс). Говори се да ће сва та решења, или нека од њих, бити примењена и на претпоследњој серији тенкова Туре-96 и Туре-98. Нека се већ могу видети на *Интернету*.

ПРОБОЈНОСТ

Неки извори наводе да су Кинези преузели лиценцу од Израелаца за њихов APFSDS-Т пројектил М7 125 мм, који иначе фирма IMI пласира у неке земље наоружане руским и украјинским тенковима. За тај пројектил каже се да има већу пробојност од оригиналних руских и украјинских пројектила APFSDS-Т 125 мм, осим у односу на новије моделе ЗБМ-32, ЗБМ-42 и ЗБМ-44, за које се верује да имају пенетраторе са осиромашеним ураном. Кумулативни HEAT пројектили су по пробојности, вероватно као и руски (700–800 мм), мада се NORINCO јавља са пројектиlima HEAT са тројном тандем кумулативном бојном главом. За тај пројектил се даје податак да пробија оклопе од 700 до 800 мм RHA иза ЕРО. То подразумева додатно повећану пробојност за 250 до 500 мм. Другим речима, укупна пробојност могла би да буде од 950 до 1.200 мм RHA оклопа.

Тенк Туре-99А2 наоружан је топом ZTP-98 125 мм глатке цеви, израђен у домаћим погонима од врло отпорног челика аутофретовањем (под високим притиском). Топ је опремљен аутоматским пуњачем са 22 дводелна метка, термоизолационом облогом цеви и одводником барутних гасова. Високи притисак барутних гасова омогућује остваривање већих почетних брзина пројектила (наводно за 30 одсто већих од оригиналног топа и немачког Rh 120 мм, што је дискутабилно). Специјална технологија обраде цеви (ковање на трну) тзв. *самоукрућивање цеви*, омогућила је да цев постане чвршћа и отпорнија на вибрације и савијање при гађању у покрету, чиме се повећава прецизност гађања. Сви ти техничко-технолошки поступци продужили су живот цеви на 700 испаљених пројектила (оригинална 350 пројектила).

Цев је усађена у задњак топа и осигурана *бајонет осигурачима*, који помажу да се лако и брзо замени у пољским условима, без скидања куполе.

Топ је био подвргнут ригорозном ватреном испитивању у летњим и зимским условима са екстремном температурном разликом. У првој етапи испитивања испаљено је око 200 пројектила, а у другој 760, како би се постигли валидни резултати поузданости и издржљивости цеви. Брзина паљбе остварује са аутоматским пуњењем до 8 м/мин, а у случају ограничења аутомата, пуни се ручно, када је брзина паљбе 1–2 м/мин.

Муниција топа садржи три врсте дводелних метака са полусагоривим чаурама: поткалибарни пројектил типа APFSDS-т, кумулативни HEAT и парчадно-разорни HE-FRAG.

У комплекту муниције је и *рефлекс*. За разлику од основног руског модела пројектила APFSDS-T, Кинези су развили пенетраторе од тешког метала тројне легуре (W, Fe, Cu или W, Fe, Ni), а наводи се да је развијен и од легуре са осиромашеним ураном (DU). Пенетратори се раде у пропорцији од 30:1 (однос дужине и пречника језгра).

Почетна брзина пројектила APFSDS-T од 1.780 м/с (није 30 одсто већа, како се наводи у литератури) обезбеђује високу пробојност од 850 мм/90 степени на 200 метара. Уколико се прихвати такав податак, онда тај пројектил нема конкурента данас. За други тип APFSDS-T пројектила, за који Кинези кажу да је од посебне легуре (вероватно је реч о легури са DU, али се то изричито не наводи јер није популарно помињати уран), наводи се пробојност под истим условима чак 960 мм RHA челика, што се као податак ни код једног актуелног топа у свету не наводи. Но, како су Кинези раније на изложбама HBO приказивали поткалибарне пројектиле са DU, калибра 100 мм, а Пакистан, који иначе тесно сарађује са кинеском индустријом, такође пласирао сличне пројектиле, лако се може закључити да у свему има истине.

ПОВР *рефлекс*, као и код руских тенкова, води се по ласерском снопу на даљинама од 100 до 5.000 м. Могу да се успешно користе и против хеликоптера у лебдењем положају, када сами ракетирају одређени циљ. У комплекту за тенк Туре-99А2 вози се 41 (други наводе 42) граната.

ЕКСПЛОЗИВНО-РЕАКТИВНИ ОКЛОП

Додатни оклоп са динамичком заштитом (ЕРО) домаће је производње и у извесној мери разликује се по ефикасности од познатих ЕРО оклопа. NORINCO је објавио податке о ЕРО који се нуди на тржишту. Више земаља је прихватило понуду. Реч је о три типа кутија које се примењују код ЕРО, различите дебљине челичних плоча: Туре I ERA дебљине 13 мм, отпорне на ударе од 100 кг/цм², редукује пробојност HEAT пројектила за око 70 одсто; Туре II ERA, дебљине челичних плоча 26 мм, отпорне на притиске од 200 кг/цм², смањују пробојност HEAT пројектила за 70 одсто и APFSDS пројектила за 30 одсто; Туре III ERA, дебљина плоча 32,5 мм челика, отпорне на притисак од 250 кг/цм², редукују пробојност тандем кумулативних пројектила за око 70 одсто и APFSDS пројектила за 35–40 одсто.

Сама дебљина плоча није довољна да редукује пробојност APFSDS пројектила у датим величинама. Због међуразмака плоча на кутијама ЕРО и нагнутости, при удару тих пројектила долази до дестабилизације путање, услед чега се они деформишу или ломе када наиђу на основни пасивни оклоп. Пре тога, успорени су пробијањем челичних плоча кутија ЕРО. Још новији ЕРО из NORINCO ознака FY-I, FY-II, FY-III и FY-IV обезбеђују и виши ниво заштите од претходног ЕРО. Наводи се да FY-I штити од HEAT пројектила, FY-II од HEAT и APFSDS, FY-III од тандем HEAT и FY-IV од тандем HEAT и APFSDS пројектила.

Спрегнути митраљез са топом Туре-86 калибра 7,62 мм има 2.000 метака у осам кутија. На крову куполе је постоље за домаћи митраљез 12,7 мм Туре-88 ОЈС, из ког се гађа кружно. Митраљез има оптички нишан за даљине гађања до 1.500 м. Не наводи се да ли може да се нишани и ноћу, иако командир који рукује тим митраљезом има своју термо-визијску нишанску справу за гађање из топа. Такође, није сигурно да ли се може поставити на друго место на куполи, какав је случај код тенка Туре-98. У комплекту митраљеза има 300 метака у пет реденика. На куполи је 2x5 бацача димних кутија (БДК) који могу да стварају стандардну димну завесу или да лансирају аеросолне кутије са ИЦ ометачима.

НИШАНСКО-ОСМАТРАЧКЕ СПРАВЕ

Тенк Туре-99А2 има модернија средства за посматрање и нишањење дању и ноћу, са места и у кретању, ласерско мерење даљине, те ласерски емитер за вођење ракета. Командир тенка, поред шест перископа, поседује вишеканалну нишанску справу (компанија Jiangsu North Hugon Co). Она је независно стабилисана у обе равни, има оптички и термо-визијски канал за ноћ и сложене услови видљивости дању, а и ласерски даљиномер. Слика из камере нишаније аутоматски се преноси на екран командира. Када командир уочи опаснији циљ може да преузме руковање оруђем и да сам гађа. Уместо тога може да преда циљ нишанији, а он да продужи са претраживањем бојишта.

Термална нишанска справа нишаније (CNTICM-II) такође има ласерски импулсни канал за мерење даљине и пулсирајући за вођење ПОВР. Справа може непрекидно да ради 12 часова. Увеличава 11,4 пута у уском видном пољу (5,6x3,8 степени) и пет пута у

широком видном пољу (12x8 степени) Даљина осматрања ноћу је до 4.000 м, а идентификација циља до 2.700 м. Са напреднијом справом II генерације термалног уређаја видљивост ће бити од 7 до 9 км, а нишањење ноћу до 4.000 м. Тиме се омогућује и ласерско вођење ПОВР ноћу на ефикасним даљинама гађања. Брзина реаговања нишаније од уочавања циља до опаљења првом метка сведена је на пет секунди, када циљ и стенк стоје, седам секунди када је тенк у покрету а циљ стоји, и девет секунди, уколико се и тенк и циљ крећу.

Возач располаже са три дневна перископа. Средњи се замењује са пасивним системом II генерације, видљивог домета до 200 метара.

Савремени СУВ садржи стандардне елементе тога система: дигитални балистички рачунар са микропроцесорима, ласерски даљиномер (интегрисан у нишанске уређаје) нишаније и командира, командни блок командира и нишаније, метео-сензор, сензоре нагиба рамена колевке топа, брзине покретања куполе. Подаци ласерског даљинмера и сензора аутоматски се уносе у балистички рачунар, који за најкраће време обрађује примљене податке и прорачунава потребне балистичке поправке за гађање. Стабилизација топа обезбеђена је у две равни. Стабилизатор омогућава прецизно гађање у покрету покретних циљева (према кинеским изворима је са првим метком вероватноћа гађања 85 одсто, за циљеве до 2.000 м). У саставу СУВ-а налази се уређај за аутоматско праћење циља (систем auto tracking).

Мада је СУВ у тенку Туре-99А2 највећег капацитета у односу на постојеће у кинеским тенковима, предвиђена су бројна побољшања у непосредној будућности: замена механичких елемената СУВ-а применом потпуне аутоматизације, укључујући и праћење циља, потом замена актуелног ласерског даљинмера II генерације (NdYag) даљинмером III генерације (CO2) који боље функционише у замућеној атмосфери, па интеграција различитих електронских система у јединствену сабирницу података, те увођење нове генерације електронских система са модуларном уградњом и мањих димензија ради рационализације унутрашњег простора.

ВИШЕСТРУКА ЗАШТИТА

Комплекс заштите обезбеђен је применом савременог панцирног челика вишеслојне структуре, модуларне уградње, профилисање већих нагиба, додатним оклопом (ЕРО домаће производње), активне заштите (по руском моделу *арена*), оптоелектронског ометача сопственог развоја, савременог брзодејствујућег уређаја за ППЗ и НХБ колективну заштиту. Све то обезбеђује највећи степен заштићености посаде и опстанка тенка у борби. Стручњаци оцењују да је Туре-99А2 по заштити најближи решењима изра-

Верзија Туре-99А2 МВТ

АУТОМАТСКО ПРАЋЕЊЕ ЦИЉА

У саставу СУВ-а (система за управљање ватром) налази се уређај за аутоматско праћење циља (систем auto tracking). До сада су га имали тенкови *леопард*, *меркава* и јапански Туре-90 МВТ. Уређај обезбеђује да се једном нанишани циљ аутоматски непрекидно прати, све док нишанија (командир) не пређе на праћење другог циља. У случају отказа електронике и аутоматике СУВ-а, омогућено је ручно нишањење и управљање ватром.

елског тенка *меркава* Мк4 и немачког *леопард 2 А5/А6*, те да је превазишао узорке који су му послужили као узор.

Оклопно тело је готово идентично руском узору (Т-72М), али је дуже за око један метар, док је купола од панцирног челика заварене конструкције вишеслојних плоча основне структуре конструкције. Напред, на куполи и телу тенка, постављени су панцирни модули са композитним материјалом и керамиком велике балистичке отпорности на дејство кинетичких пројектила. Модули су клинастог профила (слично немачком *леопарду 2А5/А6* или израелском *меркава* Мк3 Ваз МВТ. Врло су отпорни и на дејство кумулативних пројектила, више него претходни модели кинеских тенкова (Туре-98/98G). Нема поузданих података о врсти легуре и еквиваленту заштите. Зна се да су полазни ТТЗ за развој прототипских модела и пробних сери-

ја тенкова Туре-96, Туре-98 и Туре-98G били да чеона страна тенка буде заштитних својстава равних хомогеном панцирном челику дебљине око 700 мм. Али, то је било пре десетак година. Сасвим је вероватно да је повећан такав еквивалент заштите у ТТЗ за тенк ZTZ-99(Туре-99). Извесно је да су Кинези анализирали искуства употребе њихових тенкова испоручиваних Ираку пре агресије На-тоа 1990/91. и 2003. године.

Због модуларне уградње основног оклопа и дужег оклопног тела возило је веће масе за око две тоне у односу на претходни тип тенка (ZTZ-98Г је масе 52 т). У неким страним изворима наводи се да NORINCO производи и додатне модуле од легуре са DU, за коју се верује да је ефикасније заштите од APFSDS пројектила за око 30 одсто (то решење су применили Американци на својим M1A1H

ДЕТЕКЦИЈА

Има могућност да разликује сопствене од туђих тенкова, тзв. систем IFF (Identification Friend or Foe), свој-туђ. У меморији систем располаже са 60 кодова IFF. Време детекције једнога објекта је око 0,6 секунди. Као детектор ласерског зрачења покрива дијапазон од 0,9 мкм до 1,06 мкм. Домет предаје сигнала комуникација јесте 3,6 км, под условом да је остварива оптичка веза између кореспондената. Хоризонтално покрива простор од 360 степени, вертикално од -10 до +45 степени.

MBT и M1A2 MBT SEP, али су искуства негативна због појава радијационе болести код посада тенкова, што се крије од јавности). Према томе, ако се узме у обзир полазни критериј из ТТЗ и сви додатни елементи оклопа, плус ЕРО, може се извести закључак да је Туре-99А2 високо заштићено борбено возило, да у предњој зони има балистичку заштиту еквиваленту од 950 до 1.200 мм РНА оклопа. У кинеским изворима наводи се и податак да је тај тенк отпоран на дејство ПТ пројектила било које врсте од свих тенковских топова данас (Sinidefence.com).

ОМЕТАЧИ

На ZTZ-99 примениће се цео комплекс активне заштите и оптоелектронског ометања: АЗ слично руском систему *арена* са рецепторима за физичко спречавање и уништавање ПТ пројектила испред тенка; ИЦ девијатори JD-3, слични руском систему ТСУ-1 *штора*; сасвим нови систем ласерског заслепљивања, ометач ЗМ-87. Нешто слично за сада развијају Израел и Украјина, али још није у серијској производњи. Тај ометач је ефикасан у ометању навођења ПОВР са PAS системом вођења, какве су ракете HOT, TOW и MILAN. Систем ради у спрези са БДК Туре-94 калибра 76 мм. Када се детектује напад једне од поменутих ПОВР, систем JD-3 аутоматски окреће куполу у положај усмереног лансирања једне од димних кутија са аеросолном смесом, које својом експлозијом и емисијом ИЦ зрака наводе ракету на себе.

Ласерски ометач ЗМ-87 за самоодбрану тенка од ласерски вођених ПОВР и тенковских пројектила (у ручном, полуаутоматском или аутоматском моду), примарно делује преко сопственог извора ласерског зрачења на ласерски емитер противника, али и на ИЦ системе. Систем ALSDW (Active Laser Self-defence Weapon) ЗМ-87 смештен је у металну кутију на куполи иза отвора нишаније, а са њиме могу да рукују нишанија и командир. Дејство система темељи се на две радње: детектовање извора ласерског зрачења којим је осветљен сопствени тенк и узвратно осветљавање – заслепљивање противничког

Сасвим нов систем ласерског заслепљивања - ометач ЗМ-87

ВЕЋЕ ДИМЕНЗИЈЕ

Због већих димензија, мотор 150 НВ V-12 (дужина за уградњу са хладњацима око 3,3 м) у односу на базни модел руског В-46 (1,95 м инсталирана дужина), није могао да се попречно угради у тенк, већ уздужно, што је условило повећање дужине тела тенка за око један метар, па је укупна дужина с топом у предњем положају око 11 м (Т-72 је 9,53 м).

емитера ласерских зрака снажним пулсирањем сопственог извора. Тиме се онеспособљава противник и оштећују му се системи за мерење даљине, вођење ПОВР или осматрање ноћу.

Систем ALSDW ЗМ-87 садржи микро-рачунар, уређај за детекцију зрачења и навођења, ласерски емитер велике снаге и ИЦ ометач. Делује кружно 360°, по вертикали од -12 до +90°, на даљинама до 4.000 м. Навођење система по правцу обавља се брзином од 45 степени/с, по вертикали 40 степени/с. Систем може непрекидно да ради (пулсира емисије ласерских зрака) до 30 минута. Радни век зрачења је 1,2 милиона импулса са фреквенцијом од 1.000 MHz. Може да се делотворно примени и против посада хеликоптера и авиона мањих брзина који немају потребну електронску заштиту. Да сопствене посаде тенкова не би биле изложене опасном зрачењу од ALSDW ЗМ-87, нишанске справе и перископи тенка Туре-99А2 имају заштитна стакла за неутрализацију ласерског зрачења.

СНАЖАН МОТОР

NORINCO је развио два дизел мотора са турбо-прехањивањем, на бази познатог немачког мотора MB-871 Ка-501. Један мотор је снаге 883 kW/1.200 КС, ознаке 150 НВ или WD-396 V-8, други је модификован модел мотора, али са појачаном снагом на 1.103 kW/1.500 КС, такође ознаке 150 НВ V-12. Први је уграђен у тенкове Туре-98, а други у модернизовани тип Туре-98G и сада у најновији Туре-99А2.

Са мотором од 1.500 КС добијена је оптимална специфична снага од 27,8 КС/т. По том параметру само је француски *леклерк* MBT равноправан с њиме, а сви други тенкови су слабије специфичне снаге (од 19,2 до 25,1 КС/т) Захваљујући таквој снази Туре-99А2 постиже максималну брзину кретања од 80 км/ч, ван путева до 60 км/ч и просечну теренску брзину од 40 км/ч. Са места стартује од 0 до 32 км/ч за 12 секунди. Аутономија, са основним резервоарима, је око 400 км, а са две допунске бачве од по 200 л око 600 км. Трансмисија механичког типа је задржана. Има мењаче од 7+1 степен преноса, обједињене у склоповима са два планетарна механизма за управљање и кочење са хидрауличним серво-уређајем.

Занимљиво је да су Кинези на неким претходним типовима тенкова већ имали хидромеханичке трансмисије, али су у овом случају одустали од такве композиције преносника. На заједничком програму тенка Туре-90-II, односно MBT-2000 Al Khalid (ознака за пакистанску верзију тенка) већ је опитована полуаутоматска хидромеханичка мењачка кутија француског тенка *леклерк* MBT SESM 500 и немачка Renk LSG 3000, која је примењена на јужнокорејском тенку K1A1 MBT.

Метални чланци гусеница (личне на оне код тенка *леопарда*) могу да се комплетирају са гуменим додацима за заштиту асвалтних путева. Експлоатациони век гусеница је око 10.000 км. Због веће дужине тенка маса једне гусенице је око 2.100 кг (код Т-72 1.723 кг). Ходни део има шест пари потпорних точкова, али са повећаним размаком због продуженог тела тенка, и по четири пара точкова носача гусеница.

СПЕЦИЈАЛНА ОПРЕМА И УРЕЂАЈИ

У стандардну опрему тенка уграђени су уређај за колективну НХБ заштиту, брзодејствујући уређај за детекцију, спречавање настанка и гашење пожара, опрема за подводну возњу тенка (до пет метара дубине), систем за глобалну навигацију и позиционирање (GPS/ГЛОНАСС), радио-уређај за везе у HF и VHF фреквенцији и сасвим нови систем за распознавање сопствених од туђих тенкова.

Масивнија антена иза командирове туреле припада ласерском систему за комуникације којим се преносе кодирани дигиталне информације, подаци и глас. Истовремено, тај систем служи за детекцију ласерског зрачења непријатеља. Има могућност да разликује сопствене од туђих тенкова, тзв. систем IFF (Identification Friend or Foe), свој-туђ.

Систем ГЛОНАСС/GPS, Туре9602, омогућује прецизну навигацију (3D) у свим временским условима, меморисање маршруте и брзине кретања тенка. Због недовољне прецизности (одступање до 100 м од позиције), усвојен је руски систем ГЛОНАСС, за који се очекује да смањи грешке до 20 метара.

На крају, шта још рећи о тенку ZTZ-99(Туре-99А2). По више параметара претечао је савремене западне тенкове, наравно и узоре који су му били база у развоју.

Кинези су прагматични у развоју сложених борбених система. У елементима у којима заостају, не устручавају се да узимају лиценце бољих решења Запада и других земаља. У решењима, у којима имају проверена позитивна искуства сопствених пројеката, остају привржени таквим конструкцијама. Када закључе да је ефикасније купити неке подсистеме и прилагодити их својим возилима, норочито оне који су бољег квалитета, не либе се да их увезу. Њихова синтагма *једна држава—два система* (однос према деловима Кине) нашла је своју потврду и код тенкова. ■

Милосав Ц. ЂОРЂЕВИЋ

МОРСКИ ПАСТУВ

Највећи транспортни хеликоптер који је серијски произведен у САД је СН-53. Први примерци напустили су погоне фабрике „Сикорски“ давне 1966. године. Без обзира на времешност конструкције, њихова употребна вредност је још увек веома велика, па је у току обимна модернизација тог хеликоптера. Нова верзија носиће ознаку СН-53К и производиће се од 2012. године.

Хеликоптер СН-53 настао је почетком шездесетих година прошлог века као одговор на конкурс Маринског корпуса којим је тражен нови тешки хеликоптер. Победник конкурса био је С-65, модел компаније „Сикорски“, који је касније преименован у војну ознаку СН-53 *морски пастув* (Sea Stallion). Први прототип са ознаком YCH-53A полетео је 14. октобра 1964, а серијска производња започета је две године касније. Прва серијска верзија СН-53А била је опремљена са два мотора Т64-GE-6 снаге 2,125 kW. Максимална полетна маса износила је 20.865 kg, а користан терет 9.072. Ову основну варијанту следиле су модели RH-53A/D (морнарички ловци мина), HH-53B/C (варијанта употребљавана за борбено трагање и спасавање у Вијетнаму), CH-53Д, СН-53G (за немачке потребе) и MH-

53H/J/M (хеликоптери намењени специјалним снагама).

Од варијанте СН-53D уграђују се осетно јачи мотори типа Т64-GE-413 снаге 2,930 kW, чиме су перформансе те транспортне варијанте подигнуте на знатно виши ниво. Међутим, то није било довољно да би се задовољили захтеви око питања масе корисног терета. Једино логично решење било је уградња трећег мотора. „Сикорски“ је у том смислу још крајем шездесетих година Маринском корпусу понудио концепт тромоторне верзије са компанијском ознаком S-80, коју су моринци оберучке прихватили због малог технолошког ризика и релативно кратког рока њеног увођења у оперативну употребу.

Тромоторна верзија са војном ознаком CSH-53E *супер пастув* (Super Stallion) полетела је 1974. године. Осим три мотора типа

T64-GE-416(A) (сваки снаге 3,270 kW), E верзију одликовала је и јача трансмисија, дужи труп (за 1,88 метар), редизајниран реп, дужи кракови ротора израђени од композитних материјала (уз додатак седмог крака), а и нови аутоматски систем за управљање летним командама. Максимална полетна маса хеликоптера порасла је на 33.340 кг, док је маса унутрашњег корисног терета повећана на 13.607 килограма. Серијска производња за потребе Маринског корпуса започета је 1980. године.

Слична верзија, али намењена противминској борби, са ознаком MH-53E морски змај, произведена је у мањој серији за потребе америчке морнарице. Премда се у оперативној употреби још увек налази и одређени број ранијих варијанти и подваријанти, CH-53E је данас најзаступљенији. Од 177 испоручених хеликоптера у експлоатацији се налази нешто више од 100 летелица. У свим варијантама је, иначе, направљено 856 хеликоптера.

НАЈВЕЋИ НА ЗАПАДУ

Model CH-53E је највећи транспортни хеликоптер који потиче из земаља запада. Једини који је већи од њега, а налази се у оперативној употреби, јесте руски Ми-26 са носивошћу од 20 тона. Велика носивост CH-53E била је од изузетног значаја са отпочињањем америчког ангажовања у Ираку и Авганистану. Тада је, у отежаним условима експлоатације, било потребно доставити огромну количину наоружања и осталог ратног материјала у зоне борбеног ангажовања. Наиме, хеликоптери тог типа спадају у ретке летелице способне да ефикасно превозе и искрцавају терет на високим теренима, што је уобичајено за авганистанске услове експлоатације, док су за Ирак карактеристичне високе температуре ваздуха које исто тако негативно утичу на перформансе летелица. Управо зато је флота хеликоптера CH-53E током ове деценије изложена непланирано појачаном напрезању и осетно бржем трошењу расположивих конструктивних и других ресурса.

Просечна старост флоте хеликоптера CH-53E износи 15 година. Хеликоптери су у просеку налетели око 3.000 сати, што је половина расположивог ресурса. Међутим, са екстремно убрзаним темпом експлоатације којима су изложени, брзо ће достићи крај животног века, почев од 2011. када ће испадати темпом од 15 хеликоптера годишње. Тада ће због замора конструкције уследити расходовање или продужење ресурса, што је процес који може бити веома скуп и дискутабилан, судећи по искуствима из праксе.

Оперативни трошкови постојећих летелица такође су ставка која није занемарива. Сат лета CH-53E данас кошта више од 20.000 америчких долара. Исти тај сат лета захтева 44 радна часа на одржавању, што је

Због велике носивости CH-53E погодан је за извлачење специфичних терета као што су ваздухоплови који су претрпели удес на неприступачним теренима

ДОКАЗАН У БОРБИ

Хеликоптери CH-53 били су актери низа специјалних операција које ће, без сумње, остати забележене у историји. Прва од њих одиграла се 1969, када су израелски специјалци извршили препад на египатски радарски положај након чега су расклопили заробљени радар Р-12 и поткачили га испод трупа моћних CH-53 који су га пренели у Израел.

У следећој епизоди 1970, HH-53 су били део „летеће коњице“ која је из северновијетнамског логора Сон Тај покушала да спасе заробљене америчке војнике. Године 1975. CH-53 искрцали су десант маринаца на острво Кох Танг у покушају да спасу отете морнаре са трговачког брода „Мајагез“. У жестоком окршају Црвени Кмери су оборили четири „пастува“ а четири тешко оштетили. Због тих губитака, маринцима је изостало појачање, а још трагичнија била је евакуација, која се изводила у крајње неповољним условима. Тако је, на пример, храбра посада HH-53 са само једним исправним мотором успела да полети са 54 војника (38 је максималан број у нормалним условима)!

Операција „Орлова канџа“ изведена 1980. имала је за циљ извлачење америчких заточеника из амбасаде у Техерану. На полазној тачки операције у иранској пустињи дошло је до удеса када је један HH-53 у полетању закачио реп транспортера С-

130. Тада је погинуло осам америчких војника а, као последица панике која је наступила у тим тренуцима, Иранцима су остављена четири хеликоптера јер су њихове посаде и маринци побегли транспортним авионом. Кључну улогу марински CH-53E одиграли су и у спасавању америчког pilota F-16 који је 2. јуна 1995. оборен изнад југозападне Босне. Када је након шест дана скривања лоциран Скот О’Грејди, pilot F-16, по њега су послати борбени хеликоптери кобра и CH-53E за извлачење. Приликом слетања један CH-53E претрпео је оштећење када је репним ротором закачио жицу. То није био крај невоља јер је група хеликоптера у повратку изрешетана противавионском ватром Војске Републике Српске Крајине.

Априла 1997, немачки и амерички хеликоптери CH-53 учествовали су у евакуацији дипломата из амбасада у Тирани. Неки од тих хеликоптера слетали су тада на аеродром у Подгорици ради допуне горивом.

Светле тренутке „супер пастуви“ су поново забележили 26. октобра 2001. када је шест CH-53E полетело на руту дугачку скоро 1.000 километара. Циљ је био заузимање прве америчке копнене базе на територији Авганистана. Овај десант ће у историји остати запамћен као најдужи хеликоптерски десант изведен са бродских палуба.

са аспекта данашњих стандарда веома високо ако се има у виду последична расположивост флоте од релативно скромних 64 одсто. Узевши у обзир све наведене аспекте, експертски тимови Маринског корпуса морали су правовремено почети да траже адекватну замену за СН-53Е, што и није било тако лако како се у први мах чинило. Примера ради, конвертиплан MV-22 *оспри*, од којег се очекивало далеко више, нема задовољавајућу носивост (три пута мања од СН-53Е), при чему његова појединачна цена износи око 100 милиона долара. Такође, програм увођења у наоружање касни, а смањен је и број летелица које ће бити набављене.

Програм JHL (Joint Heavy Lift), који треба да резултира летелицом носивости око 20 тона, касни у самом зачетку и у најбољем случају ове летелице неће бити оперативно расположиве пре 2025. године. Чак и тада се поставља питање њихове ефикасне експлоатације са бродских палуба. Штавише, и други хеликоптери велике носивости који су данас расположиви на тржишту не могу се похвалити компатибилношћу употребне са бродских палуба. У таквој ситуацији, стручњаци Маринског корпуса нису имали много алтернатива сем наставка серијске производње СН-53 и то у радикално побољшаној варијанти.

ВЕЋА НОСИВОСТ

Програм реализације прихваћен је крајем 2005. када је нова варијанта дотичног хеликоптера преименована из концепт ознаке СН-53Н у СН-53К. На сам концепт нове варијанте није утицала само нужност простог обнављања расположивих транспортних капацитета него и одређене тактичке околности које су наступиле као по-

следица ратних искустава. Примера ради, СН-53Е у свом унутрашњем товарном простору не може да превезе основно теренско возило *хамви*. Такође, маса тог возила је осетно повећана због уградње заштите од импровизованих експлозивних средстава, које представљају главну опасност на ирачким комуникацијама. И маса осталих возила уведених у међувремену у наоружање, као на пример дела фамилије MRAP (Mine Resistant Ambush Protected), превазилази транспортне могућности основног СН-53Е. Дакле, први императив постављен пред СН-53К била је повећана носивост. Тај захтев начелно и најчешће се решава савременијом и јачом погонском групом, што је и овде случај. Хеликоптер СН-53К ће имати нове моторе типа GE38-1B, снаге 4.470 kW који у крајњој нужди (до 30 секунди) могу да развију и до 6.762 kW снаге.

Тај мотор изведен је из мотора CFE738, који се иначе користи на бизнис цетовима *фалкон 200* чиме су смањени трошкови развоја. Његова главна карактеристика је 60 одсто мање делова у односу на претходно употребљавани T64 и примена дигиталних система за надгледање параметара рада и стања погонске групе.

Огроман технолошки искорак од времена креирања СН-53Е омогућио је имплементацију разних решења остварених на другим конструкцијама компаније „Сикорски“. Као својеврстан технолошки еталон послужио је средњи транспортни хеликоптер S-92, један од најнапреднијих у својој категорији.

Посебна пажња посвећена је конструкцији главног и репног ротора, јер су стручњаци „Сикорског“, између осталог, дугогодишњим истраживањем дошли до сазнања да 60 до 65 одсто трошкова одржавања проистиче из обртних компоненти и склопо-

ЛОША СТРАНА

Велика носивост има и своју лошу страну. *Морски пастуви* су током службе доживели неколико веома трагичних удела, нарочито у Израелу. Тако су маја 1977. у удесу СН-53 погинула 54 израелска војника, а фебруара 1997. у удесу два СН-53 погинула су 73 војника. Последњи случај те врсте десио се 26. јануара 2005. када је у паду СН-53Е на територији Ирака погинуо 31 амерички војник.

ва као што су кракови ротора, трансмисија, вратило, ротори и мотори.

Нови ротор хеликоптера СН-53К имаће еластичну главчину ротора, закривљене крајеве лопатица ротора, што је праћено широком применом композита у читавој конструкцији.

Репројектован је и репни ротор. Нова аеродинамика ротора комбинована са већом снагом мотора кључна је за остваривање веће брзине лета, тако да СН-53К може да крстари брзином од 315 км/ч, што је импресивно за хеликоптер тих маса и димензија!

Ради оптимизације укупних карактеристика хеликоптера, применом композита олакшана је конструкција, а преобликовани су и спонзони уз додатно повећање капацитета горивних резервоара који се налазе унутар њих. Због већих дозвољених маса на полетању и слетању ојачање је доживео и стајни трап. Модификовани су и хидроинсталација и уређај за допуну горивом у ваздуху.

КРАЋЕ ВРЕМЕ ОДРЖАВАЊА

Поједностављењем склопова и компоненти, те повећањем поузданости, знатно се утиче и на укупно време потребно за

За заштиту од дејства са земље на СН-53 могуће је инсталирати два митраљеза на бочним прозорима и један на рампи

- Погонска група: 3 x GE38-1B снаге 4.470 kW, сваки
- Посада – 5, два пилота и три стрелца (два бочна и један репни митраљезац)
- макс. полетна тежина – 38.419 кг
- нормална полетна тежина – 33.566 кг
- макс. спољњи терет – 15.890 кг
- капацитет – 37 војника (55 са средњим редом седишта)
- Перформансе:
- макс. крстарећа брзина – 315 км/ч
- плафон лета – 5.640 м
- радијус – 841 км
- Димензије:
- укупна дужина (ротори у раду) – 30.2 м
- висина (ротори у раду) – 8.46 м
- пречник главног ротора – 24 м
- димензије кабине:
- дужина – 9.1 м
- ширина – 2.7 м
- висина – 2.0 м

Долет хеликоптера повећава се допуном горива у ваздуху што је због димензија ротора осетљив процес

одржавање, које је у случају CH-53K мање за око 50 одсто у односу на E варијанту. Статистички посматрано, прорачунато је да ће у случају K варијанте за 42 одсто бити смањени директни трошкови одржавања, а за 63 одсто време потребно за одржавање изражено у часовима рада. Предвиђени употребни век K варијанте износи 10.000 сати налета.

Велики помак у односу на E варијанту представља и дизајн теретног и кабинског простора. Они су, пре свега, физички повећани. Теретни простор K верзије је проширен за око 40 цм. У њега ће моћи да стане возило хамви или две стандардизоване плате 463L, компатибилне са теретним простором америчке транспортне авијације. Безбедност посаде и путника повећана је уградњом заштитних плоча и седишта отпорних на ударе који настају приликом пада или принудног слетања летелице.

Пилотима је омогућена боља видљивост из кабине, а уместо класичних аналогних инструмената планира се уградња пет вишефункционалних дисплеја. Електрични систем команди лета (fly-by-wire) олакшаће управљање овом сложеном и масивном летелицом. Интегрисани FLIR уређај спрегнут

је са визиром на кациги пилота. Због бољег увида у тактичку ситуацију уграђен је и даталинк, чиме ће се остварити ефикасно умрежавање са осталим субјектима борбених дејстава и брза размена критичних информација. Ради заштите летелице, планирана је и интеграција нових система заштите од ракетних система лансираних са земље.

Дозвољена максимална полетна маса хеликоптера ће у односу на претходну варијанту бити повећана за 16 одсто (износиће 38.419 кг). Међутим, једноставним поређењем маса корисног терета претходне и нове верзије не може се у потпуности сагледати сва предност коју нова верзија доноси. Сликвит пример огледа се у типском моделу дејства Маринског корпуса који предвиђа транспорт подвесног терета масе 12.247 кг на удаљеност од око 200 км и висину 915 м у условима спољне температуре ваздуха од 33°C. Извршавање таквих задатака биће уобичајено за K варијанту, али зато у истим условима E варијанта може да пренесе непуних 5.000 килограма.

Хеликоптери CH-53K веома су цењени у Маринском корпусу, иако се по надимцима то не би могло рећи. Посаде тај хеликоптер у жаргону зову „велика пегла“ или „летећа

пегла“, док га морнари називају „творцем урагана“, алудирајући на снажна вртложна струјања која тај моћни хеликоптер ствара приликом полетања и слетања на бродске палубе.

ПОВЕЋАНЕ НАРУЏБЕ

Марински корпус у нову варијанту хеликоптера CH-53K полаже велике наде. У прилог томе говори и чињеница да је августа 2007. иницијална наруџба од 156 хеликоптера повећана на 227. Са друге стране, та чињеница индиректно указује на својеврстан неуспех MV-22 *осприја*. Уочава се да је CH-53K са планираном ценом од 27 милиона долара више од три пута јефитинији од MV-22. Иако ће од овог момента проћи бар још седам година до увођења у наоружање хеликоптера CH-53K ризик програма је много мањи и он је далеко предвидљивији него што је то случај са MV-22.

Укупна цена развоја и испитивања нове верзије износиће око 4,4 милијарде долара. Први хеликоптер полетеће крајем 2011, а увођење серијских примерака планирано је за 2015. годину. ■

Мр Славиша ВЛАЧИЋ

НЕЗАМЕНЉИВИ БОРБЕНИ АЛАТИ

Од своје појаве после Првог светског рата па до данас авионски топови прешли су дуг развојни пут. Најпре су били куриозитет. Потом су крајем Другог светског рата готово у потпуности потиснули авионске митраљезе и знатно допринели повећању ватрене моћи борбених ваздухоплова. А данас? Иако постоје најаве ће се повући из наоружања, ниједан светски произвођач авиона не жели да ризикује и створи авион без једног од најјефтинијих, али најкориснијих борбених „алата“.

Први модел авионског топа појавио се још током Првог светског рата (немачки топ Becker од 20 мм), а експанзија тог ватреног наоружања тихо почиње 1924, када је фирма SEMAG наставила њихов развој. Већ су 1927. далековиди швајцарски званичници фирме Oerlikon откупили лиценцу и на тржиште изабацили три варијанте авионских топова – Oerlikon FFF (FF), FFL и FFS, све у калибру 20 мм. У недостатку конкуренције, остварен је велик тржишни успех, јер су бомбардери у међуратном периоду такође доживели велику експанзију. Многи аналитичари правилно су закључили да дотадашње митраљеско наоружање ускоро неће бити довољно за дејства против бомбардера, али и то да је једноставнија уградња једног или два топа на ловачки авион него осам митраљеза, колико су на пример предвиђале спецификације британског ратног ваздухопловства пре Другог светског рата. Успех је био толики да су чак и највеће светске силе откупили лиценцу.

Најпре су Французи на бази најснажнијег Oerlikon FFS развили Hispano Suiza HS 7, 9 и 404 са позајмицом гаса, а потом су уследили Немци и Јапанци. Немачка је своје топове Ikaria MG FF и MG FFM засновала на топу FF, а Јапанци су на истој платформи

развили Туре 99-1 и Но5. Сви су функционисали на принципу трзаја, а већина је имала снабдевање добошем са 60 метака, што се сматрало недостатком у односу на митраљезе храњене реденицима. Међутим, уградњом топова не само да је далеко побољшано дејство против бомбардера, већ и против ловаца, јер је погодак и само једне гранате могао да запечати судбину летелице.

НЕДОСТАЦИ

С обзиром на то што је топ најчешће уграђиван између цилиндара мотора и гађао је кроз осовину елисе, није била потребно подешавање оружја на одређени домет као код митраљеза уграђених у крила, који су монтирани тако да им се снопови пројектила сусрећу на одређеној удаљености, испољавајући максимално дејство. Такође, један топ био је лакши од неколико митраљеза, а и домети су у начелу били већи, па су се топови почели масовно уводити у употребу.

Највећи недостатак топова MG FF, коришћених на чувеним немачким ловцима Messerschmitt BF-109E и раним Focke Wulf FW-190A, била је мала почетна брзина и самим тим веома закривљена путања пројектила, што их је чинило мање ефикасним против ловаца. Ситуација је постала нешто боља са

новим MG FF/M, који је користио лакшу и бржу муницију Minengeschoss, са повећаном количином експлозивног пуњења. Ипак, и то оружје је на BF-109G и каснијим FW-190A/D замењено новим топом MG 151/20, са далеко бољом балистиком и брзином гађања, тако да се задржало до краја рата. Данас се тај топ, у нешто измењеном облику, користи у Јужноафричкој Републици, у виду GA1 на борбеном хеликоптеру Rooivalk.

Како је Француска релативно брзо порорена, а поједини француски ловци пребегли у Велику Британију, Британци су се коначно сусрели са врло ефикасним топовима Hispano Suiza HS404, чија копија је убрзо угледала светлост дана, са ознаком Hispano Mk I. Следећа, поузданија верзија Mk II уграђена је на ловце Hurricane и Spitfire. Олакшана варијанта са скраћеним цевима Mk V имала је већу брзину гађања и користила се на крају рата. У поређењу са другим топовима 20 мм, ови су били знатно тежи, али су имали изузетно снажну муницију и врло положену путању. Занимљиво је да се и данас HS404 у виду топа M57 користи у нашој земљи, као једноцевни и троцевни вучни противавионски топ.

Совјети су у својим топовима ШВАК имали одлично оружје, боље изbalансирано од било ког другог топа с почетка рата: врло лагани и једноставни, са солидним почетном брзином, били су одлично решење против ловаца. Механизам је радио на принципу позајмице гасова. Касније се појавио наследник – топ Б-20 – једнаких перформанси, али готово упола мање масе, чиме је само потврђена челна позиција у класи. Једини недостатак тих топова била је муниција мале разорне моћи, али тај недостатак није у потпуности дошао до изражаја јер Немци до краја рата нису увели у употребу ниједан тешки бомбардер.

Насупрот њима, Јапанце је опасност од америчких бомбардера натерала да размотре авионске топове већег калибра. Исто је важило и за Немачку, коју су уз тешке британске и америчке бомбардере мучили и многобројни совјетски тенкови на Источном фронту.

НАЈЗАНИМЉИВИЈИ

Најзанимљивији је био јапански топ Ho301, по својим перформансама веома сличан данашњим аутоматским бацачима граната и искључиво намењен за противбомбардерске задатке. Испаливао је муницију без чауре, код које се барутно пуњење налазило у задњем делу пројектила, а барутни гасови истицали су кроз отворе на данцету. То је омогућавало једноставност конструкције, повећану поузданост и самим тим релативно велику брзину гађања.

Иако су топови калибра преко 20 мм најчешће коришћени против бомбардера или оклопних возила, акценат је код противбомбардерске намене најчешће стављан на комбинацији што мање масе (како би се топ могао уградити на ловачки авион) и разорне моћи пројектила. Код противтенковских топова, међутим, најважнија је била пробојна моћ панцирним пројектилом, тако да се од њих тражила положена путања и велика брзина зрна.

ВЕЋИ КАЛИБАР

Највећи заговорници коришћења топова калибра већег од 20 мм били су Немци. Први њихови топови, МК 101, калибра 30 мм, развијени су за борбу са бомбардерицама, али је њихова маса била превелика за уградњу у ловце. Сличан је био и нешто лакши МК 103. Следећи топ 30 мм МК108 доживео је далеко већи успех, захваљујући релативно малој маси и димензијама, али су почетна брзина и брзина гађања биле мање него код топова 20 мм. Најјача страна биле су изузетно разорне гранате типа Minengeschoss. Према проценама, свега три биле су довољне да оборе тешки бомбардер.

Радикалније решење били су топови калибра 50 и 55 мм, веома велике масе, до-

Двоцевни топ
ГШ-23 калибра
23 мм

мета и разорне моћи, коришћени на тешким двомоторним ловцима. Али, они су убрзо повучени, јер су се ракете показале као ефикасније оружје. Топови ВК 3.7, ВК 5 и ВК 7.5 успешно су употребљавани против совјетских тенкова и уграђивани су испод крила (Ju-87G Stuka) или у гондоли испод трупа (Ju-88P и HS129).

Најбољи топ јапанског ваздухопловства, а вероватно и на свету у то доба, био

ПИОНИРИ

Пионири у уградњи централног топа великог калибра у трупу ловачког авиона били су Американци. Они су на својим ловцима P39 уграђивали топ M4 од 37 мм, који су у великом броју испоручивани СССР-у. Међутим, основна намена тог топа била је противбомбардерска борба. Било је то лагано оружје, али релативно мале брзине гађања, тако да је замењен побољшаним M9, који је испаливао знатно снажнију муницију, велике пробојности, идеалну за противовоклопну борбу. Сматра се да је M9 утицао на Совјете да развију НС-37 и уграде га у своје авионе у функцији противтенковског топа.

је Ho155. Заснивао се на 20 мм топу Ho5 и имао је одличан спој мале масе, брзине гађања и балистике. Развијене су и фамилије топова 37 (противбомбардерски) и 57 мм (противбродски). Међутим, ниједно од тих оружја није било нарочито успешно. Коначно, топ 75 мм, намењен за двомоторне ловце, а у ствари преправљене бомбардере Ki67, најбоље је одражавао очајнички положај Јапанаца. Међутим, најзанимљивији је био топ Ho301, по својим перформансама веома сличан данашњим аутоматским бацачима граната и искључиво намењен за противбомбардерске задатке. Морнарица је користила Туре 5 калибра 30 мм, који је, иако мало тежи, био изузетно ефикасан.

Совјете су, као и Немце, забрињавали пре свега противнички тенкови, тако да су за уградњу на јуришницима Ил2 користили ВЈа-23, снажни 23 мм топ, чија је муниција и данас у

Муниција
Browning M2, Hispano,
БЈа, Mk101/103,
НС-37, ВК3.7
и Vickers S

употреби за противавионске топове, као што је ЗСУ-23/4, популарна *шилка*. Замењен је одличним НС-37, који је касније уграђен и на ловце Јак-9Т, за борбу и против тенкова и бомбардера. Испитиване су и унапређене верзије у виду НС-45 и НС-57, али се испоставило да им је енергија трзаја превелика за лагани ловац. Међутим, ти топови били су уграђени између цилиндара мотора, што се сматра далеко стабилнијом позицијом него испод крила као на немачком Ју-87 *штука*.

Нови топ НС-23, калибра 23 мм, појавио се 1945. Он је, међутим, имао знатно краћу чауру него ВЈа-23, тако да је био погодан за дејство и против ловаца и бомбардера, односно замену топова Б-20 од 20 мм. Та муниција се и касније користила, на познатим топовима ГШ-23 са МиГ-21 и 23.

Британци су се одлучили за крилну уградњу топова Vickers S у свој Hurricane IID,

који је успешно коришћен против немачких тенкова у северној Африци. Већи топ, калибра 57 мм, био је уграђен у бомбардере Mosquito и најчешће је коришћен за противподморничку борбу.

Пионири у уградњи централног топа великог калибра у трупу ловачког авиона били су Американци, иако су се на ловцима до краја рата ослањали на тешке митраљезе Browning M2 калибра 12,7 мм.

ИЗАЗОВИ МЛАЗНЕ ЕРЕ

Појава млазне погонске групе у другој половини Другог светског рата изазвала је потребу за даљим развојем топовског наоружања и нарочито његове монтаже. Први проблем представљала су далеко тања крила млазних авиона, неупотребљива за уградњу топовског наоружања, а с друге стране, авиони су постали далеко бржи и краће време су проводили на нишанској линији, тако да је требало повећати брзину гађања и тиме вероватноћу по-

КЛАЦКАЛИЦА

Касније верзије МиГ-21 и нови ловац МиГ-23 имале су знатно лакши двоцевни топ калибра 23 мм ГШ-23, који је користио принцип рада преузет са немачких авионских митраљеза Gost из Првог светског рата. Тај принцип рада заснивао се на употреби клацкалице која повезује два засебна механизма где трзај једног затварача покреће механизам за опалење другог. На тај начин, постигнута је чак четири пута већа брзина гађања него код НР-23. Осим тога, коришћена је и нова муниција, по димензијама иста као код НР-23, али са лакшим пројектилом, који је омогућавао већу почетну брзину. Употребом ГШ-23, Совјети су добили изузетно поуздан, једноставан топ за то време врло велике брзине гађања, одлично прилагођен нарочито борби против ловаца.

Муниција 20 мм Hispano, 20 мм са топа М39 и 30 мм са топа Aden

Британски топови Aden са ловца Hawker Hunter (четири топа у модулу)

ЗАБЛУДЕ

Још у Корејском рату започело је увођење у оперативну употребу ракета ваздух-ваздух. Почетни тестови дали су добре резултате и многи стручњаци су сматрали да се нови, савремени авиони наоружају искључиво ракетама, односно да се топовско наоружање избаци као застарело, чиме би се обезбедио додатни простор за гориво или авионику. Почине увођење у употребу ракета AIM-7 Sparrow средњег и AIM-9 Sidewinder, малог дмета, намењених за борбу против противничких ловачких авиона. Тако, Американци улазе у Вијетнамски рат својим F-4 Phantom II, наоружаним са по четири ракете AIM-7 и AIM-9 и са нешто старијим F-8 Crusader, наоружаним са две AIM-9 и са два топа Mk12. Далеко бољу репутацију стекао је F-8, управо захваљујући топовима. Наиме, већ након првих борби, показало се да су ракете неефикасне против логаних и окретних вијетнамских МиГ-17, који су иначе најчешће летели на малим висинама, тако да су извори топлоте са земље и сунце додатно „збуњивали“ инфрацрвене трагаче са ракете. Након тога, на F-4 постављају се по два подвесника SUU-23A испод крила и један испод трупа, од којих је у сваком био по један шестоцевни топ M61 Vulcan. Иако је ватрена моћ авиона тиме постала изузетно велика, вибрације су знатно смањивале прецизност. Далеко боље решење била је уградња топа M61 испод носног дела F-4 у посебну аеродинамичку гондолу, што је постала стандардна пракса код свих касније произведених авиона.

Осим Америкаца, и Совјети су у једном моменту били опседнути ракетним наоружањем ловаца пресретача. Њихови авиони Су-9 и 11, те Јак-28 имали су чисто ракетно наоружање. Тек касније, поучени Вијетнамским ратом, и они на све борбене авионе поново уводе авионске топове.

Амерички ловац F8 Crusarder, на носачу авиона Hornet, био је наоружан са четири топа Mk12, по два са сваке стране трупа

гађања циља. Олакшавајућу околност представљала је позиција погонске групе, која се налазила испод крила или у задњем делу трупа, тако да је нос авиона могао да прихвати топовско наоружање па није више било потребно подешавање тачке сусрета зрна оружја. На тај начин је побољшана и прецизност оружја – топови су постављени

ближе тежишту авиона, што представља врло стабилну позицију.

РЕВОЛВЕРСКИ ПРИНЦИП

Ради задовољавања потреба нове генерације ловаца, Немци су још крајем рата развили два топа, који ће представљати основу развоја западних авионских топова после рата. Наиме, у руке савезника пали су планови и прототипови немачких MG 213C/20 и 213C/30, калибра 20 и 30 мм, који су били технички далеко испред било ког савезничког модела. Та оружја користила су револуционарни принцип рада са пет револверских комора, према коме је радни циклус топа подељен на операције, које се одвијају у појединим положајима револверског механизма. На тај начин се остварује велика брзина гађања, уз задржавање оптерећења подсистема топа на прихватљивом нивоу. Совјетски Савез је наставио са применом класичних принципа рада (трзјај затварача и позајмица гаса), као и готово заборављеног немачког тзв. Gast принципа из 1918, док су САД још екстремније оживеле Gatling принцип из 19. века! То само говори о трагањима конструктора за решењима које је пред њих поставила млазна ера авијације.

Први који су прихватили револверски принцип рада били су Британци и Французи.

Британци су топове Hispano Mk V заменили новим топовима Aden, од којих су чак четири била украдена на ловцима Hunter, што је јединствени случај у свету да је један авион оцењен да има сувише снажно топовско наоружање. Французи су развили серију топова DEFA 552, 553 и 554, који су се у наоружању чувених ловаца Mirage (по два у трупу) задржали до дан-данас. Иако су споменути топови користили готово идентични механизам са пет комора и муницију 30 мм, француски топови су одувек били више цењени због веће брзине гађања и почетне брзине зрна, представљајући бољу алтернативу за борбу против ловачких авиона.

Совјети, суочени са опасношћу од новог рата и стратегијског бомбардовања, такође концентришу пажњу на топове већих калибара. Модел НР-23 је била побољшана верзија топа из доба Другог светског рата НС-23, са знатно повећаном брзином гађања. Такође, унапређује се и НС-37, којима се скраћује цев и олакшава конструкција, чиме се добијају топови Н-37. Тај топ је био намењен искључиво за борбу са америчким бомбардерима В-29 и В-50, јединим који су тада имали способност ношења нуклеарног оружја. За обарање једног бомбардера било је потребно осам погодака гранатама калибра 23 мм, а свега два гранатама од 37 мм.

СЕЛЕКТИВНА ПАЉБА

Американци су крајем педесетих успели да на већини борбених авиона унифицирају топовско наоружање коришћењем у основи, модификованог првог принципа рада оружја са селективном паљбом у историји, принципа Gatling. Тај принцип се заснива на вишецевној конфигурацији, где свака цев има засебан механизам затварача. Ротацијом се затварачи крећу по спиралним жлебовима, услед чега они остварују кретање напред-назад, односно све операције рада аутоматике: храњење, забрављивање, опалење, извлачење и избацивање празне чуре, која се потом враћа у магацин муниције. За обртање се за разлику од митраљеца из 19. века (које се обављало ручно) користи електромотор, што даје врло велику поузданост.

Потпуно различита концепција наоружања: монтирано у крилима код Spitfire (четири 7,7 мм и два 20 мм) – лево и у трупу код Messerschmitt Bf-109F (два 7,9 мм изнад мотора и један 20 мм који гађа кроз осовину елисе) – десно. Овај Bf-109F запленили су Британци и скинули мотор током прегледа.

Како се наоружање ловаца МиГ-15 и 17 састојало од два НР-23 и једног Н-37, различитих балистичких карактеристика, било је проблема при нишањењу, тако да је одлучено да се ловци опреме топовима једног, унифицираног калибра. Тако је настао НР-30 калибра 30 мм, повећана варијанта НР-23. Иако истог калибра као Адеп и ДЕФА, НР-30 је испаливао пројектил готово двоструко ве-

ће масе. Чак три су уграђивана у МиГ-19, а два у ране верзије МиГ-21. Касније верзије МиГ-21 и нови ловац МиГ-23 добили су знатно лакши двоцевни топ калибра 23 мм ГШ-23, који је користио принцип рада преузет са немачких авионских митраљеза Gаст.

Американци су наставили да користе тешке митраљезе, али како су се они у Корејском рату показали неефикасни против малих, али чврстих совјетских ловаца МиГ-15, и они су се почетком шездесетих одлучили да пређу на топове. Шест митраљеза је на појединим верзијама ловаца F-86 Sabre замењено са четири топа M24, базираних на британским Hispano Mk V, али са електричним опаљењем.

Далеко већи корак напред учињен је са револверским топом M39 и новом муницијом веће почетне брзине, који се и данас користи на ловцима F-5. Морнарица је, с друге стране, наставила развој M24 и усвајањем лакшег и бржег пројектила добила не баш најпоузданији топ Mk12. Међутим, ти топови су допринели да морнарички ловци F-8 у Вијетнамском рату стекну репутацију бољих ловаца за блиску ваздушну борбу од F-4, који нису имали топовско наоружање, због ослањања на вођене ракете, које у тој раној фази нису биле довољно ефикасне нарочито против малих и покретљивих ловаца.

ВУЛКАН

Американци су крајем педесетих коначно успели да на већини борбених авиона унифицирају топовско наоружање коришћењем у основи, модификованог првог принципа рада оружја са селективном палбом у историји, принципа Gatling.

Авионски топ који и даље представља основу америчког авионског топовског наоружања (користио се на старијим F-104, F-105 и F-4, али и на савременим F-15, F-16 и

F/A-18) је M61, назван и Vulcan. Основна предност тог топа је изузетно велика брзина гађања, што даје врло велику вероватноћу погађања циља, а омогућена је коришћењем релативно малог калибра 20 мм. То је последица концентрације Американаца искључиво на борбу против ловаца, јер је опасност од бомбардера била релативно мала, с обзиром на географски положај САД и ослањање на ракетно наоружање ваздух-ваздух и земља-ваздух.

Поред светских сила, вреди споменути и развојне напоре унутар једне изузетно развијене, али неутралне земље, Швајцарске. Наиме, позната компанија Oerlikon, која је пре Другог светског рата поставила основе авионског топовског наоружања, наставила је са развојем тог типа ватреног оружја и после рата. Најупечатљивији авионски топ, који се појавио шездесетих година прошлог века, био је Oerlikon KCA.

Топ је користио револверски принцип рада са четири коморе и имао је релативно велику брзину гађања. За куповину су се одлучили Швеђани, који су их користили на својим вишенаменим борбеним авионима JA-37 Viggen (један топ). Топ је имао велику масу, али је испаливао тада најснажнију муницију у свету – калибра 30 мм. Те гранате су по маси биле готово једнаке совјетским НР-30, али је почетна брзина била далеко већа и самим тим, путања више положена. Касније су та два топа предлагана за уградњу у америчке јуришнике A-10 Thunderbolt II, као „резервна“ варијанта уколико се одустане од нових топова GAU-8. Иако је тај извозни резултат био разочаравајући, то оружје је показало куда иде будући развој авионског топовског наоружања. Наиме, на будућим ловцима очекивала се уградња једног једноцевног топа топа што је могући виших перформанси, а што мање масе. ■

Себастиан БАЛОШ

ПАРАДОКС

Битка за Британију је вероватно најпознатија ваздушна битка у историји. Главни противници у овој операцији били су немачки Messerschmitt Bf-109E и британски Supermarine Spitfire I и II. Иако сматрани за равноправне противнике, оба авиона имала су своје специфичности. Њихова максимална брзина у хоризонталном лету била је приближна, док је Bf-109E био знатно бржи у понирању и пењању, а Spitfire бољи у заокретима и имао је већи долет. Британци су тежили да воде борбу у хоризонталној равни, а Немци у вертикалној. Наравно, највећи број победа одлучила је умешност пилота. Занимљиво је и поређење наоружања та два ловаца: Bf-109E је имао два лака митраљеза MG-17 7,92 мм у носу и два топа MG FF 20 мм у крилима, а Spitfire осам лаких митраљеза Browning 7,7 мм у крилима. Дакле, немачки авион био је више прилагођен за борбу са бомбардерима, а британски против ловаца, због веће густине ватре. Али ниједан није био адекватно наоружан за борбу са највероватнијим противницима за време битке за Британију: Bf-109E се углавном борио против британских ловаца који су настојали да оборе немачке бомбардере, а Spitfire против немачких бомбардера.

ФРАНЦУЗИ МЕЊАЈУ ТРЖИШТЕ

Маја 2008. објављено је да ће француске оружане снаге смањити број оперативних тенкова Leclerc са 398 на 316, а свега 240 биће у борбеним јединицама. Тај тенк, иако врхунски, од почетка је био осуђен да остане малобројан. После престанка *хладног рата*, број наручених возила драстично се смањило са предвиђених 1.400. У Уједињене Арапске Емирате извезено је 458 тенкова. Већи извозни успех није постигнут јер

се Leclerc појавио десетак година након конкурената, а тада је већ био на располагању довољан број половних и знатно јефтинијих тенкова Abrams и Leopard 2.

Поред тих тенкова, француска армија има у свом саставу и око 600 старијих, али у међувремену модернизованих тенка AMX-30. С друге стране, месец дана раније започеле су испоруке најновијег лаког оклопног возила, пандана америчком Hummer,

под ознаком PVP. Реч је о возилу са погоном 4x4, масе четири тоне, са највише седам места. Возило је оклопљено композитним оклопом од челика дебљине 6–10 мм и керамике, који пружа необично висок степен заштите – од панцирне муниције митраљеза 12,7 мм Browning M2. Такође, поседује и одличну противминску заштиту. Возило је модуларно, може се реконфигурисати за различите задатке и транспортовати ваздухопловима. Цена је за ту класу прилично повољна и износи 254.000 долара. ■

С. Б.

НОВА ВЕРЗИЈА ХЕРКУЛЕСА

Током протеклог ваздухопловног сајма ILA 2008, који се традиционално одржава у Берлину, компанија „Локид Мартин“ је најавила производњу нове верзије популарног транспортног авиона С-130 *херкулес*. Нова варијанта ће носити ознаку HC/МС-130J и биће намењена првенствено за потребе америчких специјалних снага. Њен развој засада се финансира компанијским средствима.

Претпоставља се да Команда за специјалне снаге USAF планира куповину 68 авиона нове верзије, који би требало да замене старије летелице тог типа, познате под ознакама MC-130E, MC-130P и HC-130P.

HC/МС-130J ће имати уређај за допуну горивом у ваздуху, рампу која може да се отвара у лету на већим брзинама, јачу секцију крила која омогућава дужи век употребе авиона и савремену оптоелектронску опрему.

Први лет нове варијанте очекује се током 2011. године. ■

С. В.

С-400 У БЕЛОРУСИЈИ

Иако је извоз најновијег руског ракетног система С-400 неизвестан, ипак је одлучено да се за сада учини изузетак и прода Белорусији, дугогодишњем савезнику и проруско оријентисаном суседу. Међутим, није искључено и да је тај

корак направљен као одговор на амерички ракетни штит у источној Европи. Први батаљон од осам лансера, сваки са по четири ракете, оперативан је у региону Москве. ■

С. Б.

ПОДМОРНИЧКА БАЛИСТИЧКА РАКЕТА

Индија је развила технологију за балистичку ракету лансирану са подморнице. Нова ракета је названа К-15 Sagarika, и до сада је нанизала три успешна лансирања са импровизованог подводног силоса. Дуга је 8,5 м, има масу од седам тона и пречник један метар. Домет је 750 км и има носивост од око 500 кг, што је довољно за нуклеарну бојну главу. Упоредо је у развоју и домаћа, индијска нуклеарна подморница, али тренутне процене говоре о периоду од 5 до 10 година до увођења у оперативну употребу. ■

С. Б.

ВАТРЕНО КРШТЕЊЕ

Француски вишенаменски борбени авион Rafale је 19. априла 2008. у Авганистану први пут изабацио бомбе типа AASM (Armement Air-Sol Modulaire). Реч је о најновијем типу бомбе, пандану америчке JDAM. Састоји се од класичне авионске бомбе масе 250 кг, са модулом за ГПС навођење. Цена конверзије је 125.000 долара, што је више у односу на JDAM, али је основни разлог знатно већи обим производње америчког конкурента. Кружна грешка је десетак метара. Постоји и варијанта са ИЦ навођењем и кружном грешком од три метра. Цена тог модула је 171.000 долара. Ти модули се могу уграђивати и на бомбе од 125 и 500 кг, а постоји и могућност планирања – ако се одбаце са висине од 15 км, домет је 50 км, тако да замењују ласерски навођене ракете AS-30L. ■

С. Б.

Слика 2 AASM на Rafale и Mirage 2000

НАСЛЕДНИЦИ РАТНОГ ЦИПА

Од набавке средином
педесетих година у
инвентару ЈНА су међу
теренцима доминирале
фамозне кампањоле.

То су била возила АР-55
израђена у фабрици
Црвена застава по
Фијатовој лиценци.

Због недостатка теренаца
носивости једне тоне
и веће потражње возила

за потребе команди,

касније су увезени

аустријски Пинц Гауер и

италијански ФИАТ 1107ЈД.

Дуго су после Другог светског рата „вилисови“ теренци били најбоље што се на тржишту (или из помоћи) могло пронаћи, али су, због истека ресурса, у ЈНА морали пронаћи замену за инвентар прибављен из америчких извора. Зато се тражило возило погодно локалним потребама. После паралелних провера неколико понуђених теренских возила са светског тржишта, носивости пола тоне, за ЈНА је као најбоља процењена понуда италијанске фирме *Фијат* за теренско возило АР-51, односно усавршени модел АР-55. То је возило конструисано у *Фијату* као директни наследник ратног „ципа“ и зато нису ни скривали да им је узор славни амерички предак. Конструктори те фирме добро су проучили „Вилисово“ возило и покушали да проведу одређена побољшања уз намеру да задрже све добре особине базног модела.

КАМПАЊОЛА

У *Фијату* су 1951. почели производњу возила под ознаком модел 1101 или АР-51 за потребе италијанских оружаних снага, државних служби и извоз. Маркетинг фабрике из Торина је прво у серији теренаца назвао „кампањола“ (Campanola). Теренске могућности возила потврђене су тиме што је одабрана за вучу веома тешког терета за своју категорију – брдског топа 105 мм М56, масе 1,29 тона, који се педесетих година

сматрао престижним производом италијанске одбрамбене индустрије.

Одлука да се италијанско теренско возило прихвати у ЈНА подудар се са временом када су се *Фијат* и тек основано предузеће *Црвена застава* из Крагујевца договорили о стратешком партнерству у производњи моторних возила. У ЈНА су подржали амбициозне планове федералних власти да се створи домаћа аутомобилска индустрија, посебно када је реч о освајању производње наменских возила. Представници две фирме потписали су 12. августа 1954. године уговор о трансферу лиценцих права са технолошким решењима за популарног „фићу“ и за теренско возило. Недуго затим из *Црвене заставе* су ЈНА предата прва возила – до 17. новембра 1954. монтирано је 17 теренаца АР-51.

Почетни примерци АР-51 остали су дуже од четири деценије у наоружању у улози санитарних возила. За потпуну замену старих возила у ЈНА су тражило да се побољша италијанско возило из основне понуде. Тако су на захтев корисника проведене модификације на АР-51 и од 1956. до 1958. године у ВТИ је испитан квалитет и погодност за ЈНА. Званично, АР-55 се у наоружању налазио од 1958. године.

У почетку се производња полако ухватавала и углавном се сводила на монтажу увезених делова. Да би се повећао удео домаће производње, федерална влада је 1956. финансијски подржала подизање ин-

фраструктуре за *Црвену заставу* како би се освојила пуна самосталност израде путничких и теренских возила. Већ 1958. инсталиране су годишње могућности за производњу 500 AR-55. Тај број се почетком шездесетих година удвостручио. Када су 1972. завршени последњи примерци AR-55, израђено је 11.727 примерака. Већина је предата у руке корисника из система одбране.

Возило AR-55 се производио за ЈНА у неколико основних модела, познатих међу генерацијама припадника наше оружане силе по заједничком надимку преузетом од *Фијата* – *кампањола*.

МКШК

У све јединице ЈНА стигла су популарна мала командно-штабна кола AR-55 МКШК, и убрзо постала један од симбола наше војске. Коришћена су као возила везе команданта батаљона. Врло честа су AR-55 биле намењене роду везе. Имала су чврсту каросерију за смештај радио-уређаја и полуприколицу *Застава Д-2В*, носивости пола тоне. У почетку су у AR-55V уграђивани амерички радио-телефонски системи SCR-193 и SCR-284А, пристигли у ЈНА из програма помоћи педесетих година. Често су ти уређаји само премештани из „доцева“ којима су истекли ресурси у нове теренце AR-55V.

Током седамдесетих година знатно се проширила листа радио-уређаја у AR-55V и настале су бројне подваријанте које су у званичним документима уз генеричко име носиле ознаку припадајућег средства везе домаћег порекла и страног порекла. Ту су уређаји Р-123 из СССР-а, домаћи производи РУП-15, РУП-15/12, РТУ-100, РУП-4... Само на почетку ове деценије у инвентару рода везе налазило се 26 варијанти AR-55V. За потребе јединица везе у В и ПВО изра-

Ветеран AR-55В из Друге бригаде КоВ у Краљеву

ђена су возила AR-55V са уређајима G-142M и T-100.

Када би се средства везе покварила, ту је била покретна радионица AR-55/4. Модел AR-55 је коришћен и као санитарско возило предвиђено за превоз једног или два повређена и оболела на носилима и два у седећем положају, а AR-55 RH је био прилагођен за потребе радиолошког и хемијског извиђања.

У време грађанског рата на Балкану AR-55 су, осим за наменске задатке, понекад претварана у провизорна борбена возила. У

У МИРОВНИМ МИСИЈАМА

Прва домаћа возила послата на задатке изван граница државе били су AR-55. У саставу контингента ЈНА у мировној мисији у Јемену од 1963. и 1964. налазило се 35 теренских возила AR-55. У суровим климатским условима она су се исказала као поуздана у свакодневним патролама између конфронтираних страна.

Возни парк ЈНА шездесетих година: санитарска кампањола, основни модел AR-55 и вилис у техничкој радионици

Бијељини, у јединици која се званично звала 1. бијељинска лака пјешадијска бригада, а прославила се под именом „Пантери“, имали су техничку радионицу у којој су модификовали АР-55. Заштитили су посаду челичним плочама и наоружали возило са митраљезом калибра 12,7 мм М2 ХБ „браунинг“ (Browning).

ФИАТ 1107

У *Фијату* су 1973. године престали са производњом модела 1101 и деривата 1102, а годину дана касније лансирали су FIAT 1107AD под именом „нова кампањола“ (Nuova Campagnola). Као универзално теренско возило FIAT 1107 прихватиле су га 1976. године италијанске оружане снаге под ознаком АР-76, а од 1979. године и као усавршен модел АР-79. Та возила су израђивана са платненим и чврстим лименим кровом са стандардним и продуженим размаком осовина од 3.775 мм односно 4.025 мм. Модел FIAT-1108AD производио се до 1987. године.

су преговори са *Фијатом* о набавци лиценце за FIAT 1107, носивости пола тоне. Одмах су затражена ојачања конструкције како би се повећала носивост до тражених 0,75 тона.

Посредством *Црвене заставе* увезени су прототипови за верификациона истраживања у ТОЦ КоВ од 1974. до 1976. године. Резултати су показали да FIAT 1107 пати од низа недостатака, али да може да се условно прихвати у ЈНА и да се током серијске производње отклоне мане. Када су на возила уграђена средства везе и после првих искустава из јединица показало се да FIAT-1107JD не може да подмири захтеве и зато се одустало од наставка набавке и лиценцене производње. До тада је увезено директно из *Фијата* или монтирано у *Црвеној застави* 2.532 комада под ознаком FIAT-1107JD односно FIAT-Zastava-1107JD.

У ЈНА су ти теренци коришћени у делу FIAT 1107JD-V са средствима везе у улози малих командно-штабних кола. Никада нису досегли популарност старе АР-55,

Кампањола војне полиције

Основна два модела била су ГАЗ-69 са вратима за возача и сувозача и платненим кровом и ГАЗ-69А са четворо врата. Изведена су различита наменска возила на захтев СВ – возила са разним радио-уређајима, амфибија ГАЗ-46МАВ, лансирано возило 2П26 са четири лансиране шине за ПОВР *шмел*.

Као наследник ГАЗ-69, од 1972. године производи се УАЗ-469 са мотором од 55 kW. Модернизовани УАЗ-3151 производи се од 1985. године.

Руска теренска возила показала су се широм света као најиздржљивија и изузетно поуздана, али код нас никада нису била масовно коришћена. Разлози нису техничке природе већ у осlonцу на домаће фабрике. Повремено су у ЈНА долазили теренци из СССР-а, као део пакет аранжмана у набавкама технике, почев од раних шездесетих, и возила посебне намене. У ЈНА су коришћена возила ГАЗ-69М, ГАЗ-69А, ГАЗ-69АМ и топовезац ГАЗ-69М ТМ и ТМГ са навигационим уређајима – жirosкопским показивачем правца, рачунаром, давачем пута, визиром, даљиномером, инфрацрвеним уређајем за ноћну вожњу, перископском бусолом... Такво возило користило се у артиљеријским јединицама за брзо одређивање координата батерија и звукопријемних станица, за грубу контролу топографско-геодетске припреме и за предвођење колона артиљерије на маршу ноћу, али и у условима слабе видљивости.

Са лансираним возилима 2П26 уведене су 1963. године у наоружање ЈНА прве противоклопне вођене ракете *шмел*, предвиђене за уништавање циљева на даљинама од 600 до 2.000 метара. Са 2П26 попуњене су батерије од по четири возила и уврштене у мешовите дивизионе са америчким самоходним оруђима 90 мм М36 или руским оруђима 100 мм СУ-100. У делу јединица фор-

Оклопљена кампањола из бригаде „Пантери“ снимљена 1993. у селу Поточари код Брчког

Прича о набавци „нове кампањоле“ за ЈНА започиње од 1966. године када је на Главном војнотехничком савету усвојена Студија неборбених моторних и прикључних возила. Тежило се ка замени и модернизацији возног парка и истовремено унификацији возила. Предвиђено је да се набаве теренци у пет основних класа носивости, у којој су најмања возила носивости 0,75 тона 4x4 предвиђена за командно-штабне потребе, санитет и везу. Студијом су предвиђени прецизни тактичко-технички захтеви, посебно у погледу проходности на терену и могућности превоза железницом, бродовима и ваздушним простором.

Развој возила из категорије 0,75 т повећан је 1968. године *Црвеној застави*. Како су тешкоће развоја биле превелике, а корисници све нестрпљивији, 1973. године започели

јер су у поређењу са тим возилима били мање поуздани и дословце „мекани“ – склони кваровима посебно у теренским условима и осетљиви на ударце због танког лима.

ТЕРЕНЦИ СА ИСТОКА

У време Другог светског рата у фабрикама СССР-а масовно су произвођена теренска возила ГАЗ-67. Иако се показала да су сасвим солидни и за послератне потребе, 1953. године добила су наследника ГАЗ-69. У Горком су израђивана само две године, а од 1954. до 1972. године у фабрици УАЗ. Додуше ознака УАЗ-69 ретко се среће и возила из те фабрике позната су у изворној ознаци ГАЗ-69. Осим у СССР-у, за чланице Варшавског пакта, теренци *газ* израђивани су по лиценци у румунској фабрици АРО под ознаком *мускел* М-59 и М-461.

Возила 2П26 са четири ракете „шмељ”

Радионица „Пантера” 1933. године: израда оклопног наоружаног воза

мирани су чисти ракетни дивизиони скромног састава од две батерије са осам 2П26.

Током шездесетих година 2П26 били су један од ослонаца ЈНА у плановима одбране од масовног продора противничких тенкова. Ракете *шмељ* су већ средином седмдесетих потпуно застареле и повучене из наоружања у корист нове *маљутке*. Тиме се завршила ка-

ријера 2П26 у ЈНА. У последњим годинама службе 2П26 су коришћени у дивизијским ПО пуковима на мање важним правцима, који су имали две ракетне батерије и три артиљеријске батерије 76 мм ЗИС-3.

Теренци УАЗ-469 уведени су у наоружање у саставу пукова ракетног система ПВО куб-М. Коришћена су возила са радио-

уређајем Р-104АМЗ. У скромном броју коришћена су и возила у основном моделу са седам седишта и покретне радионице. Ипак, УАЗ-и су били раритети све до деведесетих година када су се на тржишту појавиле велике количине возила из руских резерви.

Припадници Книнци возили су 1991. године УАЗ. На нека од њих монтиран је митраљез 12,7 мм М2 ХБ *брауниг*. У „Пантерима” из Бијељине користили су самоградњу насталу на новој каросерији од челичних плоча, митраљеза 14,5 мм КПВТ и лансера за школске ракете воздух-земља SCAR, модификоване уградњом убојне главе. Друга наоружана варијанта има четвороцевни митраљез 12,7 мм колт-брауниг МЗ.

Посебне јединице полиције (ПЈП) МУП-а Србије као основно возило користиле су УАЗ. У време конфликта са терористима на Косову 1998. године, у фабрици 14. октобар у Крушевцу УАЗ-и су претворени у лака оклопна возила. Плоче челика морале су издржати директан погодак зрна калибра 7,62 милиметра. На боковима и задњим вратима постављени су отвори пушкарнице за самоодбрану посаде у случају да се нађе у заседи.

Део УАЗ-а добили су улогу борбеног возила за ватрену подршку. Они су наоружани митраљезом М2 ХБ. Неки су добили домаћи митраљез 7,62 мм М84, бестрзајно оруђе 82 мм М60А1 или аутоматски бацач граната калибра 30 мм АГС-17/Застава М93. На Косову и Метохији и југу Србије прошли су кроз тешку практичну проверу.

Мада су УАЗ-и издржали многе поготке, нису били идеално решење. Мало возило са много челика и оружја више није могло да се дичи високим перформансама и није могло да заштити посаду од противтенковских мина. ■

Александар РАДИЋ

Возило „тара” са минобацачем 120 мм на Полигону Никинци

ТАРА

Након пропалог покушаја да се потребе за теренцима подмире са FIAT-1107, у ЈНА су се 1980. године вратили првобитној намери да се возило 0,75 тона развија и производи код куће. На основу закључка Главног војнотехничког савета од 30. октобра 1980. године у ВТИ КоВ покренули су развојни задатак и примили понуде четири произвођача – *Црвене заставе*, ТАМ, ИМВ и ИМР. После процене предлога (јуна 1984. године) потписани су уговори са предузећима ИМВ из Новог Места и ИМР из Београда. Они су израдили прототипове нових возила са домаћим дизел мотором МС ОР IMR S54V снаге 56,5 kW.

После паралелног испитивања два модела победило је возило из ИМР и наручена су четири примерка – два прототипа отвореног и два затвореног модела кабине. Зелено светло за наставак развоја Савезни секретаријат за народну одбрану дао је возилу из ИМР, накнадно названом *тара*. Због грађанског рата и недостатка интереса оружаних снага угасио се развојни програм *Тара*, иако су израђени прототипови који су се врло солидно показали на теренским проверама.

Пише
Бранко КОПУНОВИЋ

РЕКОРДЕРИ

Ових дана, у јеку припрема за предстојећу Олимпијаду, наша прослављена репрезентативка у стрељаштву Јасна Шекарић прича да је све теже побеђивати и освајати медаље. Не жали се, само закључује да су на почетку њене каријере, првопласиране на великим такмичењима делили кругови и кругови од осталих. Данас, вели она, од првог до осмог места у финалној серији разлика је 0,1, 0,2 или 0,3 круга. Умешала се електроника, центар мете је милиметарски сужен, па гађај ако си мајстор. Јасна то јесте и са оправданим оптимизмом нишани нову олимпијску медаљу. Она је вишеструка светска, европска, балканска и државна рекордерка. Златно име нашег спорта, наш најбољи стрелац миленијума.

С много разлога увек помене оца Миладина, пуковника у пензији, некадашњег свевармијског рекордера у гађању из војничке пушке. Почела је и Јасна да тренира с ваздушном пушком, али се на време латила пиштоља...

Када смо код рекорда и рекордера, ових дана су нам статистичари предочили податке за које не треба голема математика већ осећај за прост пиљарски рачун који свакодневно шиба по леђима. Што се тиче пораста цена хране, комуналија и превоза, кажу дотична господа, постали смо рекордери у региону. Цене горива вртоглаво расту, па је забележено поскупљење бензина за 29 одсто у односу на почетак године. Сlike које никако не буде пријатне успомене спорадично се виђају по улицама наших места. Препродавци са кантама заузимају бусије, крију се од милиције и чекају возаче жељне да пазаре јевтиније. За квалитет не би руку у ватру. Многи су брзо прешли на гас, али авај! И то погонско средство је за годину дана поскупело 68 посто. Цене хлеба су чак 75 посто отишле нагоре, млека 40, меса 25... Деца су неухрањена, старији пате од гојазности. Последица некавалитетне исхране.

Ко је одговоран за овакву неодговорност према грађанима?

Тржиште! – кажу економисти. И овако зборе: јефтине гориво би смањило инфлацију, али за тако штогод ваљало би снизити акцизе.

Ако се, пак, смање акцизе, ко да намакне довољно средстава за државни буџет?!

Од овакве комбинаторике и бујања цена боли глава. А наши људи баш имају низак праг издржљивости. Није чудо, имајући у виду шта им се догађало минулих деценија. И тако стигосмо до још једног рекорда у региону. Тиче се потрошње средстава за умирење. За 43 милиона кутија седатива, које годишње узимају углавном људи средњих година, трошимо 29 милиона евра! Треба ли се назвати великим стручњаком па закључити колико је појава погубна, а трошак застрашујући.

Седативи, наравно, сем осталих последица, стварају тиху, али постојану зависност. Оном ко их узима на тренутак све изгледа подношљиво, међутим када прође дејство пилуле проблеми опет стоје где су били. Нови облик зависности код деце школског узраста зове се – видео-игрице. Социолози и педагози кажу да дете понекад треба (пре)пустити свету маште, ако у томе не претерује. Шта је претеривање нека сами одреде. Претеривање у бројкама изгледа овако: само једна играоница у центру Београда, која ради 24 часа, има 230.000 регистрованих чланова! Млади кажу да им је то место за провод, упознавање, такмичење, развијање духа... Чудно неко место.

Нисмо још исцрпili листу рекорда. У саобраћајној полицији имају податак да је, возећи моћни „вајпер“ на месту где је ограничење 40, младић севнуо са 273 километара на час! Од почетка године у Србији се догодило 23.000 саобраћајних несрећа, у којима су погинула 263 човека и повређено 7.000 људи. Главни узроци су пребрза возња и алкохол. Исто тако, знатно је смањен број удеса у којима су учествовала возила Војске Србије. Припадници Војске Србије су углавном примерни возачи и у својим приватним аутомобилима.

Наши једриличари на води који су се припремали за светско првенство све су очекивали, осим да им авион поквари планове. Они смелији маштали су о медаљама и рекордима, али неспретни пилот је радио не само о судбини једрилица него себи о глави. Мала „утва 45“ вукла је рекламу изнад земунске марине. Симпатична летелица и порука иза њеног репа нису претерано привлачили пажњу шетача опијених јарким сунцем. Али летач је ваљда хтео да скрене пажњу на поруку коју носи за собом, па је летео ниско, толико ниско да се она уплела међу јарболе елегантних лепотица припреманих за елитно такмичење. Драма у трагикомичном прологу: „утва“ је завршила покрај слава, човека су извукли из кобине, угруваног, без тежих повреда, очајни једриличари су креснули по неку сочну псовку и латили се поправке репрезентативних пловила... Чисто сумњамо да ће зацелити баш све ране, али појавиће се на старту шампионата, па шта буде. Ваљда им ништа неће слетети на главу. Доста им је њихове муке.

Водитељу „најпознатијег квиза на свету“ Ивану Зељковићу нагло је (о)пала популарност након једне једине изјаве. Увек учтивом и углађеном водитељу „Милионера“ омакла се реченица: „За женом старијом од 40 година звижди само претис-лонац“. Аух! Ако је и у шали, није центлменски. Да је неко други, али Зека, завапиле су даме. Речи као и дела, имају своју тежину. А добру реч смо чули од људи из просвете да се размишља о увођењу предмета чији би циљ био превенција вршњачког насиља. За дело ћемо видети... ■

МАЈОР ДР ДЕЈАН СТОЈКОВИЋ

НОВИ ПУТОКАЗ

Дисертација „Модели реструктурирања организација посебне намене“ мајора Стојковића, за коју је добио Годишњу награду Министарства одбране, представља својеврстан путоказ за реорганизацију и опсежну реформу Војске у систему одбране

војевремено студент генерације с просечном оценом 10,00, безрезервно опредељен за пешадијски род и командирске дужности, мајор Дејан Стојковић, дане проведене на Војнотехничкој академији у Жаркову сматра правом прекретницом у својој професионалној каријери. Иако ни током школовања није бежао од књиге и науке, о чему сведоче само најбоље оцене у индексу, тек је током рада у ВТА искрено заволео истраживачки и теоријски рад. Колеге с којима се интензивно дружио још за време студирања, већ су се налазиле на последипломским студијама, када је и сам одлучио да се искуша на неизвесном путу у науку, много другачијем од оног који је замишљао кад се опредељивао за војни позив и кад је, на Одсеку Копнене војске и Смеру пешадије, видео своју велику шансу. Шансу да, једном, постане командант бригаде и успешан војни стратег.

Живот је, међутим, хтео другачије, па је Дејан Стојковић, по добијању прве официрске звезде, кренуо на курс страног језика и последипломске студије. Било је тешко, али се, како данас каже, исплатило.

– Најпре сам морао добро да научим енглески језик. Пошто сам током школовања и студирања учио само руски, остало ми је да ван радног времена, после подне, савладам и ту препреку, па сам неколико година, два до три пута недељно, ишао на курсеве енглеског. На крају сам добио прилику да одем и на тромесечни курс у Мађарску, где сам добио сертификат STANAG 3, што ми је увелико помогло током последипломских студија. Могао сам да користим

научну литературу и на руском и на енглеском, што ми је омогућило да проширим нека сазнања неопходна за мој успешан научни рад. Науком се данас, у време Интернета, не можете бавити ако не знате енглески, зато ми није жао ни тренутка проведеног уз речник и уџбенике, иако ми је често био потребан који сат сна више – каже мајор Стојковић.

■ ИЗАЗОВИ ИСТРАЖИВАЧКОГ ПРОЦЕСА

Сви ти напори, учињени ван радног времена, баш као и веома добри резултати које је Дејан Стојковић, из године у годину, постигао на радном месту, учинили су да 2004. године пређе у Институт ратне вештине, где је знања, стечена на последипломским студијама на Факултету организационих наука, могао да искористи ефикасније и квалитетније. Уследила су теоријска истраживања у области војне науке, тактике, стратегије, ратне вештине. Окрећући се војном менаџменту, управљању системом одбране у најширем смислу, Стојковић је запазио и неке слабости у организацији која се, с правом и с много разлога, сматра изузетно тромом, често и неспремном на промене и реформе које живот изискује. Тада стечена искуства искористио је у раду на докторској дисертацији.

– Имао сам срећу да је у то време у Институту радио и пуковник Митар Ковач, који је, по доласку у Управу за стратегијско планирање, изразио жељу да будем део његовог тима. Тако сам 2005. године дошао овде и ангажовао се у веома амбициозним научноистраживачким пројектима. Био је то један од кључних тренутака у мојој каријери, али и у војсци уопште. То је време државне заједнице када смо, с једне стране, били веома отворени за међународне интеграције и процесе, а с друге стране, оптерећени унутрашњим проблемима и великим дуговањима војске, систем одбране био је у кризи, плате су биле неоправдано и неправедно мале, људи су били незадовољни... Било је, дакле, много изазова с којима је требало да се суочимо, много проблема пред којима више нисмо могли да затварамо очи.

Један од задатака постављених Управи за стратегијско планирање био је изнаглажење најрационалнијег, а при томе и најефикаснијег облика реформе система одбране, тада већ добро стегнутог у окове традиционализма и закона великих бројева. Од гло-

ГОДИШЊА НАГРАДА

На додели Годишње награде Министарства одбране за најбоље научне радове у Војсци Србије у 2007. години, истакнуто је да докторска дисертација мајора Дејана Стојковића, „Модели реструктурирања организација посебне намене“, представља путоказ за будуће истраживаче међу припадницима Војске и Министарства одбране. Посебно је апострофиран њен практични значај, који се огледа у чињеници да пројекције и резултати постигнути у том раду могу веома ефикасно да се искористе у остваривању високог нивоа успешности актуелне реформе Војске и система одбране у целини.

У дисертацији су, речено је, детаљно и систематично приказани модели реформе организација посебне намене, односно војске и других институција у систему одбране и безбедности. Примењене интердисциплинарне методе истраживања омогућиле су објективно утврђивање природе и карактера организационог реструктурирања војске, идентификацију спољних и унутрашњих извора реформе, утврђивање циљева и основних садржаја реорганизације, те основну стратегију реформе.

Чланови комисије су, између осталог, истакли и да сазнања и чињенице до којих се дошло реализацијом истраживања могу бити од користи не само будућим истраживачима реформе војске и других институција у систему одбране, већ и онима који руководе процесима реорганизације.

мазне организације, оптерећене вишком и људи и технике, требало је створити нови, савременији и ефикаснији одбрамбени систем, способан да правовремено и квалитетно реагује на све изазове времена у коме живимо. То није био ни једноставан, ни тако лак задатак. Помоћ науке се подразумевала.

– Свака реформа, а посебно реформа сложених система, захтева интердисциплинарни приступ решавању насталих проблема. Правовремено, ефикасно и квалитетно информисање интерне, али и шире, друштвене јавности, јесте један од начина за савладавање отпора који се, неминовно, јављају током сваке реорганизације, сваке промене, а поготову оне која се дотиче и самих темеља неке организације. Реформа је, при томе, перманентна ствар, она се, ако је квалитетна и целовита, спроводи непрекидно

но, с мање или више проблема, отпора, тешкоћа... Промене које смо спроводили последњих година нису биле ни популарне, ни лаке, али су у много случајева реализоване за краће време, ефикасније и квалитетније него у другим земљама. То сведочи о способностима менаџмента који је те промене осмислио и спроводио. На крају, то је резултат нашег заиста квалитетног школовања у војсци и у друштву у целини.

Током вишемесечног студијског боровка у норвешком Институту за одбрамбена истраживања, у Сектору за анализе, Дејан Стојковић имао је прилику да сагледа нека решења у пројектовању система одбране, која у развијеним земљама данас сматрају изузетно успешним, а која смо ми одавно истражили, па чак и прак-

тиковали. Концепт наоружаног народа, илити територијалне одбране, само је један од њих.

– Дугорочно планирање у систему одбране је опсежан, компликован, недовољно истражен и теоријски још неконсеквентан процес, изазован и за развијене земље, не само за нас на Балкану. Боравећи у Норвешкој видео сам да се и они суочавају с многим тешкоћама у реализацији тог задатка. Много је уопштених *инпута*, непредвидљивих околности и процена које имају свој утицај на дугорочну пројекцију. Од анализе окружења, националних интереса и циљева, важеће стратегије одбране и процене могућих савезника, од улоге међународних организација..., зависе и амбиције и приоритети у осмишљавању концепта система одбране. На основу тога развијају се сценарији, из којих онда произлазе захтеви за остваривање одређених способности система одбране. Пословни системи су, углавном, оријентисани ка профиту, ка стварању нове вредности. Они сами стварају ресурсе помоћу којих постижу те своје основне стратешке циљеве. Војска, као део сектора безбедности, па и тај сектор у целини, нема такав карактер. Систем одбране не ствара те ресурсе, он их добија од државе, његов циљ није стварање профита. У томе је разлика између организација у систему одбране и других. У томе леже и разлике на које морамо обратити пажњу када осмишљавамо, конципирамо и реализујемо реформу, односно када спроводимо радикалне промене, код нас проузроковане првенствено смањењем управо тих ресурса – напомиње мајор Стојковић и додаје да су издвајања за војску, током последњих неколико година, константно смањивана.

мајор Стојковић је командир чете војне полиције, начелник студентских класа у Војној академији, истраживач у Институту ратне вештине и референт, односно самостални референт у Управи за стратегијско планирање Министарства одбране. Данас је начелник одсека у истој управи и руководилац Радне групе за израду Годишњег оперативног плана МО за 2009. годину.

пored тог *инпута*, ми у нашим пројекцијама система одбране морамо да водимо рачуна и о многим другим чиниоцима који знатно утичу на ефикасно остваривање задатака у систему – подвлачи мајор Стојковић.

■ ПРЕДВИЂАЊЕ НЕПРЕДВИДЉИВОГ

Један од највећих изазова за људе који се баве планирањем у систему одбране јесте успешно предвиђање свих оних, мање или више непредвидљивих околности, изазова, претњи, отпора који могу да утичу на ефикасност система. Борба с ветрењачама спада у „опис послова“ људи који се баве пројекцијом промена и осмишљавањем реорганизације великих система. Ни у Војсци није другачије.

– Када о томе говоримо, ми не разматрамо само садашње капацитете и тренутне могућности и потребе војске, него и оне које предстоје у деценијама пред нама. За квалитетне пројекције, за успешно планирање потребно је знање, потребна су истраживања, потребна је наука. То нам, онда, даје ону дозу самоуверености неопходну да истрајемо на путу опсежних, понекад и темељних реформи. Резултати које смо постигли у последњих неколико година, од 2004. до 2008. године, на пример, од стабилног финансирања и враћања заиста превеликих дугова добављачима, преко реорганизације војске, до ослобађања од неперспективних вишкова, и у људском и у материјалном погледу, свакако охрабрују. То показује да су наше пројекције биле реалне, да смо на добром путу. При

томе, важно је рећи да смо се максимално трудили да пројектујемо један флексибилан систем, способан да се за најкраће време прилагоди тренутним околностима и непредвиђеним променама, материјалне или неке друге природе. При томе, сваке године се анализирају постигнути резултати, оцењује се ниво реализације пројектованих решења и уносе потребне измене. То је, у извесном смислу и највећа вредност наших пројекција, осмишљених с циљем да Војсци омогући остваривање оних мисија и задатака које као део система одбране има. Најважније је било изнаћи равнотежу између потреба и могућности државе. Да је пара било више, да је војни буџет у потпуности био усклађен са потребама државе и захтевима система, наша пројекција била би другачија. Овако, у знатно другачијим околностима, систем се „шири“ онолико колико му губер дозвољава.

Прелазећи степеницу по степеницу и савлађујући препреку по препреку, користећи, између осталог и искуства развијених и земаља у окружењу, у Управи за стратегијско планирање управо раде на изради дугорочног плана развоја система одбране до 2020. године. И он је базиран на више сценарија, у којима су разматрани различити нивои амбиција државе и у складу с тим различити циљеве и задаци Војске, потребни ресурси, могућности развоја оружаних снага и тако даље. Од реалности процена и анализа обављених у току реализације тог пројекта, нема никакве сумње, зависеће у великој мери и успех у наставку реформи. Јер, рекосмо већ, реформа трају. ■

Душан ГЛИШИЋ

■ ЕКОНОМСКИ ФАКТОР

– Добијали смо 30 до 40 одсто мање средстава него што нам је, с обзиром на тадашњу бројност и старост технике и наоружања, било потребно. Економски фактор је, поред свих осталих, био онај кључни чинилац, преовлађујући разлог за опсежну реорганизацију. Када развијене земље спроводе стратегијско планирање система одбране, када конципирају његов развој, оне то чине на основу процене способности да ефикасно одговоре на евентуалне, претходно целовито анализирани изазове и претње. Они, дакле, првенствено имају у виду могуће претње по систем безбедности и на основу њих пројектују реформу или парцијалне промене у систему. Ми нисмо у тој ситуацији, ми још немамо такву шансу. Покретачки фактор реорганизације нашег система одбране још су економске могућности земље. Сума коју ова држава издваја из националног дохотка за потребе система одбране је толика колика је, то је полазна основа за сва наша проучавања, анализе и пројекције. Али,

СРБИЈА ЧЛАН БАЛКАНСКОГ КОМИТЕТА ВОЈНЕ МЕДИЦИНЕ

На свечаном отварању 13. конгреса Балканског комитета војне медицине у Турској, Србија је примљена у пуноправно чланство те асоцијације.

У присуству представника Министарства одбране и начелника санитетских служби Бугарске, Грчке, Румуније, Турске и посматрача из Албаније и Македоније, шеф српске делегације генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић, поздрављајући присутне, нагласио је спремност Србије да уложи свој пуни стручни допринос и подели искуства стечена у области ратне хирургије, збрињавања политрауматизованих пацијената, повређених и оболелих у условима масовних катастрофа.

Нашу делегацију представљала су 34 стручњака из различитих области војне медицине. ■

ПОСЕТА ЛЕКАРА ИЗ WALTER REED - A

Стручњаци Walter Reed-a, једне од еминентних војномедицинских установа у свету, посетили су Клинику за психијатрију ВМА. У делегацији су били др Харолд Вејн, шеф психијатријске консултативне службе, његов заменик др Андре Боутери и психолог др Флоранс Фореман.

Гости су се обавестили о резултатима рада наших стручњака у области трауматског стреса и пострауматског стресног поремећаја. Доктор Харолд Вејн одржао је предавање о „Збрињавању ефектата ратне трауме“. Предавању је присуствовао већи број психијатара и психолога са ВМА и других војноздравствених установа. ■

ВОЈНО-САНИТЕТСКА САРАДЊА СРБИЈЕ И НОРВЕШКЕ

На основу плана билатералне војне сарадње, делегација Краљевине Норвешке боравила је у радној посети српском војном санитету и Војномедицинској академији.

На састанку српско-норвешке радне групе анализирали су досадашњи аспекти војномедицинске сарадње и договорене даље активности у реализацији билатералне командно-штабне и теренске вежбе лаке пољске болнице у другој половини 2008. године.

Било је речи и о даљој реализацији донаторске помоћи Краљевине Норвешке у опремању центра за лекаре и медицинске техничаре, те о припреми нашег санитетског особља за евентуално учешће у мировним мисијама. ■

УКРАТКО

▶▶▶ **НОВИ ЧЛАНОВИ МЕДИЦИНСКЕ АКАДЕМИЈЕ СЛД** – Медицинска академија СЛД богатија је за четири нова члана са Војномедицинске академије.

Професор др Бела Балинт из Института за трансфузију одлуком изборне скупштине постао редовни члан Медицинске академије, што представља још једно признање врхунском трансфузиологу, хематологу и једном од пионира молекуларне медицине.

Дописни чланови Академије постали су пуковник проф. др сц. мед. Војкан Станић, начелник Клинике за грудну хирургију ВМА и председник Српског лекарског друштва, пуковник проф. др сц. мед. Небојша Станковић, главни хирург Војске Србије и начелник Клинике за општу и абдоминалну хирургију ВМА, и пуковник проф. др сц. мед. Небојша Јовић, начелник Клинике за максиларно-лицну и оралну хирургију и имплантологију ВМА.

▶▶▶ **ЕДУКАЦИЈА МЕДИЦИНСКИХ ТЕХНИЧАРА** – Едукација за нуклеарно-медицинске техничаре у Србији са темом „Базични курс из нуклеарне физике, инструментације, радиофармације и примене клиничких протокола у нуклеарној медицини“ одржана је у Војномедицинској академији, под покровитељством Европског удружења нуклеарне медицине, уз активно учешће стручњака ВМА у својству предавача и демонстратора.

Курсу је присуствовало 40 полазника из нуклеарно-медицинских центара Србије. ■

▶▶▶ **УДРУЖЕЊЕ ВЕТЕРИНАРА СИСТЕМА ОДБРАНЕ** – У Војномедицинској академији одржана је основачка скупштина Удружења ветеринара система одбране. Удружење представља струковну организацију ветеринара у систему одбране и биће део Ветеринарске коморе Србије.

За председника удружења изабран је мајор Предраг Масловарић из Школског центра ветеринарске службе. ■

Припремила
Елизабета РИСТАНОВИЋ

ОБЕЛЕЖЕН МЕЂУНАРОДНИ ДАН „ПЛАВИХ ШЛЕМОВА“

Уједињене нације су обележиле Међународни дан „плавих шлемова“ УН, 60 година од када је упућена прва мировна мисија светске организације. У Женеви је саопштено да је више од милион миротвораца УН учествовало у 63 мировне операције, од када је установљен тај механизам 1948. године.

Миротворне мисије УН су све комплексније, и тренутно се 110.000 припадника војних снага и цивилног особља налази у 20 мировних

операција широм света. У том периоду је више од 2.400 припадника „плавих шлемова“ смртно страдало „служећи миру“, док је на милионе људских живота спасено њиховом храброшћу – речено је на свечаности у Женеви. ■

САД ТЕСТИРАЛЕ ИНТЕРКОНТИНЕНТАЛНИ ПРОЈЕКТИЛ

Америчко ратно ваздухопловство успешно је тестирало интерконтинентални балистички пројектил „Minuteman 3“, без бојеве главе, на лету дужем од уобичајеног, саопштили су представници ваздухопловства САД.

Пројектил је прелетео удаљеност од приближно 8.449 километара, пре него што је погодио предвиђену metu у Јужном Пацифику, недалеко од острва Гуам, потврдио је у војној бази Ванденберг у Калифорнији поручник Рејмонд Џофри. Он је рекао да је пројектил превалио око 1.000 миља (1.609 километара) дужу трасу од уобичајене, те да је тест потврдио поузданост и прецизност тог оружја.

„Дужи лет део је наших процедура тестирања. Сваке три године испробавамо продужен домет пројектила“, рекао је капетан Џејсон Јејтс. ■

У ЕКСПЛОЗИЈИ СКЛАДИШТА УНИШТЕНО ВИШЕ ОД 400 РАКЕТА

У пожару који је захватио војно складиште на северозападу Русије уништено је више стотина ракета типа ваздух–ваздух, а за сада нема података о евентуалним људским жртвама. Пожар се догодио у хангару у близини града Лоденоје Поље, око 240 километара северно од Санкт Петербурга, а у њему су се налазили борбени авиони сухој Су-27 као и ракете.

„Уништено је 450 ракета ваздух–ваздух у пожару.

Нисмо још установили колико их је експлодирало, а колико је оштећено због пожара, али у сваком случају оне неће бити употребљиве“, изјавио је извор из руске војске агенцији *Интерфакс*.

Локални новинар Василиј Коршунов каже да је угледао црни дим и да је чуо експлозије, а да је затим видео трагове ракета како парају небо. Он је својим мобилним телефоном забележио снимак који су објавиле руске телевизије и каже да су изнад продавнице пролетали пројектили. ■

ХРВАТСКИ ВОЈНИЦИ НА ГОЛАНСКОЈ ВИСОРАВНИ

Током јуна једна јединица хрватске војске са скоро сто војника креће у мисију УН на Голанску висораван, што ће бити највеће хрватско учешће у некој мировној операцији у оквиру светске организације. Чета хрватске војске, која на Голан иде по одлуци Хрватског сабора, замениће словачке војнике у оквиру аустријског батаљона, а како је по одлуци Сабора предвиђена могућност ротације до 31. децембра 2009. године, мисија УН на Голану (UNDOF) постаће највећа мисија Хрватске у саставу УН.

Осим мисије на Голану, која носи одредницу *средње ризична*, хрватска војска од прошле године учествује и у мисији UNIFIL у Либану. На Голанској висоравни тренутно бораве 1.062 војника, 57 војних посматрача, 40 припадника цивилног међународног персонала и 105 припадника локалног цивилног персонала. ■

ПРОДАЈА ВОЈНЕ ИМОВИНЕ У РУСИЈИ

Министарство одбране Русије одржало је прву у историји аукцију на којој су продата два напуштена војна насеља у Москви, чија имовина није од велике вредности, али се налазе на престижним локацијама. Продата је парцела од 1.200 ари у чувеном московском насељу – елитној Рубљовки, за око 74,5 милиона евра (2,61 милијарду рубаља).

Ар земље на тај начин продат је за око 90.000 долара. Директор аналитичког центра корпорације ИНКОМ Дмитриј Таганов сматра да је то просечна цена и да ће купац морати да уложи доста средстава ради привођења купљене имовине будућој намени. На аукцији је продато и непотребно војно насеље на северу Москве за приближно 32,7 милиона евра. Министарство одбране најавило је да ће продати између 20 и 50 непотребних напуштених војних објеката од Москве, Санкт Петербурга и Калињинграда до Владивостока, на Далеком истоку земље. Планира се да се уложени новац искористи за стамбено обезбеђење и социјалне потребе војних лица. ■

НИКОЛАЈ МАКАРОВ НОВИ НАЧЕЛНИК ГЕНЕРАЛШТАБА РУСКЕ ВОЈСКЕ

Председник Русије Дмитриј Медведев сменио је начелника Генералштаба руске војске Јурија Балујевског, и на његово место именовано досадашњег заменика министра одбране Николаја Макарова. Медведев је то саопштио на саветовању у Кремљу. Истовремено је Балујевског, који ће убудуће обављати функцију заменика секретара националног Савета за безбедност, наградио орденом „за заслуге пред отаџбином“.

Руски председник је навео да је кандидатуру Макарова предложио министар одбране Анатолиј Серџуков. Серџуков је на том саветовању казао да је Макаров „прошао озбиљан пут од командира до заменика министра, начелника оружаних снага“ и да је на свим дужностима оставио утисак „специјалист са знањем и високом иницијативом“. ■

Пише
Александар РАДИЋ

АМЕРИЧКА ЧИЗМА У ИРАКУ

Американци су 2003. године ушли у Ирак са намером да отклоне сваки ризик од ирачког самосталног политичког курса заснованог на примени или самом постојању снажне оружане силе. Пет година касније, они настоје да створе нову ирачку оружану силу која у потпуности може да преузме терет борбе против герилаца и терориста и обезбеди територијалну целовитост државе. Али и поред присуства релевантних ирачких снага безбедности, ништа неће бити препуштено ризику.

У настојању да створе нову ирачку оружану силу, Американци су у строј поново позвали официре школовани у време владавине Садама Хусеина. Они су се у међувремену сналазили у цивилном друштву, без наде да ће поново да се баве старим послом, али када је затражало, враћени су на чело јединица и послати у нови рат. То су искусни официри из организације која већ деценијама води ратове или се барем одржавала у високој борбеној готовости.

Ирачани су подржавали савезнике по пореклу и вери у ратовима против Израела, од 1980. до 1988. године ратовали су са Ираном, повремено су се борили и код куће против Курда. Садам Хусеин се дичио симболима ирачке силе и најчешће се у јавности појављивао у униформи са црном беретком. Буџет се трошио на првом месту за набавке нових софистицираних средстава ратне технике и развој инфраструктуре.

Ирак се развио у гарнизонску државу, у којој се хијерархија друштва практично подударала са командном структуром оружане силе.

Традиционални ирачки милитаризам истрошио се почетком деведесетих година у авантуристичкој офанзиви против Кувајта, узалудном покушају да се Америка и савезници одврате од рата и, на крају, у грађанском рату против Шиита и Курда.

Американци и савезници су 2003. пред собом имали само сенку старе силе која се брзо урушила – униформе су завршиле у песку, а ратници су отишли кућама. Нове власти, са страним униформама, покушале су прво да промене традиционалне вредности и да од полиције створе нову узданицу поретка. У полицијске јединице организоване и наоружане као лака пешадија примани су ветерани заливских ратова. Они су тада, раме уз раме са Американцима, добили борбене задатке у одбрани слабашне самосталности Ирака.

Масовност побуне и снажне намере три конститутивне националне, односно верске групе да се осамостале и истовремено засићеност Америчана свакодневним борбама, довели су до обнове ирачке војске. Она се одмах нашла у борби против побуње, али посебан значај има као кохезиона сила која може да одврати или чак да заустави покушаје поделе Ирака.

Американци су покренули процес обнове, али су поставили ограничење докле може да расте ирачки потенцијал. Ускратили су сваку могућност да Ирачани дођу до офанзивних средстава и усмерили су развој на лаке пешадијске јединице, обучене првенствено за актуелни ратни сценарио. Као контролни механизам, у команде ирачких јединица уведени су амерички официри који су

пратили читав ток, од избора нових кадрова, обуке и формирања јединица од најнижег тактичког нивоа, преко бригада и дивизија до Генералштаба. Покренути су курсеви, а затим систем школовања нових официра.

На терену Ирачани су одменили део Америчанаца и донели су свежи ауторитет ирачким политичарима притиснутим теретом става да су само представници страних интереса и да су подређени америчким генералима. Ирачани у униформама превагнули су у постадамовском времену као фактор самосталности. Може се сматрати да је амерички утицај суштински очуван, али сада Ирачани желе да заокруже процес обнове државности. Један од примера промене представља снажан став ирачких политичара да Американци више нису у прилици да потпуно аутономно у односу на локалне власти воде све безбедносне послове.

На захтев Америчанаца да се потпише безбедносни документ као правни основ за присуство страних јединица, Ирачани су поставили питање докле ће то бити нужно и до када ће странци имати широка овлашћења у безбедносном сектору. Ирачани траже да се уважи чињеница да су размере активности побуњеника сада знатно ниже.

Американци су сами тражили „иракизацију“ рата и када се показало да су локалне снаге нефикасне – они не желе да то уваже и да покрену процес смањивања властитих снага у Ираку, које сада чини око 151.000 људи.

На притисак противника рата повремено се, у контексту изборне трке, помоли понеки став да Американци треба да иду из Ирака, али практични потези су усмерени на то да се упоредо држе америчке јединице и преда велики део безбедносног посла самим Ирачанима. Американцима зато треба документ са потписом ирачких званичника, и то ће добити без обзира на критички став савезника.

Средстава за притисак на Ирачане има много – главнина ирачког новца, према условима из једне од давних Резолуција Савета безбедности УН, налази се на рачуну у САД. Нафта добро иде на тржишту, цена расте, новац на ирачком рачуну расте још брже, али ако Американци одлуче, тај новац ће добрим делом отићи на трошкове судских пресуда против државе Ирак које су последица Садамовог рата из 1990. године. Зато се не доводи у питање да ли ће Ирачани потписати папир који на сто ставе Американци. И поред присуства релевантних ирачких снага безбедности, ништа неће бити препуштено ризику – америчка чизма остаје у Ираку. ■

СИГУРНОСНЕ КАМЕРЕ

Већ дуже време безбедност објеката и људи може се контролисати на даљину. Новост у тој области јесу камере и друга опрема за широку примену, којом се куће, викендице или производни погони, према потреби, целодневно надзиру са удаљеног места, уз коришћење Интернета. За војну организацију њихова примена је веома значајна, јер омогућује централизован надзор бројних издвојених објеката из удаљеног центра за мониторинг.

БЕЗБЕДНО ДАЉИНУ

Еројне истраживачке лабораторије из области безбедности и заштите људи и објеката непрекидно су ангажоване на проналажењу начина контроле и надзора са даљине. Истражује се у више правца, али два су у пракси најуспешнија. Најпре, то је аутономни надзор у локалној мрежи, уз могућност праћења стања безбедности са издвојене локације. Други је целодневни надзор из центра за мониторинг. У том случају реч је о комерцијалној услузи безбедносних агенција, које непрекидно (или „24 часа“), уз одговарајућу наплату, надзиру објекат у коме су постављене камере или други сензори ради спречавања провале и неовлашћеног кретања у заштићеном простору.

Техника и технологија које се користе за ту врсту делатности врло је разнолика. Сигнали се до центра за мониторинг могу преносити телефонским (жичним) линијама, сателитском везом, бежично или радио-везом, сигнаlima постојеће мобилне телефоније, или све више коришћеним Интернетом. Дакле, Интернет је мрежа која пружа неслућене могућности контаката, а кад је реч о заштити људи и објеката, потпуно и сигурно омогућује пренос до центра за мониторинг – свих врста сигнала са сензора који се користе у обезбеђивању.

Прва опција омогућила је да се удаљена контрола објеката у приватном власништву пренесе и на ниво личног надзора. Наиме, многи су власници објеката навикли да свакодневно имају увид у стање безбедности објеката и сопственог поседа. То им омогућава

СТ НА

Мрежна камера

новија технологија, која је данас све лакше доступна и на нашем тржишту. Међутим, сада је распрострањенија друга опција – целодневни надзор из центра за мониторинг.

САВРЕМЕНА ТЕХНОЛОГИЈА

Мрежне камере високих перформанси, видео-сервери, који су уједно и енкодери (уређаји који преносе и претварају сигнале у видљиве податке), одговарајући софтвер за управљање системом обезбеђења, алармни уређаји (звучни и светлосни), уређаји за бележење сигнала и снимање на нове медије – основа су и за лични надзор власника над својом имовином.

Први, али не и најбитнији, саставни део савременог система обезбеђивања објеката јесу сензори и камере. Сензори могу детектовати покрет, повећање температуре, звук или светлост, што је у многим случајевима довољно за правовремено откривање провале у објекат и реаговање интервентних тимова. Међутим, много се чешће постављају системи видео-камера који пружају и визуелни доказ о провали, пожару или неком нежељеном догађају у заштићеном објекту. Треба имати у виду да саме камере, без осталих сензора и, наравно, без људи који таквим системом управљају, не пружају потпуно обезбеђење. Но, како ће објекат бити обезбеђен и која средства ће бити уграђена – то зависи од безбедносне процене угрожености. На пример, ако је у питању трговински објекат, најчешће је довољно поставити једну или две камере, са неколико

УРЕЂАЈИ

Мрежна камера је, наравно, специфична камера, са свим класичним компонентама које чине и сваку другу камеру, али поред тога има у свом софтверу и IP адресу. То значи да се таква камера може директно прикључити на линију Интернета (LAN, WAN, Ethernet или директно на Интернет), те да ће је препознати софтвер за управљање и на удаљеном рачунару, по њеној специфичној адреси и омогућити кориснику да управља њоме, прима слику и снима на видео-рекордеру. То значи да камера не мора бити директно прикључена на рачунар са ког се управља. Са њоме се може комуницирати преко web сервера, FTP сервера, FTP клиента, E-mail k, или аларм менаџмент програмима, а њен рад се може програмирати и активирати са даљине. Камера има дигитални улазни и излазни канал, аудио-канал, серијски порт (или портове преко којих комуницира) за пријем серијских података или контролу покретних и зум-механизма. Све то обезбеђује мали процесор, а и флеш и DRAM меморија.

Видео-сервер (или видео-енкодер) јесте преносни уређај мрежног видео-система који прима аналогне и дигиталне сигнале са камере. Има аналогне улазе преко којих комуницира са камерама и дигитални излаз за прикључак на Интернет. Те сигнале претвара у дигитални облик и прослеђује до монитора. Наравно, видео-сервер обезбеђује и друге функције. Са камерама и другим мрежним уређајима „комуницира“ преко IP адреса и портова.

КОМПЕНЗАЦИЈА СВЕТЛОСНОГ БЛЕСКА

Кад је реч о вратима, највећи проблем за безбедносне камере била је изненадна промена осветљења при отварању и затварању спољних улазних врата. Наиме, блесак светлости који се тада појављивао заслепљивао је камере старијег типа. Данас већина савремених камера, које се користе на обезбеђењу улазних врата, има или релеје за нормалан рад при промени осветљења или је компензација светлосног блеска решена софтверски.

противпровалних сензора. Тако су у Новом Саду многи киосци опремљени сензорима покрета који, у случају провале у киоск, узбуњују надзорну службу. Међутим, у тим киосцима све више је и минијатурних камера, којима се снима провала и чији снимак је могуће користити као доказни материјал против провалника. Тај податак указује на чињеницу да цена таквих уређаја, а и закуп за праћење у центру за мониторинг нису превише скупи, те да се више исплати инсталирати било какав систем обезбеђења него ризиковати већу штету од провале.

За оне кориснике који немају озбиљније захтеве, а нису им велике ни потребе, дакле, за једноставан мрежни надзор, Axis нуди палету фиксираних камера са различитим својствима. За унутрашњи надзор најједноставнија је мала камера Axis 206, са филмским или видео JPG форматом (motion JPG), 30 фрејмова у секунди у резолуцији VGA 640x480 пиксела. Камера се једноставно повезује са Интернетом преко Axis Internet динамичког DNS сервиса, заснованог на платформи Vindouz, прилагођеној у Axis-овим компјутерским лабораторијама. Управљање је вишејезично. У тој групи камера највише перформансе поседује Axis 216FD-V, која има симултане могућности коришћења видео JPEG и MPEG-4 формата слике од 30 фрејмова у секунди, у видео-графичкој резолуцији од 640x480 пиксела. Смештена је у чврсто кућиште заштићено од удара (противвандалска заштита). Има верификалну лећу 2,8–10 мм DC-Iris, напаја се из локалне мреже, а комуникација за преношење аларма и звука са микрофона

је двоканална. Сем тога, има улаз и излаз за додатне вањске сензоре, попут детектора за врата или светлосне детекторе...

Другу групу чине професионалне камере, које се могу користити у унутрашњем и спољашњем мрежном видео-надзору. Основни тип је Axis 211 камера, са одликама претходно споменутих камера, док корисници са већим захтевима могу добити камере са повећаним техничким одликама до 45 фрејмова у секунди и резолуцијом 640x480 пиксела, односно 60 фрејмова у секунди и резолуцијом 480x360 пиксела. Посебни додаци могу бити и микрофон, а све камере су смештене у покретно метално кућиште.

Највећи квалитет пружају камере Axis 223M и 225FD. Код апарата типа 225M, сама ознака M указује да је реч о камери са CCD сензорима од 2,0 мегапиксела, који у мрежу шаљу сигнал са сликом од 12 фрејмова у секунди и резолуцијом од 1.600x900 пиксела. Камера типа 225FD фиксира се на плафон у противвандалском кућишту. Она служи за професионални надзор, а може да ради и на температури од - 20 степени Целзијуса. Има аутоматски дневно-ноћни режим рада, инфрацрвени филтер и два алармна улаза и излаза за вањске сензоре и друге уређаје за контролу врата, прозора или покретних делова у зони обезбеђивања.

У трећој групи су камере у кућишту којим се може управљати помоћу посебне конзоле са џојстиком, односно, које се могу покретати вертикално 180 степени и хоризонтално у пуном кругу. Реч је, такође, о професионалним дневно-ноћним камерама са зумом до 18 пута и новим типовима резолуције у PAL или NTSC техници. И те камере, као на пример Axis

ВОЈНА ПРИМЕНА

Несумњиво је да такви комерцијални системи могу веома успешно да се примене и за војне потребе, захваљујући модуларности, једноставности постављања и коришћења, управљања и контроле са издвојеног места. То такве системе чини погодним за издвојене објекте, страже, а и за надгледање складишта, ауто-паркова, гаража, склоништа, стрелишта, објеката у којима су ратне резерве, и сличних. Систем омогућава обезбеђење уз целодневну контролу – у реалном времену, посебно из издвојеног центра за мониторинг. Надзор са издвојеног центра смањује трошкове контроле и број људи ангажованих у обезбеђењу. Исто тако, мрежна контрола, могућност преносења сигнала бежичним путем (wireless), радио-сигналом, сателитским или кабловским Интернетом, и на друге начине, обезбеђује комплетан увид у безбедност објекта у реалном времену. И, наравно, заступљена је активна компонента безбедности војних објеката, а то је могућност правовремене употребе интервентног тима у случају нарушавања безбедности заштићеног објекта. Дакле, за војну организацију примена таквих система има велик значај, јер омогућава централизован надзор бројних објеката из удаљеног центра, односно уз рационализацију добије се већи квалитет обезбеђења.

То је систем уз који се испоручује комплетно упутство са детаљним објашњењима, спецификацијама компонената и њиховим могућностима и ограничењима. Уз то се (уз систем) добија и инсталациони диск са софтвером. То све говори да просечан корисник може да се оспособи за његово коришћење веома брзо и квалитетно, а да је и провера знања веома једноставна.

Плафонска камера 225FD

214PTZ, имају вишеканалну везу и релеје за детекцију отварања врата, односно за различите сензоре покрета или осветљења. Било да су смештене у управљачко или плафонско (доме) кућиште, квалитет и функционалност камера иде и до 35 оптичког и 12 пута дигиталног зума.

СОФТВЕР

Свака од тих камера прикључује се на неки од различитих типова видео-сервера/енкодера који могу бити једноканални или четвороканални. Сервер прима аналогни сигнал са камере по једноканалној или двоканалној вези, у резолуцији којом камера снима и прослеђује сигнал, симултано га декодира и преноси преко IPv6 протокола (IP – Internet protocol). Након тога, у серверу се сигнал енкодера у видео JPG или MPEG-4 формат, којим се слика приказује на монитору. Квалитетнији сервери имају могућност и до 20 симултаних видео-енкодирања. На пример, сервер/енкодер Axis 243SA/241S/Q/QA, поред поменутих особина, има и могућност промене пет резолуција од 704x576 (PAL) до 704x480 (NTSC) и 11 нивоа компресије. Сем тога, на сервере могу да се прикључе још четири аларма. За аларм имају 9 MB меморије, а и конзолу са џојстиком за управљање камерама. Већина сервера/енкодера екстерног су типа, са властитим кућиштем, али се израђују и као модули у виду картице која се може уградити у рачунар (на пример тип Axis 243Q Blade 4 channel).

Видео-сервери могу да се поставе у одговарајућа лежишта, а фирма Axis има и свој тип монитора за те системе.

Оно што је значајно за такве системе је-сте чињеница да је софтвер аутентичан и произ-

Видео-серверски уређај Axis 240Q

веден управо за потребе управљања камерама и серверима Axis. У сарадњи са 400 компанија Axis је усвојио комплетно софтверско решење, са одговарајућим спецификацијама за сваку варијанту примене њихових безбедносних производа. Софтвер омогућава преглед камера, снимање и управљање системом. Комплетан се добије и на промоционом компакт-диску, што много значи купцу, јер говори да је проверен и стабилан у раду. Користи се преко рачунара, односно управљачке станице за камере Axis (Axis Camera Station), у окружењу Виндоуза.

Софтвер омогућаје комплетан преглед снимака у реалном времену, са више камера које симултано преносе сигнал до монитора, на коме су приказане слике са сваке камере преко подељеног екрана. Наравно, сваку слику је могуће увећати на цео екран или зумирати део слике. Такође, могуће је са сваке камере снимати сигнал на дигитални видео-снимач, у формату MPEG-4 или видео JPG који обезбеђују висок квалитет. И то без ограничења. Са радне станице Axis, како је већ речено, могуће је и помоћу сојстике или мишем управљати плафонским (доме) и другим покретним камерама, које се окрећу вертикално и хоризонтално. Колико је софтвер квалитетан говори и чињеница да обезбеђује филтрирање дима, магле, кише и снега са снимка, а може и да елиминира нагли блесак светла при отварању

Приказ управљачких функција на монитору

AXIS НА НАШЕМ ТРЖИШТУ

Међу бројним светским фирмама чији се производи налазе на нашем тржишту, јесте и Axis Communications AB, са седиштем у Шведској. Она је лидер маркетиншке продаје за мрежни видео (www.axis.com). Свету су се представили са првом мрежном камером 1996. године, након две декаде експериментисања у мрежним технологијама, у сарадњи са произвођачима и институтима који развијају такве системе. Искуством и истраживањем постигли су оптималне комбинације мрежних камера, сервера и софтвера – три компоненте које чине квалитет у мрежном видео-надзору.

Они нуде неколико комбинација система, који се не разликују толико по цени колико по компонентама које могу да задовоље захтеве купаца.

Таква технологија данас није ни превише скупа, јер се цена спустила на ниво доступан просечном купцу. То више није технологија за елиту, већ за масе. А варијанте за обезбеђивање су, заиста, многобројне. Тај систем је у неку руку јединствен по својој комплетности. Наиме, при одабирању система веома је важно имати компатибилне компоненте. Често се дешава да фирме за уградњу безбедносних компоненти нуде камере једног произвођача, сервере других, софтвер трећег... И то само зато што су у конкретном тренутку имали на лагеру производе које су јефтиније набавили. Међутим, систем Axis указује да се комбиновање компоненти различитих произвођача не исплата (не само због резервних делова, сервисирања и одржавања).

Компанија Axis Communication постигла је велики успех у пословању и почетком 2008. године испоручила је милион мрежних камера откако је прва камера произведена пре 11 година.

Коришћење филтера за елиминацију магле, кише, снега...

вањских врата. Због тога се тај видео-надзорни систем може користити у лукама, на аеродромима, за контролу саобраћаја, у тунелима...

Подразумева се да је претраживање снимака веома једноставно, а обезбеђени су и пренос звука и његово снимање у реалном времену. Те камере добиле су назив „мрежне“, јер је њихов сигнал могуће преносити кроз Интернет мрежну инсталацију у реалном времену. Исто тако, до снимака се може доћи са удаљеног положаја, користећи Интернет, помоћу претраживача или Виндоуз

чврстим диском од 250 гигабајта или већим. Уграђен је у кућиште, заштићено од удара.

Системи се продају и у обједињеној варијанти, на пример, као Осматрачка опрема 262+/207 (Surveillance kit), Axis 210, 262+/210, и слично. Разлике су у броју и врсти камера, управљачком софтверу и другим детаљима. То указује на чињеницу да је систем модуларан и да се веома лако могу комбиновати компоненте како би се добио квалитет. ■

клијент апликације. Као у свим безбедносним системима софтвер омогућаје и пренос аларма, електронске поште и осталих сигнала у дуплексу, у стварном времену, укључујући и аудио-комуникацију. Вишејезичност софтвера је такође његов квалитет.

■ УПОТРЕБА

Стручњаци фирме предвидели су два сценарија коришћења. Један је у локалној властитој мрежи (LAN), а други претпоставља контролу, управљање камерама и системом са удаљене локације помоћу Интернета, коју спроводе супервизор или нека друга безбедносна компанија која обезбеђује целодневан видео-мониторинг. Та могућност обезбеђује власнику објекта увид у рад система и преглед снимљеног материјала са било које удаљености на планети, наравно, уз помоћ Интернета.

Иако систем има ограничење да истовремено приказује и до 25 слика са камера, од тога 16 на једном монитору, за снимање нема ограничења. Снимање може бити непрекидно, временски ограничено или планирано (шедулинг) заједно са звучним и алармним сигнаlima. Подржан је потпун дуплекс аудио (двострука гласовна комуникација). Фирма Axis нуди корисницима и свој мрежни видео-снимач Axis 262+ са

Никола ОСТОЈИЋ

ДЕЦА СУ ЉУБИВОЈЕ РШУМОВИЋ, ПЕСНИК НАРОД ПОСЕБАН

Колегиница из шведске организације Safe to children испричала ми је невероватан случај. Била је у логору Курда. Када су родитељи изгинули, остала су мала деца, логор је био пун беба са бабама. Деца плачу, траже храну и баке почињу да их привијају на груди. После два месеца те жене су почеле да добијају млеко и да хране децу. Кажем, дете треба родити, а онда ће природа, Бог, назовите то како хоћете, помоћи да се то дете одгаји, да оживи и да се развије у човека.

Говорећи, исписујући стихове, снимајући емисије за децу, Љубивоје Ршумовић упорно говори – деца су народ посебан. Посебно за њих ствара већ деценијама, и она то препознају. Читајући га постају све више људи, остајући све више деца. То је такође могуће у свету посебних, из кога вам преносимо неколико слика о одрастању и разумевању.

Судбином одређени или појединачним енергијама обликовани наши животи одвијају се на различите начине. Шта је то што је одредило Ваш живот, што га је учинило баш оваквим какав јесте? То могу бити догађаји, људи, избори, мириси, књиге, идеје ...

– Вероватно је то, мало је парадоксално рећи, учинила болест. Ја сам се у четвртој години разболео од тешког запаљења плућа, скоро да сам буквално умро. Мајка ми је запалила свећу, сашила укупно одело, дакле сасвим тужна прича, и онда ме деда спасава једном инјекцијом, како је он после причао „врћом талијанском калцијумовом, војном“. Тако сам остао жив. То ми је донело извесну благу привилегију, био сам поштеђен тешких послова у детињству. Живео сам на селу Љубишу, на Златибору, где нема ленчарења и ошљарења, већ како дете расте тако добија, адекватно свом узрасту, послове и одговорности које може да ради. Био сам благо поштеђен свега тога после ове болести.

Наравно, имао сам другаре са којима сам се играо, са којима сам проводио време. Биле су то игре занимљиве. Сада када се са дистанце од 60 година сећам тих дана, мислим да су можда баш те игре, својим креативним садржајима, пробудиле у мени неку жељу да и сам стварам игре, да тражим нова игришта...

Тако сам успео да у себи сачувам императив игре коју сваки младунац има. Нажалост, ови наши младунци, притиснути животом и обавезама, најчешће изгубе тај императив, препусте се другим императивима, другим захтевима и законима. Имао сам среће да сачувам игру у себи. То ме држи и данас, и то је добро. Занимљиво је да сам у раном детињству још једном скоро умро, описао сам то у својој књизи *Три чвора на трепавици*, када сам играјући се исекао вену на ноzi и искрварио. И онда ми је спасао тај исти деда – Стеван Симовић, мајчин отац. Урадио је нешто потпуно сулудо – како сам био скоро сасвим искрварио, већ у дубокој коми, он је једноставно спојио мој крвоток са мајчиним крвотоком, уз помоћ две игле и гуменог црева. Не знајући при том, а то се догађа тамо негде 1950. године, да ли имамо исту крвну групу или различиту. Дакле, ризиковао је да убије и своју ћерку и мене. Касније ми је говорио: *знаш да је Мица изгубила прворођено дете, ни њој живота више не би било*. Помало је необично, али су те две смрти одредиле мој живот, рекао бих у облику афоризма.

*Поменули сте време свог детињства и игре које су се играле у то време у селу у коме сте расли. Колико су се генерације мењале с временом, та Ваша са којом сте се играли, она за коју сте почели да пишете и ова сада?
Да ли се мења та наша дечија популација?*

– Мењају се услови, тако је то у природи, а тако је то и у људском друштву. Промене се услови, па се промене и игре.

Међутим, императив игре остаје. Тако је, вероватно, Бог одредио. Данашња деца такође имају тај императив у себи, као и сви младунци, јер игра је у ствари симулација стварног живота. Ако током игре прође кроз емоције, кроз страх, кроз радост, кроз победе, кроз неизвесност, кроз опрез, губитак – онда ће стварни живот у сличним ситуацијама бити мање шокантан. Игра је ту да би деца осетила слат победe, зато ће она као заоставшину из света игре имати у себи, како то спортски новинари зову, победнички менталитет у стварном животу. Наравно, данашња деца имају нове играчке. У моје време није било компјутера, није било чак ни фотоапарата, телевизора, радија... Моја врхунска играчка биле су гусле уз које је деда Стеван гудео и певао. Играчке смо иначе сами правили. Можда је то створило у мени и у мојој генерацији, која се тиме бавила „силом прилика“, некакав стваралачки импулс. Ми смо бицикле виђали само у новинама, или на путу, када изађемо према Чајетини. Нисмо ми то могли купити,

зато смо сами правили дрвене бицикле и спуштали се низ падине, назад смо их носили на раменима.

Стваралачки импулс смо добијали и од родитеља. Сећам се да нам је, када сам имао 13 година а брат 12, отац направио прва косишта и прве косе и учио нас да косимо. Већ идуће године брат је наслеђивао моје косиште а отац је мени правило ново. И тако из године у годину до 15, 16 и 17 година, када смо косили равноправно са осталим косцима. Наравно, деца у градовима такође имају шансу да учествују у неким облицима стваралаштва. Чак и тај компјутер, кога неки грде. Не бих се усудио да га тако лако грдим. Он је и мени сада велика помоћ у писању и у припреми текста за штампу.

Стваралаштво за децу, било као поезија, позоришна представа или телевизијска емисија, у суштини је одредило Ваш рад. Знамо да је Станиславски рекао да је писати за децу исто као и писати за одрасле, само мало теже. Колико теже?

– Душко Радовић је после парафразирао Станиславског па је рекао да за децу треба писати као и за одрасле, само много боље. Е сад шта је то много боље? У писању за децу не сме бити никакве произвољности, која може да постоји у писању за одрасле. Писање за децу мора имати посебну педагошку димензију, васпитну ноту, мора бити мање или више смешно, мора бити духовито, дакле да деца прођу и кроз ту емоцију слушајући или читајући песму.

Осим тог озбиљног и истрајног рада у комуникацији са децом мора бити да постоје и неки фазони и форе.

– Наравно. То је формула коју сам смислио 1986. године када сам напустио телевизију а још се нисам запослио у позоришту *Бошко Буха*. Био сам „слободни стрелац“, а онда ми је Перо Зубац, уредник Телевизије Нови Сад, понудио пола сата времена да направим нешто. Тако сам смислио ту формулу, уз велику помоћ својих синова, који су ми између осталог предложили да свакако узмем Рашу Попова, кога су видели у неким научним програмима и баш им се допало како резонује и како појашњава те научне ствари. Трудно сам се и у *Фазонима и форам*, као уосталом и у свему што сам радио, да испоштујем посебну врсту поезике, коју сам назвао документарном, а која по неким мојим проценама води порекло од Змаја Јове, па преко Душка Радовића до наших савремених песника за децу. Деци се то допало.

Родитељи се често жале да не разумеју сопствену децу. Чини ми се да их Ви одлично разумете. Како Вам то успева?

– Ту се грешка јавља већ на самом почетку. Важно је знати да не треба правити никакав напор да би се деца разумела. Деца траже само искрен приступ, траже мало стрпљења. Деци треба времена, и кад кажем деца, не мислим само на најмлађу децу, мада и она нерођена деца у мамином стомаку захтевају такође стрпљење, захтевају пажњу, мајка би требало да пази док носи бебу да се не свађа ни са ким, да не

еје, да разговара са својом бебом, јер, доктор Владета Јеротић тврди да и пренатални живот захтева комуникацију. То тада треба почети и одржати читав живот.

Само треба проценити кад им више не треба говорити да су деца, него их треба охрабрити да буду људи: девојке, младићи.

Онога тренутка када са ја пређу на ми, када се социјализују, онда их треба охрабрити и рећи им да су већ личности посебне.

Моја парола је да су деца народ посебан, и тужно је што тога нису свесни многи, од државе па на доле према родитељима.

Увек се полемисало око тога колико, како и да ли уметност, поезија могу да промене свет. Чини се да је то можда могуће једино писањем за децу, јер се она формирају под утицајем емоција које, између осталог, и на тај начин добијају.

– То је тачно. Али и писање за одрасле мора бити упућено на исте вредности. Јер, одрасли су маме и тате, тетке, деде и бабе. Ако ми њих затрпамо литерарним смећем, или телевизијским и филмским, како ће они онда моћи деци нешто да објасне, препоруче. У комуникацији морамо бити пажљивији, обазривији. Ми наравно о томе не водимо довољно рачуна. Новинари умеју да буду ужасно непажљиви, необразовани, некултурни, да не говоримо о народним посланицима у Скупштини, или још горе: о незадовољним учитељима и професорима. Мада видим и даље да нам природа, Бог, или ко зна ко, не да да пропаднемо, а одавно смо то заслужили.

Да ли сте евидентирали проблем нечитања као својство нових генерација?

– То је велики проблем и захтева додатну бригу, захтева лепу и елегантну стратегију коју бисмо морали да створимо.

Такве стратегије још нема. Очекивао сам да ће бити прихваћена иницијатива пријатеља деце Србије да се уведе дечији заступник, омбудсман при Влади Србије, јер је то неопходно. Такав аутономни министар бавио би се младима и децом, он би сам формирао свој кабинет, независно од владе и страначких препуцавања. Најважније стратешко питање Србије су деца, потомство, народ, нација. Наравно, све је то пало у воду, јер захтева одређен напор, а наши политичари када их ми изаберемо, сматрају да су они то нечим заслужили и да сада треба да уживају у тој слави. Никако да схвате да смо им ми у ствари натоварили одговорност, самар – да воде рачуна о нашој земљи, нацији, деци, природним богатствима. Мој деда, мој спасилац, умео је да каже: „Дијете, немој се никада о свом трошку бавити државним проблемима“.

Мислим да нас прилично то у шта верујемо одређује као људе. Шта је то у шта Ви успевате да верујете, после девалвације многих вредности, којој смо сведоци?

– Искрен да будем – верујем у доброту. Верујем у моје, у заједнички рад. Био сам на девет радних акција и верујем у колективни рад, бесплатан, јер нас је држава позвала на мобу да урадимо нешто што она сама не може. Или што она може, али нас је позвала свесно да ћемо ми месец дана радећи пут Београд–Ниш стећи нове другове, радне навике, одговорност. То је битна васпитна димензија, коју смо изгубили. Тога данас нема, јер такве појаве нема на западу. А чега нема на западу, видим да се иде ка томе

да тога нема ни код нас.

Шта је Вама, као некакав повратни ефекат, донело писање за децу и рад са децом?

– Радећи за децу, пеглао сам свој начин размишљања. Не толико прилагођавајући га деци, него пре прилагођавајући га неким мерилима која су паметнији и бољи од мене већ установили. Почев од Џона Лока пре 350 година, преко Луиса Керола, Фројда, нашег Змаја, Душка Радовића, Небојше Николића, који ми је био уредник у Радио Београду када сам почињао да радим у дечијој редакцији. То су ти неки паметни људи, образовани, спремни да помогну, пуни лепе строгости која је неопходна да би се младост обуздала и каналисала.

Написали сте Здравницу народу српском која почиње стихом: „Шта год радио деца ти се рађала“.

– То је мој прилог напору да народ дође до свести да морамо да рађамо децу. У разговорима увек поменем случај који ми је испричала колегиница из шведске организације *Safe to children*. Била је у логору Курда. Када су родитељи погинули, остала су мала деца, логор је био пун беба са бакама. Деца плачу, траже храну и баке почну да их привијају на груди. После два месеца те жене почеле су да добијају млеко и да хране децу. Кажем, дете треба родити, а онда ће природа, Бог, назовите то како хоћете, помоћи да се то дете одгаји, да оживи и да се развије у човека. ■

Драгана МАРКОВИЋ

Нови експонати
Војног музеја

ПРЕСЛУШАВАЊЕ ИСТОРИЈЕ

Повлачење значајнијег дела неперспективног наоружања из Војске Србије отворило је могућност да се у збирку Војног музеја уврсте артиљеријска оруђа и оклопна борбена средства које је наша војска користила у протеклим деценијама. Тако ће ова, недавно прошлошћу употпуњена збирка, испунити своју функцију представљања богате историје наоружања и технике на овим просторима.

Збирка артиљеријских оруђа и борбених возила Војног музеја, која се налази „у екстеријеру“ Калемегданске тврђаве, позната је у међународним размерама као јединствена по својим примерцима. Топови или тенкови разних типова који су обележили Први и Други светски рат већ скоро по ла века изложени су јавности. Генерације деце одрасле су пентрајући се и „ратујући“ по њима. Стални посетиоци Калемегдана могли су да примете интензиван конзерваторски рад протеклих месеци, који је учинио да топови и тенкови око музеја данас изгледају приближно као онда када су били у употреби. Пескарење и ново бојење учинили су их још атрактивнијим и привлачнијим за јавност.

Неминовно, проток времена утицао је да за музејску колекцију доспеју многа средства која су коришћена у Југословенској народној армији. Скућеност простора, али и неразумеванье савремене историје, утицали су и на то да до скоро није било систематичног попуњавања музејске колекције великим експонатима.

Од уласка Војног музеја у састав Сектора за људске ресурсе Министарства одбране, лета прошле године, покренута је систематска акција идентификације и пребацивања расходваних примерака борбених, моторних возила и артиљерије у музејску збирку. Вредни примерци технике и наоружања пронађени су на полигонима, у касарнама где је стајала расходована техника, ремонтним заводима и на другим местима. Уз помоћ

припадника логистике Војске Србије, део ових средстава пребачен је у простор касарне у Жаркову, део у касарну у којој је смештена Војна академија, а део је остао на локацијама Централне логистичке базе, али са јасном ознаком да су то од сада музејски примерци. Посебно је значајан део који се налази у оквиру Војне академије, јер, поред музејске функције, има и едукативан значај.

На овај начин у збирку су ушли, на пример, и камиони типа *цемс*, *фоден*, тенкови Т-34, М-47, Т-55, ПТ-76, самоходна оруђа М-36, противоклопни топови, хаубице, минобаци, који су већ одавно расходовани и били препуштени зубу времена. Повлачење значајнијег дела неперспективног наоружања из Војске отворило је могућност да се у збирку музеја уврсте артиљеријска оруђа и тенкови које је наша војска користила у протеклим деценијама, какви су на пример тенкови Т-72, оклопни транспортери БТР 50, БТР 60, хаубице М56, М65, противавионске *праге*, *бовови* и друга средства. Наравно, ток прикупљања нових експоната за музеј нимало није једноставан. Многе су препреке које успоравају тај пут: бирократска процедура, тешкоће пребацивања, проблем смештаја, чувања и наравно враћања у првобитан изглед. Ипак, збирка Војног музеја расте. Ових дана завршено је дотеривање збирке која се налази у Војној академији. Очекује се да у састав музејске збирке пређе и колекција наоружања која се чува у касарни у Качареву и на тај начин се заокружи ова јединствена музејска збирка у овом делу Европе. Трећа фаза биће припремање ових средстава за излагање и презентирање јавности. Тако ће ова збирка Војног музеја испунити своју функцију представљања богате историје наоружања и технике на овим просторима. ■

Бојан ДИМИТРИЈЕВИЋ

ТРШЋАНСКА КРИЗА (3)

Пише
Др Бојан ДИМИТРИЈЕВИЋ

НА КРАЈУ ОЛАКШАЊЕ

После избијања Тршћанске кризе уследио је дипломатски притисак САД и Велике Британије на Југославију, при чему се указивало да је подела у оквиру зона на италијанску А и југословенску Б, већ раније била извесна, да је то решење које и Југословене задовољава скоро 100%, те да нема разлога за звецкањем оружјем. Наравно, нико од званичника на Западу није мислио да ратује против ЈНА, али је све то реметило озбиљно успостављену одбрамбену архитектуру југа Европе у оквиру НАТОа. Зато су САД и Велика Британије инсистирале на спречавању инцидената и што скоријем окончању напетости у том делу Европе.

У моменту избијања кризе командант савезничких снага у зони А био је британски генерал Џон Винтертон. У самом Трсту савезници су распоредили 351. пешадијски пук и 8. извиђачку јединцу Америчке армије, док се савезничка војна полиција 12. октобра разместила дуж демаркационе линије. Већ следећих дана регистровано је кретање англоамеричких снага војне полиције на релацији Трст–зона А–Зона Б, односно Тржич–Горица. У селу Махуње амерички војници су поставили свој логор. Међутим, 15. октобра Ројтерс је јавио да се англо-америчке снаге припремају за одлазак, да су примећени њихови покрети, да се скидају путокази, евакуишу магацини и продају вишкови. Ипак, америчке снаге су и даље показивале да су спремне за евентуални конфликт. Командант 3. батаљона 351. пука, распоређеног дуж границе, изјавио је за УПИ да су његови људи, од којих су многи били ветерани Корејског рата, спремни за акцију. Тек ће 27. октобра уследити вести о одласку англо-америчких трупа из зоне А. Тих дана је отишло око 230 чланова породица британских војних лица, међу којима и супруга команданта генерала Винтертона.

На Западу се неколико дана после ескалације кризе чуло да би „Титове претње могле да утичу на ток економске и војне помоћи“. *Њујорк тајмс* је преносио оцене појединих америчких и британских званичника да, уколико се не смири ситуација, Југославија може остати без значајне помоћи. Указивано је да су САД више потребне Југославији него обрнуто. Генерал Алфред Гринтер, врховни Командант снага НАТОа у Европи, изјавио је у Хагу 15. октобра да „сваки спор који избија у оквиру НАТОа (ово је конкретна потврда перцепције Југославије као државе НАТО у том тренутку) директно утиче на његове чланове“. Он је изразио наду да су обе државе „довољно свесне стварне слободе која постоји с ове стране гвоздене завесе“, указујући колико је важан мир изразио је наду да се Италија и Југославија неће упустити у сукоб.

Тито је у говору на збору у Лесковцу истакао „неко ће можда на Западу рећи: *Ето их, видите какви су. И онда им дајте помоћ!* Добро, ми смо захвални за ту помоћ – ми смо сто пута казали – али ми не можемо продавати нашу земљу за ту помоћ, не можемо давати наше крвљу натопљено тло за ту помоћ. То испада тако, а ми нећемо тако да буде“, посебно апострофирајући „...ми онда одбијамо сваку помоћ!“ Говоре-

ћи на предизборном скупу у Ранковићеву (Краљеву), пред 10.000 људи, начелник ГШ Пеко Далчевић изјавио је да „ми не блефиримо“, додајући борбено, „Не бирократи од 1948. године, не господо од 8. октобра 1953. године... ми нијесмо више Балкан – ми смо Европа“.

— ИЗВИЋАЧКИ ЛЕТОВИ ПРЕКО ГРАНИЦЕ

Прворазредну улогу у тршћанској кризи одиграла су ваздухопловства двеју земаља, највише због тога што су једине офанзивне акције обављали управо ваздухопловци Југославије и Италије, извиђајући на противничкој територији. Главни ослонац снага ЈРВ у тршћанској кризи била су три авио-пука, наоружана једномоторним клипним ловцима бомбардерима Ф-47Д *тандерболт*. Извиђачки пукови ЈРВ, опремљени авионима *москито* МК-38, били су „очи“ свих снага ЈНА усмерених ка Италији.

Према сећању тадашњег команданта 103. извиђачког пука Миљенка Липовшћака, он је „тијekom једног задатка летећи на *москиту* НФ МК 38 м са висине од 7.000 метара снимао америчку флоту у тршћанској луци“. Понекад се летело чак до Венеције или реке По. Правац уласка у Италију био је кроз аустријске планине, уз ток Саве. Већина савременика најчешће се сећа извиђачког лета који је извео Београђанин капетан Марко Флајс, који је са својим пратиоцем, извиђачем капетаном Аскетом Димковским извршио један од најспектакуларнијих задатака дневног снимања. Наиме, после два неуспешна покушаја да се фотографише нови италијански аеродром код Удина и тако докаже његово постојање, посада из 184. пука извршила је снимање са висине око 10.000 метара. Италијански званичници су 12. новембра протестовали због тих упада југословенских авиона. На тражење југословенског ДСИП-а, начелник Друге обавештајне управе негирао је те активности, истичући да је команда ЈРВ издала стриктно наређење да се лети у заграничном појасу.

Италијанско ваздухопловство вршило је сличне задатке. Њихове акције биле су прва искушења за још увек крхку службу ваздушног осматрања и јављања. Једна од четири такве јединице у ЈНА, 105. батаљон ВОЈ, организовао је осматрачку службу за само два дана и већ је 11. октобра пре подне задејствован радарски систем, који се састојао од радарског центра и радарских осматрачких станица. *Танјуг* је јавио да су 13. пре подне четири италијанска авиона повредила ваздушни простор Југославије. У току септембра, октобра и до почетка новембра италијански авиони су 23 пута повредили југословенски ваздушни простор. Ипак, још од 18. октобра постојала је наредба да се не отвара ватра на италијанске авионе у ваздуху, све док то они први не учине. Искуства са обавањем америчких транспортних авиона у истој зони 1946. била су добар науч за Југословене о томе колико такав исхитрени догађај може да искomпликује међународне односе.

После избијања кризе обавештајни центри се ангажују ради прикупљања информација о војно-политичким догађајима, посебно у зо-

нама 5. и 3. италијанског армијског корпуса... У почетку, информације су биле доста уопштене, што је била последица недовољне припреме извршилаца. „Касније, информације су биле садржајније, конкретније и целовитије.“ Радио-саобраћај на италијанској страни се удвостручио, попустила је дисциплина оператера на радио-станицама, а тиме се повећала могућност праћења и откривања многобројних података. Ради лакшег праћења радио саобраћаја јединица у северноисточном делу Италије, формиран је посебан радио-извиђачки орган, са задатком да прати саобраћај радио-мрежа армијских и корпусних јединица, посебно оних које су биле распоређене у заграничном појасу.

Југословенски подаци, објављени у току саме кризе, допуштају нам да утврдимо главне снаге италијанске армије које су биле распоређене ка Југославији. На правцу ка Трсту била је распоређена дивизија *Фолгоре*, а у Горици и око ње налазила се дивизија *Мантова* (у којој идентификујемо 76. и 114. пук). Иза те две пешадијске дивизије налазила се оклопна дивизија *Аријете*, а северно од Горице према аустријској граници алпска бригада *Јулија*. Према изјави италијанског министра одбране из марта 1953, Италија је имала 10 пешадијских, три оклопне дивизије и четири алпске бригаде. Део снага које су током септембра распоређене око Трста биле су стално у покрету, ради стварања психозе међу домаћим становништвом и утицаја на противника. Како показује оперативни дневник 32. ваздухопловне дивизије, Југословени су имали редован доток обавештајних података, у којима је регистровано померање италијанских снага током октобра и новембра.

Технолошка предност италијанских ваздушних снага била је знатна. Њихова надмоћ била је очигледна и у Морнарици. Југословени су имали укупно 63.000 тона бродовља, а Италијани 380.000. Поред тога, италијанска ратна морнарица имала је развијену радарску службу, па је могла да прати покрете југословенских бродова. Југословенска морнарица могла је само да констатује: „Ми нисмо имали средства за ометање радарског осматрања.“

— СМИРИВАЊЕ НАПЕТОСТИ

Околност да се из појачаних покрета није одмах прешло у напад са обе стране, дипломатска акција савезника из НАТОа, али и постепено хлађење прегрејане атмосфере од бучних говора, туђаве тенковских и авионских мотора, учинили су да се, већ крајем октобра, на обе стране чују прве изјаве о могућем повлачењу снага из региона Трста и мирнијем решењу кризе. Слично је зазвучала и честитка маршала Тита упућена 5. новембра 1953. припадницима Прве пролетерске пешадијске дивизије, која се налазила на самом шпицу југословенских снага ка Трсту. После ватрених реченица „ви се налазите на мјесту гдје су угрожени не само наши интереси и наша крвљу натопљена земља. Ви стојите на бранику наших права...“ следио је трезвенији наставак „али је жарка жеља свих нас да ви будете тамо... само као браниоци мира“. Хрватски историчар Дарко Бекић та-

Припрема за лет у 32. ваздухопловној дивизији

Смотра 103. извиђачког пука, са авионима *москито* МК 38.

кође сугерише исти тон у Титовој изјави од 15. новембра, где се наводи да „Југославија неће ратовати због Трста, нити ће Трст заузети силом“.

На дан југословенских избора 6. новембра било је свечано и у лукама зоне Б. У Изоли окићен је командни торпедни чамац јединце торпедних чамаца, у Копру ма са испред бродова скандира „Сви смо армија“, у Умагу су сељаци дотерали бачве вина за морнаре. Смиривање ситуације потврђује и дневник рада 32. дивизије, у којем је већ под 1. новембром евидентиран повратак на мирнодопски систем радног времена и слободног поподнева, а под следећим даном и либералнији режим за одлазак кућама у посету за резервисте.

Иако је југословенском државном вођству било јасно да за припајање Трста не постоје никакве шансе, ипак је југословенска одлучност утицала да савет министара спољних послова САД, Велике Британије и Француске одустане од одлуке да уступи зону А Италији. После тога чина, између Италије и Југославије закључен је споразум о обостраном повлачењу трупа са границе Слободне територије Трста. Три дана касније, у 20 часова, стигла је наредба за прекид приправности: 8. децембра *Борба* је је јавила да је почело обострано повлачење трупа из кризног рејона, на основу споразума који су у Риму 7. децембра потписали југословенски посланик Павле Грегорич и председник италијанске владе Пела. Повлачење је требало да буде спроведено у року од 15 дана, односно до 20. децембра. Одмах после споразума отпочело је повлачење италијанских јединица. Сутрадан су стизале вести о уклањању препрека, напуштању зграда и објеката, и одласку колона са подручја Брда, Краса и Горице. Према извештајима, у Горици је остао само један пук из дивизије *Мантова* и неке артиљеријске јединице.

Већ у другој половини месеца регрути из јединица на самом шпичу напада (нпр. 265. тенковска бригада из Илирске Бистрице) били су враћени у матичне касарне на наставак обуке. Резервисти су убрзо пуштени кућама, а стари војнички контингент (1951) је још око месец дана боравио у јединицама, пре него што је и он пуштен кућама. Ипак, неке јединице остале су у својим „новим“ гарнизонима док није прошла зима 1953/54, као 83. авио-пук, који се из Церкља вратио у своју матичну дивизију тек фебруара 1954. године. Војна управа ЈНА Слободне територије Трста, са седиштем у Копру, постојала је све док питање Трста није решено политички, крајем 1954. године. Командант је остао пуковник Милош Стаматовић. Расформирање те јединице започето је у децембру 1954. и довршено је у 1955. години. У исто време почело је повлачење британско-америчког одреда генерала Винтертона из Трста.

Песма пред повратак кући

ер је нагласио „Нећу да кажем да ћемо иначе укинути војну помоћ, али би решење тог питања створило на том, као и на осталим пољима, широке могућности“.

Тешкоћа и проблема било је много, нарочито у првим данима активирања снага ЈНА. У оклопним и другим јединицама које су имале борбена возила било је тешко испунити предвиђене рокове мобилизације. Рок мобилисања једне оклопне бригаде од 36 часова било је тешко постићи, јер су уско грло представљале акумулаторске станице, деконзервација борбених возила и муниције и пријем неборбених возила из пописа. Прелаз јединица ЈРВ и ЈРМ из редовног у стање мобилизације био је брз, јер је мирнодопска формација углавном била једнака ратној. Попуњеност бродова била је потпуна, док је код ваздухопловства било одступања од укупног броја расположивих авиона због кварова и обавезних прегледа и одржавања ресурса.

Међу ваздухопловцима регистровани су недостаци у познавању ситуације и распореда код непријатеља, несрећена ратна документација (109. пук, непостојање „тајног командовања трупама“ до 14. октобра, али и неправилне оцене старешинског кадра о ситуацији или „нездраве дискусије“ између резервиста „о нашем наоружању“). Мада је то била оцена изречена у јеку кризе, више него евидентно било је технолошко заостајање у неким јединицама опремљеним застарелом техником. У Морнарици то су били торпедни чамци типа 115, у авијацији авиони типа Ил-2, *москито* МК-6, С-49Ц, Јак, недостатак већег броја радара, итд. Организација осматрања и јављања за потребе ЈРМ „латила“ је од неувежбаности осматрача, недовољне обуке везиста (у ЈРВ било је и слушања страних или концертних радио-станица), спорог извештавања о појави сопствене авијације или непознатих објеката на мору. Такви извештаји стизали су у команду Ескадре „са закашњењем од неколико сати“.

Криза је била велика школа и за војнообавештајну службу. Она је своју активност почела са несистематизованим ратним искуством, скромним средствима и у сложеним условима. Било је грешака, пропуста, неправилности, па и незнања и наивности у раду. Објекти према којима је деловала југословенска обавештајна служба били су под заштитом не само италијанских већ и англо-америчких служби безбедности, које су превазилазиле југословенску службу и бројношћу и средствима и искуством.

Општа је оцена да су снаге ЈНА ангажоване у тршћанској кризи 1953. године испуниле постављене задатке и оправдале очекивања државног и партијског руководства и народа на простору око Трста и шире у земљи. Одлучност јединица ЈНА да не дозволе Италијанима никакво изненађење била, вероватно, пресудна у даљим преговорима две земље. Различита искуства из тих догађаја уграђена су у праксу у следећем периоду, а наставак испорука технике и наоружања у оквиру западне војне помоћи омогућио је остварење виталних јединица у складу са искуствима тршћанске кризе.

Тршћанска криза је важна и због чињенице да је то био највећи спољнополитички изазов за ЈНА после Резолуције Информбирора 1948, те да није било догађаја са таквим интензитетом (нешто слично 1968) све до најновијег ратног сукоба 1991. године. ■

(Крај)

■ ВОЈНА ИСКУСТВА

Током тршћанске кризе стечена су многа драгоценна искуства. Пре свега, уочена је реална могућност изненадног сукоба са противником иза кога су стајали исти (западни) савезници и који је био везан за савезнике исто као и Југославија. Сукоб око Трста на час одделио је Југославију од савезника из Балканског пакта – Грчке и Турске, које су још крајем септембра указале на прекид протока југословенских војних информација у ове две земље. Југословени су били с правом опрезни, сматрајући да би војне тајне од значаја за њихову одбрану нашле путеве из тих земаља до противничке Италије. Слично је, вероватно, било и са Американцима, што посредно закључујемо из чињенице да је у периоду октобар 1953 – фебруар 1954. године престао прилив западне војне помоћи ЈНА. У разговору председника САД Ајзенхауера и амбасадора Поповића 11. марта 1954, амерички председник је рекао да они имају поверења у Југословене и да су спремни да наставе са војном помоћи. Поверење би било учвршћено код америчког конгреса „широкогрудим ставом око Трста“. Ајзенхау-

ДОГОДИЛО СЕ...

18. јун 1915.

Српска Врховна команда објавила је наређење на основу кога су образоване прве сталне јединице ваздушног осматрања и јављања у српској војсци. Задатак осматрачких сигналних станица био је означавање правца лета непријатељских авиона. Овај дан је одређен за Дан службе ваздушног осматрања и јављања и Дан 126. центра ваздушног осматрања и јављања Војске Србије.

22. јун 1940.

У Компјењу, у истом железничком вагону у којем је Немачка потписала капитулацију у Првом светском рату, Врховна команда француске војске потписала је безусловну капитулацију пред нацистичком Немачком.

26. јун 1876.

Са Београдске тврђаве је скинута турска застава. Три месеца раније Турци су морали кључеве Београда да предају српском кнезу Михаилу Обреновићу, али је тада на Београдској тврђави поред српске остала турска застава.

26. јун 1881.

Потписана је Тајна конвенција Србије и Аустроугарске. После аустријских изјава да се не противи ширењу Србије на југ, министар финансија Чедомир Мијатовић, без знања премијера Милана Пироћанца, а уз одобрење српског кнеза Милана Обреновића, закључио је конвенцију којом је Србија доведена у полувазални положај.

26. јун 1945.

У Сан Франциску је потписана Повеља о оснивању УН. Повеља, коју су потписали представници 50 земаља, укључујући Југославију, ступила је на снагу 24. октобра 1945. године.

27. јун 1877.

Руске снаге прешле су Дунав у рату против Отоманског царства, у којем су се на страни Русије бориле Србија и Црна Гора. Рат је окончан победом Русије, али су потом Србија и Црна Гора, на рачун фаворизоване Бугарске, оштећене Санстефанским

миром 1878. Санстефански уговор је измењен исте године на Берлинском конгресу.

28. јун 1389.

Дан када је на Косову пољу 1389. године дошло до битке између српске

војске, коју је предводио кнез Лазар, и турске војске, са султаном Муратом на челу. Историјски значај Косовске битке јесте у чињеници да је након ње продор Турака на Балкан заустављен за наредних неколико деценија. Српска православна црква тај дан обележава као дан Светог великомученика цара Лазара и Свих српских мученика папих у борбама за ослобођење. У Републици Србији Видовдан је државни празник. Настављајући традицију започету у војсци Краљевине Србије, на Видовдан се службе парастоси за погинуле српске војнике у свим ратовима.

28. јун 1950.

Пуштен је у саобраћај пут Београд–Загреб, дуг 400 километара, назван „Аутопут братство–јединство“. У изградњи су учествовале добровољне оmlадинске радне бригаде из целе земље.

29. јун 1967.

После победе у шестодневном рату са арапским државама, Израел је ујединио подељени Јерусалим, који је касније прогласио за престоницу Израела.

20. ЈУН – ДАН НЕЗАВИСНОСТИ КНЕЖЕВИНЕ/КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

Указом од 10. августа 1878. у Кнежевини Србији уведено је прослављање 20. јуна као дана успостављања „независности и увећања Србије“ на Берлинском конгресу 1878. године. Конгрес је одржан од 13. јуна до 13. јула, уз учешће представника Немачке, Аустроугарске, Француске, Велике Британије, Италије, Русије и Отоманске империје. Одлукама Конгреса Кнежевина Србија проглашена је за независну државу (члан 34) и одређене су јој границе. Србији су припојени Нишки, Пиротски, Врањски и Топлички округ. Највише спорења на Конгресу било је око припадности Трна (који је остао Бугарској), Пирота (припао Србији), Преполца (остао у Турској), Врања (прикључено Србији), а такође су Мали Зворник и Сакар припојени Србији.

Српским поданицима у Турској је до склапања уговора између две државе омогућено да уживају сва права предвиђена међународним уговорима. Сразмерно повећању територије, Србија је преузела јавни дуг Турске. Поред тога што је стекла независност, Србија је била привремено ограничена у вршењу неких атрибута суверене власти. Није смела да наплаћује транзитну таксу на робу која је пролазила преко њене територије и морала је да поштује повластице страних држављана са правом конзуларне јурисдикције и заштите.

Од 1883. године као дан успостављања независности, увећања територије и проглашења Србије за краљевину 1882. године, славио се 22. фебруар.

ТРОЈИЧКИ УСТАВ ИЗ 1869.

На Свету Тројицу 1869. године у Крагујевцу се састала Велика Народна Скупштина која је на Петровдан, 29. јуна, усвојила Устав Кнежевине Србије. Устав је познат под именом Тројички и Намеснички, а у његовој изради учествовали су Јован Ристић, Миливоје Петровић Блазнавац, Радивоје Милојковић и Димитрије Матић. Уставом је одређено да је Кнежевина Србија уставна монархија са народним представништвом и посебно су истакнута права владара и права династије Обреновић. Наследство кнежевског достојанства први пут је проглашено за уставно начело. У области законодавства кнез је био моћнији од Скупштине која није имала право законодавне иницијативе, већ је само изјављивала жеље.

Устав није завео парламентарни режим, јер министри нису били народни посланици и нису били политички одговорни Скупштини већ кнезу, а њихова одговорност је била само кривична. Посебан одељак Устава био је посвећен грађанским правима. Начелно је била загарантована слобода штампе, али није била зајамчена слобода збора и удружења. Грађани нису могли извести на суд чиновника за учињену кривицу без претходне сагласности владе. ■

Припремио Миљан МИЛКИЋ

ПОЛОЖАЈ ВОЈНИХ СВЕШТЕНИКА У СРПСКОЈ ВОЈСЦИ

ОД УВАЖАВАЊА ДО ЗАПОСТАВЉАЊА

Пракса организовања верског живота која је постојала у Војсци Краљевине Србије, настављена је и након стварања нове државе и формирања војске 1918. године. У Војсци Краљевине Југославије постојали су војни свештеници свих признатих вероисповести. Све дужности свештеник је обављао у складу са црквено-верским прописима одређене вероисповести и према војним и државним законима.

Српска војска има дугу традицију институционалног решавања верских потреба припадника оружаних снага. Организована верска служба постојала је у Војсци Кнежевине и Краљевине Србије и у Војсци Краљевине СХС, односно Југославије.

Успостављање верске службе у српској војсци пратило је развој организације војске. Стварање сталних војних формација изискивало је потребу за нормативним регулисањем положаја свештеника у односу на старешине и војнике. Почетак законског регулисања те области везан је за доношење *Устроениеа гарнизоне војске* 29. маја 1839. године.

Територија Кнежевине Србије била је подељена на седамнаест гарнизона, а у штабу сваког гарнизона распоређен је по један свештеник. *Устроение гарнизоног војинства* од 10. јануара 1845. године представило је решење којим је свештенику у Главном штабу придодат ђак у чину подофицира. Војном свештенику и свим официрима у Главном штабу одређена су додатна примања за плаћање помоћника.

■ ПОМОЋНА СТРУКА

Формацијско место војних свештеника у случају рата одређено је *Устројством целокупне војске* од 24. фебруара 1876. године. У Главној команди био је распоређен војни владика, а дивизијска и бригадна команда добиле су по једног свештеника. На основу Прописа о дужностима војних свештеника при Врховној команди, команди дивизија и команди бригада од 28. маја 1876, војни владика је био начелник целог свештен-

ства при војсци и настојатељ цркве Врховне команде. Дивизијски и бригадни војни свештеници су у оквиру својих надлежности обављали верске обреде и њихове дужности и права била су иста као и војног владике у оквиру целе војске.

На основу *Закона о устројству војске* од 3. јануара 1883, свештеничка служба одређена је као помоћна струка, заједно са ђенералштабном, војнојудском, санитетском, административном, војнотехничком, телеграфском, железничком и поштанском. За цео стални кадар војске постојао је војни прота, који је живео у престоници и ту обављао свештеничке обреде. За обављање свештеничких радњи у другим гарнизонима, код сталног кадра одређивани су месни свештеници којима је из војног буџета одређивана плата или им је плаћано по такси за сваки извршени обред. Свака единица је на основу састава и формације правила попис свештеника, који су се по позиву јављали на дужност. За војне свештенике узимани су калуђери и свештеници, закључно са навршених 50 година живота.

На основу *Формације целокупне војске* од 31. јануара 1883, војни прота је био државни чиновник кога је на предлог војног министра постављао краљ својим указом. Чин војног проте имао је две класе, од којих је прва одговарала чину мајора, а друга чину капетана прве класе. На основу те поделе војни прота примао је плату и остале припадности официра – годишње следовање дрва и новчани додатак за кућног помоћника.

Изменама и допунама *Закона о устројству војске* од 31. марта 1904. године свештеничка струка је укинута, као и положај сталног војног свештеника. Свештеници су могли бити искључиво хонорарни. Нормативна акта објављена у Кнежевини и Краљевини Србији којима су регулисана верска питања у војсци обухватају припаднике свих традиционалних верских заједница у држави.

■ ВОЈНИ ЧИНОВНИЦИ

Пракса организовања верског живота која је постојала у војсци Краљевине Србије, настављена је и након стварања нове државе и формирања војске 1918. године. У Војсци Краљевине Југославије постојали су војни свештеници свих признатих вероисповести. Одлуком Министарског Савета од 30. јануара 1920, свештеници су подељени на сталне и хонорарне. Када је реч о њиховом положају у војсци, свештеници су третирани као војни чиновници, а њихова звања била су подељена на класе. Међу свештеницима православне, римокатоличке и исламске вероисповести биран је по један војни свештеник прве класе, који је био начелник свештеничке струке своје вероисповести. Формацијски, ти свештеници су били референти Министарства војске и морнарице. По потреби, министар војни могао је да одреди и референта за друге признате вероисповести.

Све дужности свештеник је обављао у складу са црквено-верским прописима одређене вероисповести и у складу са војним и државним законима. Сталним војним свештеницима били су одређени годишња плата и припадности, сходно њиховом положају. Свештеник прве класе био је у рангу мајора, свештеник друге класе у рангу капетана прве класе, а свештеник треће класе у рангу капетана друге класе. Према истом рангирању, свештеници су од државе имали стан и храну, али и лечење у болницама. Чланови породице војних свештеника су, заједно са породицама официра, подофицира, војних чиновника и капелника, у војним болницама плаћали половину од предвиђене таксе за болничко лечење. По питању пензионог ста-

жа, свештеницима је рачунато и време пре ступања у војску, али и двоструки стаж за учешће у рату. У случају мобилизације и рата, свештеници из грађанства имали су све припадности као и резервни официри одговарајућег ранга.

Значајну промену у положају војних свештеника доноси *Закон о устројству војске и морнарице* од 6. септембра 1929. године. Струка сталних војних свештеника је укинута и они су званично били гарнизонски свештеници. Вршили су верске обреде, изводили верску наставу и начелно су имали сва права и дужности које су имали као војни свештеници. Међутим, у пракси је било много другачије.

■ ВЕРСКА СЛУЖБА

Положај чиновника грађанског реда у многоме је одређивао њихов статус у јединицама. По свом рангу практично су били испод нижих официра чиме су изгубили на свом ауторитету. Такође, били су

запостављени и у односу на своје колеге свештенике који су радили као државни чиновници у другим министарствима. Свештеници у Министарству војске и морнарице нису имали могућности за напредовање у служби као свештеници у Министарству вера или Министарству правде, а били су и у много горем материјалном положају. Упркос томе што су све верске заједнице биле јединствене у ставу да је потребно поправити положај војних свештеника, до краја постојања Краљевине Југославије није донета уредба којом би њихов положај био побољшан.

Питање регулисања целокупне верске службе у војсци подразумева регулисање читавог низа проблема и потреба. Узимајући у обзир да је ту реч о Уставом загарантованим правима и слободама појединца, треба имати у виду и специфичности војничке средине и војничког позива. У неким случајевима може изгледати да су верске потребе појединца, без обзира на конфесију којој припада, у супротности са потребама војничке службе. Неретко, такве ситуације би могле да доведу и до директног угрожавања живота појединца или групе људи. Управо у тим случајевима долази до изражаја спецификум организовања верског живота у војничкој средини.

Супротности и нејасноћа између верских правила и захтева војничке службе нема уколико се сваки сегмент регулише на одговарајући начин. Служба војних свештеника омогућава директни контакт између верских заједница и верника у војсци. У том смислу не треба посебно доказивати колико је увођење верске службе у војсци значајно за остваривање верских права и слобода не само професионалних припадника Војске, већ и војника на одслужењу војног рока. Наравно, потребно је одабрати решења која би, сходно традицији и тренутним потребама, највише одговарала систему одбране Републике Србије. ■

Миљан МИЛКИЋ

ОЧИГЛЕДНОСТ

Како често људи живе толико простодушно, да дозвољавају маси прилика, утисака и догађаја да, попут бујице, протекну поред њих! А потребно је само све саздати, испунити, уредити. Слушаш туђе мишљење, гледаш убеђене људе – а сам си погружен у ушущкану безличност: Нећеш се предати ничему, „суздржан си“, „сачуваћеш дистанцу“, и сматраш то „пааметним“ и „аристократским“. У ствари, остајеш проблематични плашљивко, дакле „суздржани“ шупљоглавац, таквом „дистанцом“ представљајући стерилног аристократу.

Шта недостаје таквим људима? Мора бити, нешто принципијелно?

Њима недостаје снага очигледности, те дивне способности да нешто површно схвате и тако признају истину; треба им она стваралачка способност која је толико захваћена истином, да се сва душа у њој раствори. За то је потребно много шта. Пре свега – дубина опажања која искључује сваку површност, оно равнодушно промицање мимо великог дела; из тог опажања потичу: дар да се саберемо, да се сконцентришемо, да се не размрвимо на комаде, сударивши се са многоликим бучним светом. И још – пророчка, интуитивна надареност, као непомућено духовно око које, без сметњи, тачно прихвата зраке сјаја у свету. Напокон – својеврсна циљност унутрашње суштине која не дозвољава да се води вечни „грађански рат“ између мишљења и осећања, између воље и страсти, између фантазије и делања. То су те четири силе које могу надвладати просвећеног критизера, у све сумњајућег зановетала, стерилног педанта у нашој души – и просећи пут ка очигледности; то као да су четири стуба који носе куполу очигледности.

Очигледност уопште није нешто једноставно, свакодневично, „оно што се сматра за истину“, што се јавља без посебног разлога, што постоји привремено и што људи равнодушно одбијају. Очигледност није ни чисто субјективно „чини се“ које радо називају интуицијом, да би рекли како имају посла са својеврсним „озарењем“, због којег треба што пре уклонити сваку сумњу и сваку критику: „Господ то Својим изабраницима дарује у сну.“

Очигледност је – светлост; али није свако светлуцање у стању да нам донесе очигледност. Постоје, такође, халуцинације, као и проблесци у ваздуху. Очигледност је – светлост која потиче из самог предмета, која нас обухвата и употпуњује, која нама овладава; човек мора, кроз борбу, допрети до тог конкретног сјаја.

У тој борби своје место има и свака искрена и објективна сумња; не треба брисати с пута разумну и добронамерну критику: очигледност се ње не боји, она ће је издржати. Штетна је само пакосна манија сумње; тек необјективно, тек необјективно, слепо критизерство дејствује рушилачки. Часна, дубока сумња и није друго до похлепа за очигледношћу. Ко проверава предумишљај, потврђује; ко отвара око, увиђа сјај. Зато онај ко има такву жељу, може опет да проживи, прегледа и провери истинску очигледност.

Самим тим, очигледност у великим делима означава изненадан прекид, крај и почетак новог постојања. Човека који једном доживи очигледност, она чини вољеним, успламтелим и просветљеним; сада он може отворити очи другим људима, сада је он позван да их води. Таква очигледност усхићује човека и просветљује његову душу. Она му даје сидро, чврст став и карактер. Она га чини циљним и здравим; сада он воли оно чиме живи и живи оним што воли. А за оно што човек тако воли и за шта тако живи, бори се до смрти; ако и падне у тој борби, пао је као победник.

Очигледност је слична муњи која је ударила у ждрело кратера заспалог вулкана, да би се он пробудио и послао свој пламен у небо; или можда, – гранати која је ударила у онемело звоно да би се оно заорило и подарило свој глас људима. Светска историја познаје времена када су цели народи, беспомоћно и жарко, чекали тај глас... ■

Иван А. ИЉИЊ
Из књиге „Пред буктавим загонеткама господњим“
Светигора, Цетиње 2001.

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

15–30. јун

Православни

15. јун – Силазак Светог Духа на апостоле – Духови – Тројице

16. јун – Духовски понедељак

17. јун – Духовски уторак

18. јун – Преподобни Петар Коришки

24. јун – Свети апостоли Вартоломеј и Варнава

27. јун – Свети пророк Јелисеј

28. јун – Свети Амос; Свети мученик кнез Лазар и Свети српски мученици – Видовдан

Римокатолички

29. јун – Свети Петар и Павао, апостоли

СВЕТИ МУЧЕНИК КНЕЗ ЛАЗАР

Свети мученик кнез Лазар, један је од српских великана који су владали српским царством после цара Душана Силног.

По смрти цара Уроша, патријарх Јеврем је тадашњег кнеза Лазара крунисао за српског цара. Лазар је слао изасланство у Цариград са монахом Исаилом и молио да се скине анатема са српског народа. Саградио је многе цркве, а најпознатије су Раваница и Лазарица. Обновио је Хиландар и Горњак, а био је ктитор руског манастира Пантелејмон.

Лазар је стално ратовао са тадашњом моћном турском

силом, али је на Косову српска војска изгубила битку, а турски цар Мурат посекао светог мученика Лазара. Тело му је пренето и сачувано у његовој задужбини Раваница код Ђуприје. Када је почела сеоба Срба, народ је носио са собом и његове свете мошти и склонио их у манастир Раваницу на Фрушкој гори. За време Другог светског рата, 1942. године, његово тело пренето је у Београд, где и данас почива у миру Саборне цркве.

После централне прославе 600. годишњице Косовске битке 1989. године мошти кнеза Лазара почивају у манастиру Раваница, најславнијој кнежевој задужбини, коју је подигао као своју гробну цркву и у њој ће трајно остати. ■

ПЕТРОВСКИ ПОСТ

Петровски или Апостолски пост претходи празнику Светих апостола Петра и Павла, који се по Грегоријанском календару увек слави 12. јула. Иако се сматра да је утемељен раније, овај пост се у сведочанствима светих отаца помиње од четвртог века.

Ове године Петровски пост траје од 23. јуна до 12. јула. Циљ поста уопште је очишћење тела, јачање воље, уздизање душе изнад тела, а пре свега прослављање Бога и поштовање његових светих. ■

ПОКЛОНИЧКО ПУТОВАЊЕ НА СВЕТУ ГОРУ И У МОНАСТИР ХИЛАНДАР

Поклоничка путовања на Свету Гору и у манастир Хиландар, за професионалне припаднике Војске Србије, чланове њихових породица и војне пензионере, биће организовано и 2008. године, са благословом братства манастира Хиландара, а посредством поклоничке агенције Српске православне цркве „Добročинство“ из Београда. Поклоничка путовања планирана су, у групама по 30 особа, у терминима од 3. до 8. јула, од 9. до 14. јула и од 14. до 19. јула 2008, по следећем програму:

1 дан: Београд – Солун

(полазак из Београда у 18 часова испред Вазнесењске цркве, Улица адмирала Гепарта бр. 19; успутна краћа задржавања ради одмора)

2 дан: Солун – Јерисос

(долазак у Солун у раним јутарњим часовима; слободно време; полазак из Солуна у 13 часова; обилазак Српског војничког гробља на Зејтинлику; долазак у Јерисос; смештај у хотел; ноћење)

3 дан: Јерисос – Хиландар

(доручак; укрцавање на брод; одлазак у Хиландар; обилазак: Католикон, Трпезарија...; обед у монашкој трпезарији; присуствовање богослужењима; ноћни одмор)

4 дан: Хиландар

(ручак; наставак обиласка: манастирски круг, гробљанска црква...; обед у монашкој трпезарији; присуствовање богослужењима; ноћни одмор)

5 дан: Хиландар – Јерисос – Београд

(ручак; полазак за Уранополис; одлазак у Јерисос; обилазак манастира Хиландар – Мило Арсеница; наставак путовања за Солун; слободно време у Солуну до 18 часова; наставак путовања за Београд; успутна краћа задржавања ради одмора)

6 дан: Београд

(долазак у Београд у раним јутарњим часовима).

Цена аранжмана је: 120 € + 8.000,00 динара (у пет месечних рата)

Цена аранжмана обухвата: аутобуски превоз на релацијама назначеним у програму, улазну групну визу, смештај у хотелу у трокреветним и четворокреветним собама, таксу за улазак на Свету Гору, превоз бродовима, услуге обилазака по програму, стручног водича и трошкове организације путовања. У цену аранжмана не улазе лични трошкови, који нису назначени у програму.

Лица која желе путовати у Хиландар треба да се пријаве Поклоничкој агенцији СПЦ „Добročинство“ (телефон: 011/26-86-445, 26-59-269, 26-57-790) и доставе документацију неопходну за добијање улазне групне визе у Грчку:

– за професионалне припаднике МО и ВС: фотокопија радне књижице и оригинална потврда о запослењу (обавезно назначити војну пошту, место и чин);

– за чланове породица припадника МО и ВС: фотокопија индекса и потврда од факултета (за студенте); фотокопија ћачке књижице и потврда од школе (за ћачке); фотокопија решења уписа фирме у судски регистар (свих седам страница) и потврда о плаћеном порезу (за чланове породица који су приватници); потврда надлежне службе за запошљавање (за чланове породице који су пријављени на берзи рада) или изјава лица за издржавање (за чланове породице који нису пријављени на берзи рада);

– за пензионере: фотокопија решења о пензији и фотокопија последњег чека од пензије);

Пријављена лица уз наведену документацију достављају једну фотографију (формат за пасош).

Копнена војска

СПЕЦИЈАЛЦИ ИСПРЕД СВИХ

У нишкој касарни „Књаз Милош“ одржано је спортско првенство Копнене војске, на коме је учествовало шест екипа. У укупном пласману прво место припало је екипи Специјалне бригаде, друго место освојили су спортисти Друге бригаде КоВ и Петог батаљона војне полиције, док су се за треће место изборили војници и старешине Прве бригаде КоВ и Речне флотиле.

Преглед резултата у појединим дисциплинама указује да су панчевачки специјалци били најбољи у одбојци, атлетици, оријентирингу, стрељаштву и војном вишебоју, а прво место препустили су само припадницима Прве бригаде КоВ и Речне флотиле у дисциплини мали фудбал.

После уручења пехара, командант Копнене војске генерал-потпуковник Младен Ћирковић нагласио је да је такмичење показало да су се екипе квалитетно припремиле и постигле одличне резултате. ■

З. М.

Команда за обуку

ПРВИ ЦЕНТАР НАЈБОЉИ

У организацији Првог центра за обуку, у сомборској касарни „Аеродром“ одржано је Прво спортско летње првенство Команде за обуку Војске Србије. Првенство је отворио командант Команде за обуку генерал-мајор Љубиша Диковић.

Више од 400 такмичара, професионалних војних лица и војника, сврстаних у десет такмичарских екипа из Београда, Јакова, Панчева, Пожаревца, Крушевца, Ваљево, Зајечара, Лесковца, Батајнице и Сомбора, надметало се у дисциплинама војни вишебој, стрељаштво, атлетика, мали фудбал и одбојка. Поред спортских терена Првог центра за обуку, такмичења су се одвијала и на теренима и базенима сомборске спортске хале „Мостонга“.

На крају тродневног спортског надметања, које је пратио већи број грађана Сомбора и Апатина, највише успеха имали су такмичари екипе домаћина – Првог центра за обуку, који су освојили пехар свеукупног победника првенства. На друго место заслужено су се пласирали такмичари из Крушевца, док је треће место припало спортистима из Батајнице. Од такмичара који су постигли најбоље резултате формирана је спортска екипа Команде за обуку, која ће крајем јуна учествовати на Спортском првенству Војске Србије. ■

Б. М. П.

Ваздухопловство и ПВО

КРАЉЕВЧАНИ ПОБЕДНИЦИ

Летње спортско првенство Ваздухопловства и ПВО одржано је на спортским теренима аеродрома Батајница, уз учешће екипа Краљева, Батајнице, Бањице I и Бањице II.

Приликом свечаног отварања првенства, начелник штаба Команде ВиПВО бригадни генерал Јовица Драганић је истакао традицију неговања спортског и такмичарског духа међу ваздухопловцима и значај физичке кондиције за успешно извршавање задатака.

Такмичење је обухватило надметања у атлетским дисциплинама, војном вишебоју, оријентирингу, одбојци и малом фудбалу.

Свеукупни победник првенства је екипа Краљева. ■

И. У.

Прва бригада

НАЈУСПЕШНИЈИ ТАКМИЧАРИ БАЧКЕ ТОПОЛЕ

На спортским теренима у Бачкој Тополи, касарни „Аеродром“ у Сомбору и Суботици одржано је Летње спортско првенство Прве бригаде КоВ.

У дисциплинама војни вишебој, стрељаштво, атлетика, одбојка, мали фудбал и оријентационо кретање, надметало се пет екипа – Нови Сад-1, Нови Сад-2, Бачка Топола, Сремска Митровица и екипа Речне флотиле из Новог Сада, са око 260 такмичара, професионалних војних лица и војника на редовном служењу војног рока.

Након дводневног такмичења за свеукупног победника проглашена је екипа Бачке Тополе. Велики прелазни пехар победницима је уручио бригадни генерал Ђокица Петровић, командант Прве бригаде КоВ. Друго место заузела је екипа Нови Сад-2, а треће екипа Сремске Митровице.

Државну заставу, првог дана такмичења, подигао је на јарбол прошлогодишњи појединачни победник у војном вишебоју потпоручник Драган Тодосијевић, док је част да на крају овогodiшњег такмичења спусти државну заставу са јарбола припала војнику Фабијану Золту, појединачном победнику у најтежој такмичарској војној дисциплини. ■

Б. М. П.

Светски куп на Златибору

ДВА СРЕБРА ЗА СРПСКЕ МОДЕЛАРЕ

„Луксор куп“, Светски куп ваздухопловних моделара у класи F1E (магнетно управљане једрилице) одржан је на Златибору 7. и 8. јуна у организацији клуба „Аеролукс“ и Ваздухопловног савеза Србије. Привукао је велики број светски познатих имена у моделарству, а наши спортисти су у јакој конкуренцији освојили две сребрне медаље.

На такмичењу су учествовали такмичари из Србије, Француске, Чешке, Румуније и Немачке. Прво место освојио је актуелни светски првак Алан Роукс из Француске. Другопласирани је Бошко Лађимић из Србије, са малом разликом у односу на првопласираног, а на трећој позицији је Чех Војецх Зима, који је више пута био европски првак и победник светског купа.

По завршетку овог такмичења одржан је „Златибор куп“, отворено Интернационално такмичење, где су се наши спортисти поново истакли. Дејан Кремић је други, иза Румуна Полескуа, а на трећем месту је Француз Алан Роукс.

Такмичења су уједно била и припрема наших спортиста за Европско првенство F1E које се одржава у Немачкој у септембру ово године, као и тест такмичење за наше кандидатуре за будуће шампионе Међународне ваздухопловне федерације. ■

М. П.

Они се буде
са Србијом

Срђан и Јована

ЈУТАРЊИ
ПРОГРАМ

ПРВИ ПРОГРАМ РТС-а
СВАКОГ ДАНА У 6.05

www.rts.co.yu

ФАКУЛТЕТ ЗА МЕНАЏМЕНТ МАЛИХ И СРЕДЊИХ ПРЕДУЗЕЋА

Венизелосова 31 Београд

расписује

КОНКУРС

За припаднике Војске Србије за упис у школску 2008/2009. годину

1. На основне академске студије ради стицања цивилне факултетске дипломе у области менаџмента

а) упис на прву годину

- подофицира, војника по уговору и цивилних лица са средњом стручном спремом
- студента прве године Војне академије

б) упис на трећу годину

- официра са завршеном Војном академијом
- студента који су завршили најмање две године Војне академије

– лица са завршеном вишом спремом (војном или цивилном)

2. На последипломске (мастер студије)

- лица са високом стручном спремом (стеченом у војним или цивилним школама)

– официра са завршеном командноштабном школом (уз признавање одређеног броја испита са КШШ)

3. На докторске студије за одбрану докторске дисертације

- лица која су стекла академски назив магистра наука (војна или цивилна)

4. На све облике преквалификације (организовањем курсева и семинара у складу са уговором који је закључен са Националном службом за запошљавање) и оспособљавања

Од припадника Војске који не могу похађати редовну наставу формираће се посебне групе (класе) и одредити ментор.

Упис је у току.

Информације на телефон: 3392 456 и 3392 460

НАПОМЕНА: Позивамо вас да нас посетите 19. јуна 2008 год. (од 12.00 часова) у оквиру „Дана отворених врата“.

АГЕНЦИЈА „КАРАЂОРЂЕВО“ У НОВОМ САДУ ПРЕСТАЈЕ СА РАДОМ

Туристичка агенција „Карађорђево“ из Новог Сада престаје са радом 30. јуна 2008. године.

Агенција је нудила капацитете војних установа које се баве туризмом, а била је и продајно место издања Новинског центра „Одбрана“.

Затварањем агенције и продајно место престаје да постоји.

ВОЈНОМЕДИЦИНСКА АКАДЕМИЈА

Расписује

КОНКУРС

За избор и реизбор лица у наставничка и сарадничка звања
Војномедицинске академије у Београду

а) И з б о р – на формацији ВМА

1. Два наставника за предмет ХИРУРГИЈА у звању редовног професора
2. Једног наставника за предмет ПЛАСТИЧНА И РЕКОНСТРУКТИВНА ХИРУРГИЈА у звању редовног професора
3. Једног наставника за предмет ФАРМАЦЕУТСКА ТЕХНОЛОГИЈА у звању ванредног професора
4. Једног наставника за предмет ОФТАЛМОЛОГИЈА у звању доцента
5. Једног сарадника за предмет АНЕСТЕЗИОЛОГИЈА СА РЕАНИМАТОЛОГИЈОМ у звању асистента
6. Једног сарадника за предмет ОФТАЛМОЛОГИЈА у звању асистента
7. Једног сарадника за предмет НУКЛЕАРНА МЕДИЦИНА у звању асистента
8. Једног сарадника за предмет ОТОРИНОЛАРИНГОЛОГИЈА у звању асистента

б) Р е з б о р – на формацији ВМА

9. Једног наставника за предмет ИНТЕРНА МЕДИЦИНА у звању доцента
10. Једног сарадника за предмет ИНТЕРНА МЕДИЦИНА у звању асистента
11. Једног сарадника за предмет ПЛАСТИЧНА И РЕКОНСТРУКТИВНА ХИРУРГИЈА у звању асистента

УСЛОВИ КОНКУРСА

Конкурсати могу лица на служби у Војсци Србије која испуњавају следеће услове:

ОПШТИ УСЛОВИ

– да су завршили медицински, односно фармацеутски факултет и да испуњавају услове прописане *Законом о војним школама и војним научноистраживачким установама Војске Србије за избор и реизбор у одговарајуће наставничко, односно сарадничко звање;*

– да имају објављене научне и стручне радове;

– да показују склоност за наставнички рад;

– да су у последња два периода оцењивања оцењена службеном оценом „врло добар“ (истиче се);

– да се против њих не води кривични поступак нити поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно који нису осуђивани за таква дела казном затвора дуже од шест месеци.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ

– За наставна звања под редним бројем 1, 2, 3, 4. и 9. могу конкурсати лица која имају научни степен доктора наука из области за коју се бирају;

– За сарадничка звања под редним бројем 5, 6, 7, 8, 10. и 11. могу конкурсати лица која имају академски степен магистра наука;

– За наставна и сарадничка звања под редним бројем 1, 2, 4, 6. и 11. могу конкурсати професионална војна лица која су у последња два периода оцењивања оцењена службеном оценом најмање „врло добар“, (истиче се);

– За наставна и сарадничка звања под редним бројем 3, 5, 7, 8, 9. и 10. могу конкурсати цивилна лица која су у последња два оцењивања оцењена службеном оценом најмање „врло добар“.

Предност при избору имају кандидати који:

- имају дужи наставнички стаж у извођењу наставе из предмета за који конкуришу;
- имају више објављених научних и стручних радова из предмета, односно научно-наставне области за коју конкуришу;
- се служе са више страних језика.

НАЧИН КОНКУРСИСАЊА

Молбе се подносе Војномедицинској академији Београд, Црнотравска број 17.

Уз молбу се прилаже:

- оверена фотокопија уверења о држављанству;
 - оверене фотокопије диплома – уверења о завршеном факултету и докторату односно магистеријуму;
 - списак објављених стручних и научних радова са радовима у прилогу;
 - биографију са описом кретања у служби, а посебно бављење наставничким дужностима и бављење научноистраживачким радом.
- Фотокопије докумената се оверавају код персоналног органа јединице – установе у којој је кандидат на служби.

Конкурс је отворен 30 дана од дана објављивања у магазину „Одбрана“.

Све информације могу се добити у Секретаријату Наставно-научног већа ВМА, телефон 2661-122, локал 26-384. ■

ЛИЦЕЈ вам препоручује

ЗАНИМЉИВА ТУРИСТИЧКА ИЗДАЊА

Упознајте земље у које желите да путујете у богато илустрованим монографијама у колору

1. ЕГИПАТ: Чари земље фараона.....500,00
2. ТУНИС: Оаза раскошне лепоте и гостопримства700,00
3. ТУРСКА: Земља контраста и раскошне лепоте400,00
4. БУГАРСКА: Чари неоткривеног туристичког блага400,00

Уз сваку књигу Речник и Разговорник: око 1000 речи, реченица и израза преведених са српског на енглески језик као и на арапски, турски, односно бугарски језик, са фонетским изговором. У цене урачуната и поштарина.

Информације, уплате или поруџбине поузећем: **ЛИЦЕЈ**, Браће Јерковић 69, 11000 Београд; текући рачун: 205-88021-59; телефон: 011/2460-426 и 063/315-232, свакодневно од 8,00 до 20,00 сати.

ЈУБИЛЕЈ 21. КЛАСЕ ВА КОВ

Припадници 21. класе ВА КоВ свечано ће обележити јубиларну 40. годишњицу завршетка школовања 19. септембра 2008. године, у 13 сати, у ресторану Дома Војске Србије (улаз из Француске улице). ОБАВЕСТИТЕ КЛАСИЋЕ!

Додатне информације:

- Бошко Палибрк, 063/199-0495 и
- Станоје Јовановић, 063/315-232

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА

КАД ДАМА ЗАЛУТА

Карпов - Корчној Одеса, 2008.

1. д4 Сф6 2. ц4 е6 3. Сц3 Лб4 4. Дц2

Ова партија играна је по такозваном убрзаном темпу, а то је време од 15 до 60 минута, у коме се партија мора завршити. Убрзана игра се битно разликује од стандардног шаха, премада је и ту дошло до великих промена. Партије се не пишу, судија интервенције само на захтев једног од играча (осим ако су оба краља у шаху или је недовршена промоција пешака), потез је довршен тек када играч притисне сат итд. Карпов и Корчној су добро познати љубитељима шаха по маратонским мечевима које су играли за титулу светског првака. Црни примењује Нимцовићеву одбрану, а бели својим последњим

потезом не дозвољава кварање пешачке структуре.

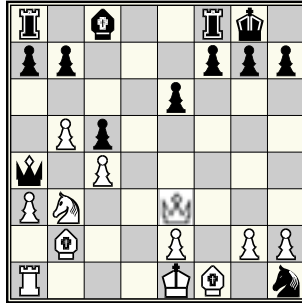
4...д6 5. а3 Лц3 6. Дц3 ц5 7. Сф3 0-0

Одласком у рокаду, црни је показао да жели миран живот.

8. дц5 дц5 9. б4 Сц6 10. Лб2 Дб6 11. б5 Сд4 12. Сд4 Се4 13. Де3 Да5 14. Кд1 Да4 15. Дб3 Да5 16. Де3 Да4

Црни је хтео да изнуди реми повлањањем потеза.

17. Сб3 Сф2 18. Ке1 Сх1

Бели: Ке1, Де3, Та1, Лб2, Лф1, Сб3, а3, б5, ц4, е2, г2, х2
Црни: Кf8, Да4, Та8, Тf8, Лc8, Sx1, а7, б7, ц5, е6, ф7, г7, х7

Просто је невероватно да један тако искусан велемајстор, као што је

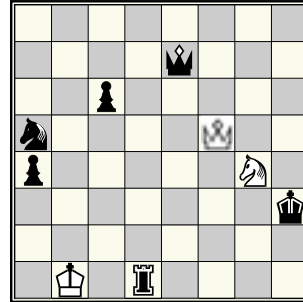
Корчној, у варијанти која је форсирана, упадне у замку и изгуби у минијатури. Наиме, он се полакомио да узме квалитет, а заборавио да му је дама залутала. Разуме се, светски екшампион то користи.

19.Дц3!

Или је мат на г7, или ће црни после 19... е6 20. Сц5 изгубити даму.

1:0

СТУДИЈА ПЕДЕСЕТО-ГОДИШЊИЦА

Бели: Кб1, Дф5, Сс4
Црни: Кc3, Де7, Са5, а4, ц6

У београдском хотелу „Бристол“ окупило се крајем 2007. године друштво од тридесетак некадашњих питаоца Пешадијске подофицирске школе, који су своје школовање почели у Билећи, наставили у Сарајеву, а завршне испите полагали у Високом. Било је ту неколико генерала, подоста пуковника и осталих. Сви су се радовали том првом окупљању после пола века. Неколицина „класића“ ми је пришло, изразивши велико задовољство што су коначно упознали аутора наше рубрике, коју редовно прате и - хвале. Наравно, то су били пасионирани шахисти. Један од њих, пензионисани пуковник Бранко Костић, послао ми је после тога фотографију, на којој се види где са још једним питомцем у „лежећем ставу“ муку мучи са горњом позицијом, само што је црни пешак уместо на ц6 стајао на ц7. Решење студије је изузетно лепо; форсирани мат у 9 (јединствених) потеза!

1. Се3 Кг3 2. Дг4 Кф2 3. Дф4 Ке1 4. Дф1 Кд2 5. Дд1 Кц3 (5...Ке3 6. Де1+) 6. Дц2 Кб4 (5...Кд4 6. Сг5+) 7. Дб2 Сб3 (7...Кц5 8. Да3+) 8. Да3!! Ка3 9. Сц2
Мат!

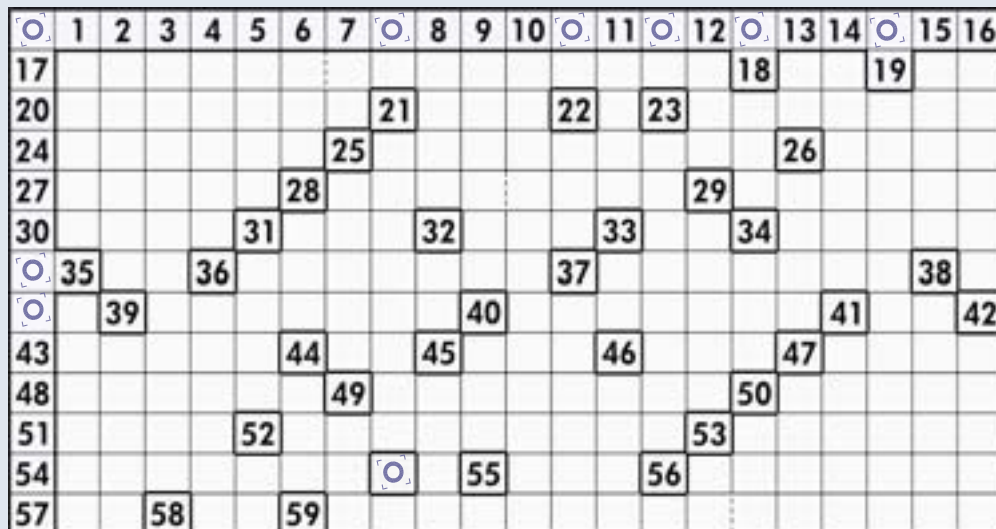
Припремио Раде МИЛОСАВЉЕВИЋ мајстор Фиде

ЗАНИМЉИВОСТИ

ВЕЧИТА ШАМПИОНКА

Ингрид Ларсен, рођена 1909. године, победила је на шампионату Данске 17. пута.

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

Припремио Жарко ЂОКИЋ

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА - ВОДОРАВНО: Бранко Видоковић, Кс, Еб, ронфарке, етaмнн, колена, Уливак, Платон, ронипац, котон, фри-кaтjв, рокери, авај, Аробал, лaнч-пакет, им, спев, мити, Анфарт, и, о, Аслaн, вaсe, oсop, РС, кaнтaтинe, Арелет, вилa, трчaти, aлгaтop, зaчин, Асириф, еротик, сејачи, вејино, стироп, Руворaц, он, ШД, Брaннимир Брстина.

ВОДОРАВНО:

17. Наш бивши глумца, Бата, 18. Символ америцијума, 19. Боксерски клуб (скр.), 20. Опако, пакосно дело, 21. Трчање коња, касане, 23. Електропкретач аутомобилског мотора, 24. Просторија за посебне сврхе, 25. Други назив за Спарту, 26. Њушка, рилица, 27. Женско име, 28. Америчка глумица, 29. Отицање, одливање, 30. Врста атмосферске подавине, 31. Национална авио-компанија Португалије, 32. Штала, стаја, 33. Символ нобелијума, 34. Женско име, 35. Знака за непознату особу, 36. Извор минералне воде, 37. Особа веома ниског нивоа интелигенције, 39. На силу остварити, 40. Женска особа сањар, 41. Знака за именицу, 43. Мали врх, 44. Одозго, 45. Област у Мароку, 46. Радио-телевизија Србије (скр.), 47. Прилично јак, 48. Борац, 49. Доста украси, противправно присвојити, 50. Пројектовани путни правци, 51. Филмске звезде, 52. Извршилац атентата, 53. Бивши амерички глумца, Јул, 54. Доста послонити, 55. Смрт течена воде, 56. Скупштински ходници, 57. Упишите: ђа, 58. Упишите: ан, 59. Наш глумца, Буле.

УСПРАВНО:

1. Лучки радник, 2. Символ младалачке лепоте, 3. Владавина намесника, 4. Светачка слика, 5. Женско име, 6. Врста инсекта, зовла, 7. Старији (скр.), 8. Врста рибе, греч, буљеш, 9. Јакна (покр.), 10. Фотокопирати (фиг.), 11. Жбунаста биљка, 12. Италијански поздрав, 13. Име глумца Паћина, 14. Италијански вајар, Марино, 15. Човек беле расе, 16. Шнајдер, 18. Независна невладина организација (скр.), 19. Житељ Сицилије, 21. Место у Боки Которској, 22. Један тонски род, 23. Северни највиши део Париза, 25. Француски писац, Жан, 26. Тањирџи, тацна, 28. Врста провидне тканине, 29. Окретаји, обртаји, 31. Име музичара Лесандрића, 32. Упишите: љи, 33. Упишите: ињ, 34. Бивши (лат.), 35. Бивши кошаркаш, Рато, 36. Женско име, 37. Старогрчки писац митова, 38. Стручњаци за масажу, 39. Руско женско име, 40. Спис, документ, 41. Сазвезђе северног неба, 42. Псић, псетање, 44. Категорија (скр.), 45. Мушко име, Антоније, 46. Сокла, цокла, 47. Појата, тор, 49. Врста дрвета, 50. Река у Пољској, 52. Символ индијума, 53. Ауто-ознака Краљева.

Специјално издање МАГАЗИНА ОДБРАНА

АРСЕНАЛ

Специјално издање магазина ОДБРАНА

*Цена са поштом
350,00*

1-10
400 дин.

www.odbrana.rs

ДЕСЕТ специјалних прилога магазина „Одбрана“
ПРЕГЛЕД најновијих достигнућа у свету и код нас
ЕКСКЛУЗИВНО тенк „црни пантер“, ракетни систем „С 400“...
КОНТРАБЕРЗНО стрелачко оружје у операцији „Ирачка слобода“
ЗАНИМАЉНО најскупљи пиштољ, најмања беспилотна летелица...

240 СТРАНА

- О савременом оружју: оклопним борбеним возилима, хаубицама, авионима, хеликоптерима, беспилотним летелицама, сателитима, бродовима, подморницама...
- Развој, техничке карактеристике, борбена употреба и историја наоружања и војне опреме.
- У пуном колору, уз мноштво фотографија, „Арсенал“ говори и о томе како је конструисана, где испитивана и када коришћена војна техника коју свет данас познаје.

НАРУЏБЕНИЦА

НОВИНСКИ ЦЕНТАР „ОДБРАНА“
 Браће Југовића 19, 11000 Београд
 Тел: 011/3241-026, телефакс: 011/3241-363
 Жиро-рачун : 840 - 49849 - 58

Наручујем _____ примерака Специјалног издања „Арсенал“ по цени од 350,00 динара по примерку.
 Плаћање целокупног износа, увећаног за 100,00 дин. за поштарину, врши се унапред на жиро-рачун НЦ „Одбрана“. Уз наруџбеницу треба послати доказа о уплати, након чега испоручујемо публикацију.

Купац: _____
 Улица и број: _____
 Место: _____ Телефон: _____

Потпис наручиоца: _____

М.П. _____

ON LINE BOOKING · · · www.jat.com · · · · ·

→ www.jat.com

→ rezervacija karata

→ odredi destinaciju i vreme polaska

→ rezerviši kartu

→ kupi kartu

..... **Jat Airways** · · ·

Званични авио превозник
Олимпијског тима Србије
Jat Airways Official Carrier
of Serbian Olympic Team